
Φυλάξτε τὰ τεύχη τῆς «Νιάουστας»

Παλαιὰ τεύχη μπορείτε νὰ προμηθευθεῖτε ἀπὸ τὰ γραφεῖα τοῦ Συλλόγου

Ἡ «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» στηρίζεται στὴν ἀγάπη καὶ τὸ ἐνδιαφέρον
τῶν συνδρομητῶν τῆς

Παρακαλοῦμε νὰ μεριμνήσετε γιὰ τὴν ἀνανέωση τῆς συνδρομῆς
τοῦ ἐτους 1989

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

- 1) ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΝΑΟΥΣΗΣ
 - 2) ΜΝΗΜΗ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΤΣΑΜΗ ΚΑΡΑΤΑΣΙΟΥ
- ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΛΕΙΨΟΥΝ
ΑΠΟ ΚΑΝΕΝΑ ΝΑΟΥΣΑΙ-Ι-ΚΟ ΣΠΙΤΙ

ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΤΑ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΙΤΕ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

Βασ. Φιλίππου 21. Ώρες λειτουργίας απογεύματα Δευτέρα, Τρίτη, Τετάρτη, Πέμπτη.

“ΝΙΑΟΥΣΤΑ”

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

ΑΠΡΙΛΙΟΣ - ΜΑΪΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ 1991
Έτος ΙΕ' Τόμος Ζ' - Τεύχος 55

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

Οδυσσεύς Ντινόπουλος, Ελένη Μήτσιαλα Ζεγκίνη
Λευκή Σαμαρά

ΓΡΑΦΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:

Βασ. Φιλίππου 21 - 592 00 ΝΑΟΥΣΑ

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ:

Γιάννης Καρατσιώλης - Γεωπόνος 60-331

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ

«Το μακεδονικό «επίσημο»

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ - ΕΚΤΥΠΩΣΗ:

Τυπογραφείο Αντώνη Μαυρογένη

Αντωνίου Καμάρα 3 Τηλ. 260-140

FAX 261747 Θεσσαλονίκη.

Περιεχόμενα

Ιστορικά - Λαογραφικά Εθνικά -

ΧΙΟΝΙΔΗΣ ΓΕΩΡΓ. Το «Μακεδονικό Ζήτημα» η ιστορία των Γιουγκοσλάβων - Βουλγάρων και τα ευρήματα της Βεργίνας	σελ. 56
ΝΥΣΤΑΖΟΠΟΥΛΟΥ - ΠΕΛΕΚΙΔΟΥ ΜΑΡΙΑ Το «Μακεδονικό Ζήτημα» ιστορική θεώρηση του θέματος	61
ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ ΘΩΜΑΣ Από τα επιγράμματα του Αρχ. Μουσείου της Βέροιας	69
ΧΙΟΝΙΔΗΣ ΓΕΩΡΓ. Η έκδοση των τουρκικών αρχείων και η αξιολόγησή τους από τον Στέργιο Ση. Αποστόλου	72
ΣΠΑΡΤΗΣ ΝΙΚΟΣ Παροιμίες που λέγονται στη Νιάουσα	75

Επιστημονικά - Λογοτεχνικά Παιδαγωγικά - Ιατρικά

ΣΒΑΡΝΟΠΟΥΛΟΣ ΣΤΕΛΙΟΣ Άσμα ασμάτων	80
ΜΗΤΣΟΠΟΥΛΟΥ ΦΩΤΕΙΝΗ «Να ενεργείς και να αισθάνεσαι έτσι, ώστε ποτέ να μη μεταχειρίζεσαι τον άνθρωπο ως μέσον, αλλά πάντοτε να τον έχεις σκοπό στις προθέσεις και στις πράξεις σου»	90
ΜΑΓΓΑΝΑΡΗΣ ΕΛ. Ο καρκίνος του γεννητικού συστήματος και το τεστ Παπανικολάου	92

Γεωργικά - Δενδροκομικά

Αμπελουργικά - Δραστηριότητες

ΣΙΜΩΝΗΣ ΑΣΤΕΡΙΟΣ Θείο - Μαγνήσιο	93
ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ ΠΑΝ. και ΣΠΙΝΘΗΡΟΠΟΥΛΟΥ ΧΑΡΟΥΛΑ. Ερευνητικό πρόγραμμα ανάπτυξης και στήριξης της αμπελοκαλλιέργειας	95
ΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΣ ΟΔ. «Το βακτηριακό κάψιμο» των μηλοειδών και οι λιγοστές ζημιές»	96
ΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΣ ΟΔ. - Χάρρου Σουίτ. Νέα ποικιλία αχλαδιάς ανθεκτική στο «Βακτηριακό κάψιμο». Καταπολέμηση της καρπόκαψας της μηλιάς	101
ΣΠΑΡΤΗΣ ΝΙΚΟΣ Η φιλαρμονική της Νάουσας	101
ΕΡΥΘΡΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ ΝΑΟΥΣΑΣ Η αποστολή στη Βουλγαρία	102

Αγαπητέ φίλε

Το «Μακεδονικό Ζήτημα» τον τελευταίο καιρό αναζωπυρώθηκε. Έτσι το θέλησαν μερικοί γείτονες. Γι' αυτό η δική μας ευθύνη είναι μεγάλη. Χρειάζεται ενημέρωση συνεχής και «ορθή» σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο. Να αποκατασταθεί η ιστορική αλήθεια. Να ξεσκεπασθούν οι πλαστογράφοι. Φυσικά, την πρώτη ευθύνη έχει το επίσημο κράτος. Ευθύνη, όμως, έχουμε όλοι μας. Τα πανεπιστήμια, τα ιδρύματα, τα σχολεία, οι δήμοι και οι κοινότητες, τα σωματεία και κάθε σύλλογος μικρός ή μεγάλος.

— Στη «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» δημοσιεύονται αρκετά άρθρα κατατοπιστικά, όπου περιγράφονται με κάθε λεπτομέρεια το πώς, το πότε και γιατί δημιουργήθηκε το «μακεδονικό Ζήτημα». Επίσης, ο αναγνώστης θα έχει την ευκαιρία να πληροφορηθεί τους λόγους που επιβάλλουν την ίδρυση ενός καλλιμάρμαρου Μουσείου στη Βεργίνα.

— Και κάτι το σημαντικό: Οι πόλεις Άργος της Πελοποννήσου και Άργος Ορεστικό του Νομού Κασσαστοριάς, πρόκειται πολύ σύντομα να αδελφοποιηθούν. Άρχισαν οι σχετικές ενέργειες. Και οι δύο πόλεις έχουν παλιούς ιστορικούς δεσμούς. Από το Άργος ξεκίνησαν, όπως λέει ο ιστορικός Ηρόδοτος, οι Τημενίδες και ήρθαν στην «Άνω Μακεδονία» και ίδρυσαν διάφορες πόλεις και ανάμεσά τους και το Άργος Ορεστικό.

— Τον εκλεκτό συνεργάτη του περιοδικού μας, Στέλιο Σβαρνόπουλο τον χάσαμε αρκετά νωρίς. Το πνευματικό έργο που άφησε, έχει εκτιμηθεί και αναγνωρισθεί, απ' όλους τους ειδικούς. Γνήσια ποιητική φλέβα. Ένας αξιόλογος λογοτέχνης. Η «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» τιμώντας τη μνήμη του, δημοσιεύει σε έμμετρη μετάφραση «Το Άσμα ασμάτων» του Σολωμώντα, το ποιητικότερο κείμενο της Παλαιάς Διαθήκης.

— Η υγεία, είναι, το κυριώτερο αγαθό του ανθρώπου. Η πρόληψη της ασθένειας, πάντα παίζει σημαντικό ρόλο στην διατήρηση της υγείας. Στην πρόληψη στηρίζεται και το «τεστ Παπανικολάου». Συνεργάτης του περιοδικού μας τονίζει και εξηγεί, πότε η γυναίκα επιβάλλεται να κάνει το αναφερόμενο τεστ.

Στην Αυστραλία, οι εκεί ομογενείς αναπτύσσουν αξιόλογη εθνική δράση. Μερικές δραστηριότητες δημοσιεύονται στο σημερινό τεύχος. Μας συγκινεί το γεγονός ότι οι εκεί διαμένοντες Έλληνες και η ΑΧΕΠΑ αναγνωρίζουν την μικρή προσφορά της «ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ». Με τη σειρά μας, τους εκφράζουμε και με τις ευχαριστίες μας. Και συμπληρωματικά τους λέμε, ότι είμαστε πάντοτε στη διάθεσή τους.

Η ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Ετήσια συνδρομή Ιδιωτών	1.500
Δήμοι -Κοινοότητες -Συν)σμοι	3.000
Εξωτερικού δολλάρια	30

Το «Μακεδονικό ζήτημα» η ιστορία των Γιουγκοσλάβων - Βουλγάρων και τα ευρήματα της Βεργίνας

ΣΗΜΕΙΩΣΗ:

Την 29.3.1991, το απόγευμα έγινε, στην «Αντωνιάδεια Στέγη γραμμάτων και τεχνών» του δήμου της Βέροιας συνάντηση των πολιτιστικών - μορφωτικών συλλόγων του νομού (των Δ.Σ. και μελών τους), με θέμα την δημιουργία, μουσείου στη Βεργίνα και την επιστροφή των ευρημάτων, που εκτίθενται στο αρχαιολογικό μουσείο της Θεσσαλονίκης.

Έλαβαν χώραν εισηγήσεις των μελών της Συντονιστικής Επιτροπής και τοποθετήσεις διαφόρων πολιτικών, δημοτικών συμβούλων κτλ. Την κύρια επιστημονική εισήγηση, έκανε ο συνεργάτης μας κ. Γιώργος Χ. Χιονίδης, δικηγόρος και ιστορικός, με τίτλο: «Το μακεδονικό ζήτημα, η ιστορία των Γιουγκοσλάβων - Βουλγάρων και τα ευρήματα της Βεργίνας». Το κείμενο τούτο είναι πολύ ενδιαφέρον, γι' αυτό και το δημοσιεύουμε πιο κάτω:

Η «ΝΙΑΟΥΣΤΑ»

«Αγαπητοί φίλοι και καλές μου φίλες,

Κατ' αρχή, ευχαριστώ τα Δ.Σ. των μορφωτικών - πολιτιστικών συλλόγων, γιατί επέλεξαν και εμένα ως εισηγητή στη σημερινή εκδήλωση και την επιλογή τους τούτη με τη γνωστοποίησαν με τον φίλο δάσκαλο κ. Γιάννη Ταυρίδη.

1. Πρέπει, ύστερα, να τονίσω το ευοίωνο γεγονός ότι για πρώτη φορά - όσο ξέρω - πέντε πολιτιστικά σωματεία μας ένωσαν τις όποιες δυνάμεις και τις αγωνίες τους, με σκοπό να παίξουν κάποιο ρυθμιστικό ρόλο στην προσπάθεια της προστασίας, της προβολής και της αναδείξεως της σημαντικής πολιτιστικής κληρονομιάς της Ημαθίας. Έτσι, έχουμε πιά, την άτυπη ομοσπον-

δία των μορφωτικών συλλόγων του νομού μας, στη νηπιακή ή εφηβική της μορφή, έστω και ως πυρήνα ενός ευρύτερου και πολυπληθέστερου μελλοντικού σχηματισμού, ο οποίος, ίσως, αποκτήσει και τον κατάλληλο νομικών μανδύα, κατά το «τρώγοντας έρχεται και η όρεξη»...

Του Γιώργου Γ. Χιονίδη

Το δεδομένο, πως οι σύλλογοι τούτοι, εδρεύουν στα αξιόλογα, από αρχαιολογική άποψη, χωριά Βεργίνα και Κοπανό ή στην περιφέρεια, δηλαδή στις συνοικίες, της Βέροιας φανερώνει, ότι ο προβληματισμός κάποιων Ημαθιωτών άγγιξε και τα λαϊκότερα στρώματα του λαού, που δεν έχουν παραδοθεί, ολότελα και μονόπλευρα, στην αγκαλιά της καταναλωτικής κοινωνίας, η οποία άπλωσε πιά τα πλοκάμια της σ' όλα τα πλάτη και τα μήκη του κόσμου, σε Δύση και σε Ανατολή, και προκαλεί σοβαρές και αλυσιδωτές επιπτώσεις.

Ακόμα, χαιρετίζω το γεγονός τούτο ως επαινετή ενέργεια, διότι χρειάζεται να αναστραφεί, το συντομότερο δυνατόν, η κακή νοοτροπία, σύμφωνα με την οποία όλα πρέπει να τα περιμένουμε από το Κράτος, αναμένοντας τις τέτοιες ή αλλιώςτικές πράξεις των εκπροσώπων του ή ανεχόμενοι την απραξία ή την αβελτηρία τους. Βέβαια, στην αίθουσα τούτη, δεν κηρύσσεται σήμερα επανάσταση και ας πέρασαν μόλις τρεις - τέσσαρες ημέρες από τον εορτασμό των 170 χρόνων από την 25η Μαρτίου του '21. Όχι. Ανάσταση πνευματική και πολιτιστική επιθυμούμε. Είθε δε να γιορτάσουμε και την ανάσταση των πολιτών, λίγες ημέρες νωρίτερα από την Ανάσταση του Ναζωραίου. Ναί, η Α-

νάσταση των πολιτών, των υπευθύνων και των ενεργών, χρειάζεται, ιδιαίτερα στην εποχή μας, εποχή ιδεολογικών ανακατατάξεων, αναζητήσεων ή και ανατροπών, τώρα που σημειώνεται ένα πρωτοφανές και εντυπωσιακό κύμα κοινωνικών, πολιτικών και πολιτικών ανακυκλώσεων και ανακυκλήσεων και όπως τις επεσήμανε προφητικά, για όλες τις εποχές, ο πάνσοφος και πανεπιστήμονας Μακεδόνας Αριστοτέλης, ο δάσκαλος του Μ. Αλεξάνδρου, στο Νυμφαίο, που βρισκόταν κάπου μεταξύ της σημερινής Νάουσας και του Κοπανού.

2. Και έρχομαι τώρα στην εισήγησή μου, το περιεχόμενο της οποίας προσδιορίζεται από τον σκοπό της σημερινής εκδήλωσης, που γίνεται για να διατρανώσει την αναγκαιότητα να γίνει μουσείο στη Βεργίνα και να επιστραφούν τα ευρήματα των τάφων της στον τόπο, όπου υπήρχαν και δρέθηκαν.

Μου ζητήθηκε, όμως, να ασχοληθώ, ειδικότερα, με την εθνική ωφέλεια, που θα προσπορίσει στον Ελληνισμό η ίδρυση και η λειτουργία ενός καλλιμάρμαρου και εντελώς κατ'άλληλου (από την κάθε μία άποψη) μουσείου στη Βεργίνα, στα πλαίσια της αντιμετώπισης των πολλαπλών κινδύνων, οι οποίοι περιβάλλουν τον βορειελλαδικό χώρο μας και των πολλών εχθρών, οι οποίοι δυσσοδομούν εναντίον της χώρας μας.

Και δεν εννοώ, μονάχα, το λεγόμενο «Μακεδονικό ζήτημα».

Δυστυχώς, δεν υπάρχει τούτο μόνο, αν και αρκεί αυτό, για να προκαλεί μεγάλη ανησυχία και στην περιοχή μας.

Πραγματικά, στον εθνικόν ορίζοντα υπάρχουν πολλά σύννεφα και ο κίνδυνος να ξεσπάσει καταιγίδα ή και καταιγίδες είναι, δυστυχώς,

πραγματικότητα. Έχουν, λοιπόν, ανοίξει και «οι ασκοί του Αιόλου»...

Οφείλω, όμως, να γίνω πιο σαφής και συγκεκριμένος:

Τα Βαλκάνια αποτελούν, και πάλι, αληθινή πυριτιδαποθήκη. Η Γιουγκοσλαβία αντιμετωπίζει σοβαρότατο πρόβλημα εθνικού, εμφυλίου πολέμου και αυτοδιαλύσεως σε περισσότερα κράτη ή, τουλάχιστο, προσκολλησέως, προσχωρήσεως και συνενώσεως τμήματός της στην Αυστρία και της αυτονομίας της Δημοκρατίας των Σκοπίων. Φαίνεται, ότι η Ιστορία, τελικά, επαναλαμβάνεται, ως τραγωδία ή, έστω, ως κωμωδία, για να θυμηθούμε και τον Μάρξ.

Άλλωστε, μία ομοσπονδιακή δημοκρατία της συνεχίζει να ταλανίζεται από τα διασπαστικά κινήματα των Αλβανοφώνων κατοίκων της, που κατόρθωσαν να θριαμβεύσουν στις βουλευτικές εκλογές, άσχετα από το γεγονός ότι οι, επόμενες και δραματικές εξελίξεις, που επακολούθησαν και τα πρωτοφανή κύματα φυγής των κατοίκων της ίδιας της Αλβανίας, αποτέλεσαν ανασταλτικών παράγοντα για την διασπαστική κίνηση της δραστηριότητας μειονότητας των Αλβανοφώνων της Γιουγκοσλαβίας.

Από την άλλη μεριά η Βουλγαρία, που θεωρούνταν, άλλοτε, το πιο οργανωμένο κράτος του κομμουνιστικού μπλοκ στα Βαλκάνια, αντιμετωπίζει κι αυτή πολύ σοβαρά προβλήματα, καθώς εμφανίζει την εικόνα χώρας - επαίτη, που βλέπει την πείνα ως άμεση και ορατή πραγματικότητα, ενώ είχε στο άμεσο προηγούμενο παρελθόν και έχει και σήμερα σοβαρά προβλήματα με τους τουρκικής καταγωγής, γλώσσας και θρησκείας Μουσουλμάνους και (σε μικρότερο βαθμό) με τους Έλληνες Σαρακατσάνους, που είναι εγκατεστημένοι εκεί.

Η Ρουμανία «ψάχνεται», επίσης, καθώς η αποτίναξη ενός απαίσιου και προσωποπαγούς καθεστώτος δεν έφερε την αναμενόμενη άνοιξη

της.

Η Αλβανία παρουσιάζει εικόνα διαλύσεως, αυτή «η χώρα των αετών», η οποία ήταν γνωστή, μέχρι τελευταία, περισσότερο για τον περίεργο, ορθόδοξο, κομμουνιστικό δογματισμό της, ενώ στα κατοπινά χρόνια αυξήθηκε το ενδιαφέρον των ασχολούμενων με την παγκόσμια λογοτεχνία μετά από μία σειρά αξιόλογων διδλίων (κυρίως λογοτεχνικών), που έγραψε και κυκλοφόρησε ο σημαντικός, όσο και αμφιλεγόμενος (για την, μέχρι τα πρόσφατα χρόνια, στάση του, απέναντι στο καθεστώς) σύγχρονος λογοτέχνης της Ισμαήλ Κανταρέ.

Σ' αυτόν τον κύκλώνα και στον κύκλώνα της αστάθειας, εντάσσεται και αντιπαρατάσσεται η Ελλάδα, δηλαδή το μόνο Κράτος της Βαλκανικής, το οποίο ανήκει ανέκαθεν στο μπλοκ των χωρών της Δύσεως και των αστικών καθεστώτων και, τα τελευταία χρόνια, στην ΕΟΚ.

Αυτό καθ' εαυτό το γεγονός του, δεν θα είχε ιδιαίτερη σημασία, αν δεν συνέβαινε να επηρεάζεται το παρόν και το μέλλον της χώρας μας από την τέτοια ή αλλιώςτική πορεία των προαναφερθεισών και σπαρασσόμενων χωρών.

Και, το σπουδαιότερο, είναι ότι υπάρχουν πραγματικά, όπως και ό,τι δημιουργούνται τεχνητά ή αναζωπυρώνονται σκόπιμα προβλήματα των χωρών τούτων σε σχέση με την Ελλάδα.

Μάλιστα, το περίεργο είναι ότι όλες τούτες οι χώρες, ενώ, από τη μια μεριά, επιζητούν την πολυποικίλη δοήθεια του Κράτους μας, προκειμένου να αντιμετωπίσουν τα οικονομικά και πολιτειακά προβλήματα τους (εξ αιτίας της γειτονίας τους και του δεδομένου ότι η χώρα μας ανήκει στην ΕΟΚ, της οποίας έχουν την ανάγκη και χρειάζονται τις καλές υπηρεσίες μας, ως Κράτους - μέλους, ως γέφυρας και μεσολαβήτριας), συγχρόνως, από την άλλη, αντίθετη, πλευρά εφοφθαλμίζουν την εθνική, εδαφι-

κή ακεραιότητά μας, θέτοντας θέματα μειονοτήτων, ανύπαρκτων ή συνήθων για όλες τις χώρες, ιδιαίτερα για όσες γειτονεύουν.

Αυτή είναι η, αντιφατική, όσο και επικίνδυνη, πραγματικότητα...

3. Άς δούμε την καθημιά περίπτωση χωριστά, με δωρική συντομία, όπως αρμόζει, άλλωστε, στην εθνολογική καταγωγή μας και επιβάλλει η ασυγκίνητη κλειψύδρα:

Α' Η Γιουγκοσλαβία

Αποτελεί τεχνητή ένωση έξεχωριστών εδαφικών διαμερισμάτων, τα οποία δεν ανήκαν πάντοτε στο ίδιο κράτος. Κάθε άλλο: Ούτε η εθνολογική προέλευση ούτε η ιστορία, αλλά μήτε και η κουλτούρα των λαών τους ήταν ποτέ, άλλοτε, κοινές, ενώ, άλλωστε, και οι γλώσσες ή οι διάλεκτοί τους διέφεραν εντυπωσιακά. Τέλος, υπήρχαν και υφίστανται διαφορές και ως προς την θρησκεία που κυριαρχούν.

Και, το σπουδαιότερο, ο πληθυσμός των ιδιαίτερων λαϊκών δημοκρατιών της Γιουγκοσλαβίας δεν είχαν, έστω για μια χρονική στιγμή, ή δεν απέκτησε ποτέ, άρρηκτη και ενιαία εθνική συνείδηση, εκτός αν ισχυρισθεί κανείς ότι συνέβη, πράγματι, τούτο όταν ο Τίτο συγκροήθηκε με τον Στάλιν και αυτονομήθηκε, οπότε δόθηκε η εντύπωση κάποιας λαϊκής συσπειρώσεως και δημιουργίας κοινής εθνικής συνειδήσεως. Η σχέση, π.χ., μεταξύ των Σέρβων και των Κροατών ήταν ανέκαθεν γεμάτη μίσος και εχθρικό πάθος...

Πραγματικά, αν διαβάσει ο ενδιαφερόμενος την ιστορία των φύλων και φυλών που κατοικούν στη σημερινή Γιουγκοσλαβία, θα διαπιστώσει αξιοσημείωτες και πολυποικίλες διαφοροποιήσεις, ή και αντιθέσεις, που αναιρούν τα απαραίτητα στοιχεία ενότητάς της, ως ενός λαού, μια κοινή εθνική συνείδηση.

Εξάλλου, οι πολλές γλώσσες ή και οι εντελώς διαφορετικοί διάλεκτοι καθιστούν δύσκολη μέχρι και

αδύνατη, ακόμα, και τη συνεννόηση μεταξύ των πολιτών - πολιτισμών της μιάς δημοκρατίας με τους Γιουγκοσλάβους της άλλης. Αρκεί, να επισημειώσω ότι στη δημοκρατία των Σκοπίων, της - δὴθεν - Μακεδονίας, το 20% των κατοίκων της έχουν ως κύρια και εθνική γλώσσα τους την αλβανική, ἂν δε πιστέψουμε τον κ. Κάρολο Παπούλια, πρώην υπουργό των Εξωτερικών της χώρας μας, το ποσοστό τούτο πλησιάζει το 30%, ὅπως ισχυρίστηκε τούτος, σε συνέντευξή του, που δημοσιεύτηκε στον «Ριζοσπάστη της Κυριακής», που πέρασε. Ακόμα, είναι γνωστό ότι στην περιοχή - επαρχία του (συνεχώς ανήσυχου) Κοσσυφοπεδίου οι κάτοικοι είναι αλβανόφωνοι σε ποσοστό 90%!!

Καί, βέβαια, αυτοί, οι Αλβανόφωνοι κάτοικοι της λεγόμενης «Μακεδονίας» της Γιουγκοσλαβίας, είναι και Μουσουλμάνοι στο θρήσκευμα, στον κανόνα τουλάχιστο, ενώ οι Γιουγκοσλάβοι της Κροατίας και Σλοβενίας είναι καθολικοί. Και ὁμως, οι ανεγκέφαλοι προπαγανδιστές των Σκοπίων υποστηρίζουν ανερυθρίαστα ότι υπάρχει μειονότητα «Μακεδόνων» στη χώρα μας, επειδή ελάχιστοι Έλληνες, σε 3—4 περιοχές της, είναι δίγλωσσοι μὲν ἀλλὰ Ορθόδοξοι και με ελληνική εθνική συνείδηση, ἐδὼ και χιλιάδες χρόνια και προπαγανδίζουν για την «Μακεδονία του Αιγαίου», για «μακεδονικό» ἔθνος και γλώσσα.

Και ὅλα τούτα, ἐνὼ ξέρουν καλά ὅτι Μακεδόνες, ως λαὸς ἐνὸς ἰδιαίτερου κράτους, υπῆρξαν μια φορά και μόνο και συγκεκριμένα ἀπὸ τον 8ο μέχρι και τον 2ο αἰῶνα πρὶν να γεννηθεῖ ὁ Χριστὸς, ὅταν, ὅλοι τούτοι, οι Σλάβοι, δηλαδή οι πρόγονοί τους, κατοικοῦσαν στην μακρινή αρχική κοιτίδα τους, στις ὁροσειρές των Καρπαθίων.

Οι Νότιοι Σλάβοι (δηλαδή οι πρόγονοι των σημερινών Γιουγκοσλάβων, και των «ψευτομακεδόνων» της, ὅπως και των Βουλγάρων ἢ εμφανίστηκαν στα Βαλκάνια, για πρώτη

φορά, στις αρχές του 6ου αἰῶνα, ἢ, ἔστω, στα τέλη του 5ου αἰῶνα, ἀλλὰ μετὰ τη γέννηση του Χριστοῦ, δηλαδή 13—14 αἰῶνες μετὰ το ελληνικό φύλο των Δωριέων Μακεδόνων.

Πῶς είναι δυνατόν, λοιπόν, να παραλληλίζονται και πολύ περισσότερο να συνταυτίζονται εθνικά και χρονικά οι νομάδες και γεωργοί σλαβικής καταγωγῆς «ψευτομακεδόνες» των Σκοπίων, οι μισθοφόροι των Αδάρων, οι «Σκλαβηνοί» των Βυζαντινών, με τους Έλληνες Μακεδόνες, οι οποίοι ἀνέδειξαν, τὸς αἰῶνες νωρίτερα, τους δύο σπουδαιότερους (σε παγκόσμια κλίμακα) εκπροσώπους του ἀνθρώπινου γένους; Ἐννῶ τον προαναφερμένο Ἀριστοτέλη, ὁ οποίος ἀποτελεῖ τὸ ἄκρο ἄωτο της τελειότητας και της μεγαλοσύνης του πνεύματος, και του Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, που είναι ὁ ἀπαράμιλλος και ἀκαταμάχητος στρατηλάτης, ἂν ὄχι και ὁ μεγαλύτερος εκπολιτιστής λαών.

Και λησμονοῦν ὅτι, ὅταν στην Πέλλα ζοῦσε και δίδασκε τις τραγωδίες του ὁ θεϊκὸς Ευριπίδης, στιχογραφοῦσε ὁ Ἀγάθων ἢ ζωγράφιζε ὁ περίφημος Ζεύξης (γεγονὸς που σημαίνει ὅτι ἡ ελληνική γλώσσα, τα γράμματα και ἡ τέχνη εὑρίσκαν στην Μακεδονία κατάλληλο ἔδαφος για να ἀναπτυχθοῦν και διδαχθοῦν), οι πρόγονοί τους κυνηγοῦσαν ἀκόμα ἄγρια ζῶα για να ἐπιδιώσουν και καλλιεργοῦσαν, μονάχα, χωράφια (και ὄχι το πνεῦμα, τα γράμματα και τις τέχνες), πολλὰ χιλιάμετρα μακριὰ ἀπὸ τη σημερινή κατοικία τους...

Β' Ἡ Βουλγαρία

Οι κάτοικοί της ἔχουν ἀνάλογη προέλευση και ἱστορία, ὄντας ἀπὸγονοι των Πρωτοβουλγάρων.

Το ἀξιοσημείωτο είναι ὅτι τούτοι πρωτοδημιούργησαν και ἔθεσαν ἔθνος μειονότητας - δὴθεν - βουλγαρικής προελεύσεως μερικών Ἑλλήνων και μίλησαν για μια ενιαία (βουλγαρική) «Μακεδονία του Πιρίν».

Εἶναι, πράγματι, γνωστὰ ὅσα συνέδησαν στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ου αἰῶνα, στην τουρκοκρατούμενη, ἀκόμα, Μακεδονία, ἰδιαίτερα στα πλαίσια του Μακεδονικοῦ Ἀγῶνα, ὁπότε ὁ Ἑλληνισμὸς ἀντιμετώπισε (και) την ἐγκληματική δραστηριότητα των Βουλγάρων και βουλγαριζόντων κομιτατζήδων. Τότε ἐγινε και ἡ ψευτοεπανάσταση του Ἑλντεν (Προφήτη Ηλία), στα 1903.

Τη σκυτάλη της θεωρίας περὶ - δὴθεν - σλαβικής μειονότητας στην Ελλάδα πήραν ὕστερα, πολὺ ἀργότερα, οι Γιουγκοσλάβοι, με πρώτη ἐκκίνηση την ἐκλογή του Τίτο ως Γ.Γ. του Κομμουνιστικοῦ Κόμματος, το 1937, και με κατοπινὸ στάδιο το 1943, ὁπότε ὁ στρατηγὸς τους Τέμπο προώθησε και ὑλοποίησε την προσπάθεια δημιουργίας στρατιωτικῶν σωμάτων, που ονομάστηκαν «1η Μακεδονική ταξιαρχία του Τίτο» και «2η Μακεδονική Ταξιαρχία», ἐνὼ ἡ ἐπίσημη ἀνακήρυξη, της ονομασθείσης «Λαϊκῆς Δημοκρατίας της Μακεδονίας», ἐγινε την ἐπόμενη χρονιά, τον Αύγουστο του 1944.

Ξεχνοῦν, ὁμως, οι Βούλγαροι ὅτι, ὅταν θέλησαν να ἐκπολιτιστοῦν, ὁ ηγεμόνας τους στράφηκε προς τον Βυζαντινὸ (Ἑλληνα) Αυτοκράτορα Μιχαήλ Γ' και ζήτησε την ἀποστολὴ Ἑλλήνων ἱεραποστόλων. Ἐτσι ἄρχισε τὸ ἔργο των δύο ἀδελφῶν των, Θεσσαλονικέων, Μεθοδίου και Κυρίλλου, τους οποίους ἀγιοποίησαν κατόπιν οι ἴδιοι, σε ἀναγνώριση του σημαντικοῦ θρησκευτικοῦ και ἐκπολιτιστικοῦ ἔργου των δύο Ἑλλήνων της Θεσσαλονίκης.

Θα ἐρωτήσετε, ὁμως, πῶς συμβαίνει, τότε, να υποστηρίζονται σοβαρά τόσο ἐξώφθαλμα ἀστήρικτες ἀπόψεις, ἀπὸ τους Γιουγκοσλάβους ἀλλὰ και ἀπὸ τους Βουλγάρους, πᾶσι, τελευταία;

Ἄς δοῦμε, πού ἀναζητεῖται ὁ πυρήνας της ἀνιστόρητης θεωρίας τους:

Ἡ Μακεδονία στα ἀρχαία χρόνια, κυρίως του Φιλίππου και του Μ. Α-

λεξάνδρου, εκτεινόταν σε ευρύτερο εδαφικό χώρο, σε σχέση με την έκταση της Μακεδονίας της σημερινής Ελλάδας.

Όταν οι Τούρκοι κατέλαβαν όλη, σχεδόν, τη Βαλκανική, η χώρα τούτη (που νωρίτερα υποδουλώθηκε στη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία και στη συνέχεια αποτέλεσε τμήμα του λεγόμενου «Ιλλυρικού» της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας), συγχωνεύθηκε στην απέραντη Οθωμανική Αυτοκρατορία. Με την εξασθένηση τούτης και, στις αρχές του 20ού αιώνα, με τους εθνικοαπελευθερωτικούς αγώνες, και τους πολέμους ύστερα των σκλαβωμένων χωρών της Βαλκανικής προέκυψε για πρώτη φορά το ονομασθέν «Μακεδονικόν ζήτημα» στα πλαίσια του ευρύτερου και γνωστού «Ανατολικού ζητήματος», δηλαδή το πρόβλημα της τύχης των εδαφών της «καταρρέουσας» Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Μετά τους Βαλκανικούς πολέμους, αποφασίσθηκε η τύχη και η διανομή του χώρου της Μακεδονίας, η οποία, στα αρχαία χρόνια, όπως είδαμε, ανήκε στο ελληνικό, δωρικό φύλο και κράτος των Μακεδόνων.

Τελικά, με τη συνθήκη του Βουκουρεστίου (της 10.4.1913), μοιράστηκαν τα εδάφη (της αρχαίας Μακεδονίας) στα τρία, και το 51% δόθηκε στην Ελλάδα, το 39% στη Σερβία και το υπόλοιπο (10%) στη Βουλγαρία.

Πρέπει να σημειωθεί, ότι στο 39% της Μακεδονίας, που δόθηκε στη Σερβία, υπήρχαν και πολλοί Έλληνες, με ακραιφνή εθνική συνείδηση (όπως π.χ. στο περίφημο Μοναστήρι, τα σημερινά Βιτώλια - Μπιτόλια), που αναγκάστηκαν να καταφύγουν στην Ελλάδα, όπως άλλωστε, συνέβηκε και με τους Έλληνες, οι οποίοι κατοικούσαν στο τμήμα, το οποίο κατακυρώθηκε στη Βουλγαρία. Εξυπακούεται, βέβαια, ότι αρκετοί έμειναν στον τόπο, όπου γεννήθηκαν, όπου και κατοικούν και σήμερα, δηλαδή στη σημε-

ρινή Γιουγκοσλαβία, αλλά και στη Βουλγαρία, χωρίς να υποστηρίξει ποτέ η Ελλάδα ότι αποτελούν τούτοι μειονότητα, η οποία να της δίνει δικαιώματα αμφισβήτησεως της εδαφικής ακεραιότητας των δύο τούτων γειτονικών χωρών...

Όμως, δεν συμβαίνει το ίδιο με την νοοτροπία, τη συμπεριφορά και την πολιτική - προπαγάνδα της Γιουγκοσλαβίας, σε πρώτο βαθμό και της Βουλγαρίας σε δεύτερο πλάνο.

Όλα τούτα που προαναφέρθηκαν είναι αυταπόδεικτα και ιστορικά, ατράνταχτα, θεμελιωμένα.

Όμως, όπου η προπαγάνδα, οι σκοπιμότητες και οι παμφάγες διαθέσεις δεν έχουν μέτρο και δεν γνωρίζουν εμπόδια αξιοπρέπειας, σοβαρότητας και αλήθειας, μπορεί η συνεχής επανάληψη (κατά τη συνταγή του χιτλερικού Γκαίμπελς) των προπαγανδιστών από τη μιά μεριά και η αδιαφορία της άλλης (ελληνικής) πλευράς, ή, έστω, η υπερβολική εκτίμησή της στα ακλόνητα δεδομένα της ιστορικής επιστήμης, να παραπλανήσουν τους ανημέρωτους, αμαθείς (ως προς την ιστορία των λαών της Βαλκανικής) και αδιάφορους για την εξακρίβωση της αλήθειας ξένους, όταν, μάλιστα, χρησιμοποιείται αφειδώς και «το όπλον του χρυσίου», όπως έγραφε μητροπολίτης της τουρκοκρατούμενης, ακόμα, Βέροιας - Νάουσας προς τον Οικουμενικό Πατριάρχη στα χρόνια του Μακεδονικού Αγώνα.

Αξίζει να επισημανθεί και εδώ ότι η τεχνητή - δήθεν - «Μακεδονική γλώσσα» διδάσκεται ήδη σε 16, τουλάχιστο, Πανεπιστήμια του εξωτερικού και βέβαια και οι άσπονδοι «φίλοι» μας Τούρκοι ίδρυσαν έδρα διδασκαλίας της στο Πανεπιστήμιο της Κωνσταντινουπόλεως.

Και άς απέδειξαν πολλοί επιστήμονες, ότι η γλώσσα, που μιλούν (παράλληλα και συγχρόνως με την ελληνική) οι ελάχιστοι δίγλωσσοι Έλληνες δεν είναι παρά παραφθορά μιάς αμφισβητούμενης προελεύ-

σεως διαλέκτου της βουλγαρικής (και όχι της γιουγκοσλαβικής) γλώσσας με πολλά μάλιστα στοιχεία - δάνεια από την ελληνική γλώσσα. (Εννοώ, ιδιαίτερα, τη συμβολή του Κ. Ι. Τσιούλκα, στις αρχές του αιώνα μας). Η δε ονομασθείσα - δήθεν - «μακεδονική γλώσσα» των Σκοπίων είναι πλαστό εφεύρημα, όπως απέδειξε πριν τρεις δεκαετίες και πλέον ο αείμνηστος και σοβαρός επιστήμονας, πανεπιστημιακός καθηγητής της γλωσσολογίας Νικόλαος Ανδριώτης, αφού κορμό της αποτελεί η επεξεργασία ορισμένων στοιχείων της βουλγαρικής ή «μειξοβουλγαρικής» γλώσσας και όχι, εν πάση περιπτώσει, της γιουγκοσλαβικής, όπως ειπώθηκε ήδη.

Τέλος, δεν δρέθηκαν μνημεία και επιγραφές, ούτε άλλα κείμενα, τα οποία να γράφτηκαν σ' αυτή την γλώσσα «φάντασμα», που ήλθε ουρανοκατέβατη, από τους αιθέρες του άμετρου σωδινισμού και της πολιτικής σκοπιμότητας των αλληλοσπαραζόμενων Γιουγκοσλάβων, οι οποίοι, ενώ καίγεται το σπίτι τους, «περί άλλων τυρβάζουν» και ομιλούν, όπως τα άμυαλα και τεμπέλικά τζιτζίκια του γνωστού μύθου του Αισώπου...

Εξάλλου, στις ανασκαφές, που γίνονται στη Γιουγκοσλαβία και στη Βουλγαρία, βλέπουν το φως επιγραφές, μονάχα, των αρχαίων, μακεδονικών, χρόνων, γραμμένες στην ελληνική γλώσσα...

Και όμως οι Γιουγκοσλάβοι δεν ολιγωρούν. Αφού λοιπόν, πλαστογράφησαν την ιστορία και την αλήθεια, συγκρότησαν «μακεδονικές» ταξιαρχίες, κατασκεύασαν και την - δήθεν - μακεδονική γλώσσα, ύστερα ίδρυσαν, αυθαίρετα, και «μακεδονική» εκκλησία, στα 1958 και στα 1967 ανεκήρυξαν τούτη σε αυτοκέφαλη.

Εμείς, όμως, τί κάνουμε;

Πόσο αξιοποιήσαμε, π.χ., τα καταπληκτικά και ελληνοπρεπέστατα ευρήματα της Πέλλας, του Δίου,

της Σίνδου και ιδιαίτερα της Βεργίνας;

Ειδικότερα, από το 1977, όταν η αρχαιολογική σκαπάνη του καθηγητή Μανώλη Ανδρόνικου έφερε στο φως τον τάφο του Φιλίππου Β', με τους μακεδονικούς θησαυρούς - κτερίσματα, σε χρυσό, ύφασμα κ.τ.λ., με ξεχωριστές ζωγραφίες - τοιχογραφίες, αγγαματίδια και τις όχι λιγότερο σημαντικές (από ιστορική - εθνολογική, γλωσσική - γλωσσολογική άποψη κ.τ.λ.) επιτύμβιες στήλες, όπου αναφέρονται ελληνικά ονόματα, ποιά αξιοποίηση κάναμε, ως Κράτος;

Καμιά ή σχεδόν καμιά. Εγκαταλείψαμε αναξιοποίητους και αξιολύπητους τους τάφους, 15 ολόκληρα χρόνια, και αρκεστήκαμε στη με ταφορά των ευρημάτων στο Μουσείο της Θεσσαλονίκης, μακριά από τον χώρο, όπου βρέθηκαν και όπου «έζησαν», πάνω ή κάτω από τη φιλόξενη και ιστορική γη του κάμπου της Ημαθίας, όπου κυλάει ο μεγαλύτερος ποταμός της χώρας, ο ιερός των Μακεδόνων Αλιάκμων, όπου, κοντά, είχαν κατοικήσει οι Μούσες και λίγο πιο πέρα οι Θεοί του Ολύμπου...

Ής ελπίζουμε ότι δεν θα αρκестεί το Κράτος στην κατασκευή των στεγάστρων, μόνο, των χωμάτων και ότι θα επιδείξει και το ίδιο τη συμπεριφορά που απαιτεί από τους Βρετανούς για την επιστροφή των Ελγινείων, επανατοποθετώντας τα μοναδικά ευρήματα της Βεργίνας στον ιστορικό και φυσικό χώρο τους, όπου πρέπει να κατασκευασθεί το κατάλληλο (από κάθε άποψη) μουσείο, για να λάμπουν και να ακτινοβολούν από εδώ τούτα και να διαλάμπει η ιστορική αλήθεια.

Αν θέλουμε να μη διάζουν και παραδιάζουν οι Γιουγκοσλάβοι και οι Βούλγαροι την ιστορία μας, ής σεβασθούμε πρώτοι εμείς, οι Έλληνες, την αδιαμφισβήτητη αλήθεια, ότι, όπως τα ψάρια δεν μπορούν να ζουν φυσιολογικά και στις ομορφό-

τερες γυάλες, γιατί βρίσκονται μακριά από το φυσικό περιβάλλον τους, έτσι και τα αρχαιολογικά μνημεία και ευρήματα δεν είναι δυνατόν να ξενητεύονται, αλλά πρέπει στέλνουν τα κατάλληλα μνημειό τους και να φωτίζουν την ιστορική αλήθεια, δρισκόμενα στον τόπο, όπου πρωτοστήθηκαν, -δεμένα μαζί του, με τους θρύλους, την παράδοση, με τις θύελλες και με τις κάψες της γόνιμης γης και της περιοχής, η οποία επιλέχτηκε για «να ζήσουν», ως αιώνια μνημεία της ανθρώπινης καλλιτεχνικής δημιουργίας...

Να ελπίζουμε, άραγε, ότι ο ανασκαφέας της περιοχής, καθηγητής κ. Μανώλης Ανδρόνικος, θα υλοποιήσει την πρόσφατη και, επί τέλους, καλοδεχούμενη υπόσχεσή του, πως θα δοηθήσει και ο ίδιος, ώστε το (μακάριο και αδιάφορο) ελληνικό Κράτος να επιτελέσει το καθήκον του, ώστε να ανεγερθεί ένα καλλιμάρμαρο μουσείο στη Βεργίνα, το οποίο θα είναι ένας αδιάψευστος και πολυσήμαντος φάρος, που θα φωτίζει και διαλαλεί την ελληνικότητα της μακεδονικής επαρχίας;

Είθε...

Σας ευχαριστώ.

Το 'Αργος Πελοποννήσου και το 'Αργος Ορεστικό δύο πόλεις που συνδέονται ιστορικά

Επειδή το 'Αργος Ορεστικόν Πελοποννήσου συνδέεται ιστορικά με το 'Αργος το Ορεστικό, ο Δήμαρχος Δημήτρης Παπανικολάου έστειλε την κάτωθι επιστολή στο Δήμαρχο του 'Αργους Ορεστικού με ημερομηνία 18 Μαρτίου 1991 και ταυτόχρονα επραγματοποίησε επίσκεψη στις 29 Μαρτίου και συζήτησε τα θέματα που περιλαμβάνονται στην επιστολή του με τον εκεί Δήμαρχο.

Το κείμενο της επιστολής του Δημάρχου μας:

«Κύριε Δήμαρχε του 'Αργους Ορεστικού,

Σας είναι δεδαίως γνωστοί οι ιστορικοί δεσμοί που συνδέουν τις δύο πόλεις μας, το πανάρχαιο 'Αργος με το νεώτερο 'Αργος Ορεστικό. Αργείοι πρίγκηπες, απόγονοι του Τήμενου, εγκαταστάθηκαν κατά τον Ηρόδοτο στην Άνω Μακεδονία και ίδρυσαν βασιλεία και πόλεις, ανάμεσά τους και το 'Αργος Ορεστικό. Μέσα από τις χιλιάδες χρόνων που πέρασαν από εκείνη την εποχή και αμέτρητες περιπέτειες αυτού του τόπου που λέγεται Ελλάδα, σδήστηκαν οι ιστορικές μνήμες και λησμονήθηκε η στενή συγγενική σχέση των δύο πόλεων. Πιστεύω κ. Δήμαρχε ότι μετά α-

πό τόσους αιώνες αποξένωσης είναι η κατάλληλη στιγμή για μια νέα προσέγγιση των δύο πόλεων, ούτως ώστε να θεμελιωθούν ανάμεσά τους νέοι ισχυροί δεσμοί.

Σήμερα μάλιστα που ύποπτα κέντρα αμφισβητούν την ελληνικότητα της Μακεδονίας, η προσπάθειά μας αυτή θα έχει εθνική θα έλεγα σημασία και θα δρει πιστεύω, πανελλήνια ανταπόκριση.

Ως αρχή των επαφών μας προτείνω την οργάνωση δύο συνεδρίων, το πρώτο στην πόλη σας και το δεύτερο στη δική μας, με σκοπό αφ' ενός τη γνωριμία μας, αφ' ετέρου την παρουσίαση των ιστορικών δεδομένων από ειδικούς εισηγητές, ιστορικούς και αρχαιολόγους. Προσπάθειά μας θα είναι να δοθεί ευρεία δημοσιότητα.

Με την πεποίθηση ότι θα ανταποκριθείτε θερμά στην πρότασή μου, αναμένω απάντησή σας και σας πληροφορώ ότι προτίθεμαι το συντομότερο να σας επισκεφθώ για να συζητήσουμε από κοντά κοινούς τρόπους δράσης.

Με εκτίμηση

Ο Δήμαρχος 'Αργους
ΔΗΜ. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ
Από την «Δυτική Μακεδονία»

ΤΟ «ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ»

Ιστορική δεώρηση του θέματος

Β'

1. Αρχαιότητα

Οι Αρχαίοι Μακεδόνες ήταν αναμφισβήτητα φύλο ελληνικό. Είτε είναι δωρικό ή βορειοδυτικό φύλο, συγγενές των Ηπειρωτών, είτε αιολικό, συγγενές των Αιολέων της Θεσσαλίας (πριν εγκατασταθεί εκεί το βορειοδυτικό φύλο των Θεσσαλών), όπως τείνουν σήμερα να δεχθούν, η ελληνικότητάς τους δεν αμφισβητείται σοβαρά στις ημέρες μας³⁶, παρόλο που διατυπώθηκαν ορισμένες αντίθετες απόψεις από μερικούς νεώτερους ιστορικούς και γλωσσολόγους, γιατί δεν ερμηνεύθηκαν ορθά οι μαρτυρίες των αρχαίων συγγραφέων και δεν εκτιμήθηκε σωστά το σχετικά περιορισμένο γλωσσικό υλικό που διασώζεται.

Οι Αρχαίοι Μακεδόνες βρίσκονταν αρχικά εγκατεστημένοι στη ΒΔ. Μακεδονία. Από κει επεκτάθηκαν στην εύφορη πεδιάδα του Αλιάκμονα, όπου, αφού απώθησαν ή υπέταξαν ιλλυρικά και θρακικά φύ-

λα, ίδρυσαν το Μακεδονικό κράτος, ενώ οι περιοχές της ΒΔ. Μακεδονίας παρέμειναν ανεξάρτητες ηγεμονίες. Αργότερα οι βασιλείς της Μακεδονίας επεκτάθηκαν ως τον Στρυμόνα. Η επί αιώνες σχετική απομόνωσή τους στη χώρα που φέρει το όνομά τους συνετέλεσε αποφασιστικά ώστε να διαμορφωθούν σε μία αυτόνομη ενότητα, κοινωνική και πολιτική, χωρίς μεγάλη επίδραση των άλλων Ελλήνων και επομένως χωρίς την πολιτιστική ανάπτυξη των γειτονικών περιοχών.

Για την ελληνικότητα των Μακεδόνων μαρτυρούν οι αρχαίες πηγές και συνηγορούν τα πορίσματα της γλωσσολογίας, που βασίζονται στη μελέτη του γλωσσικού μακεδονικού ιδιώματος.

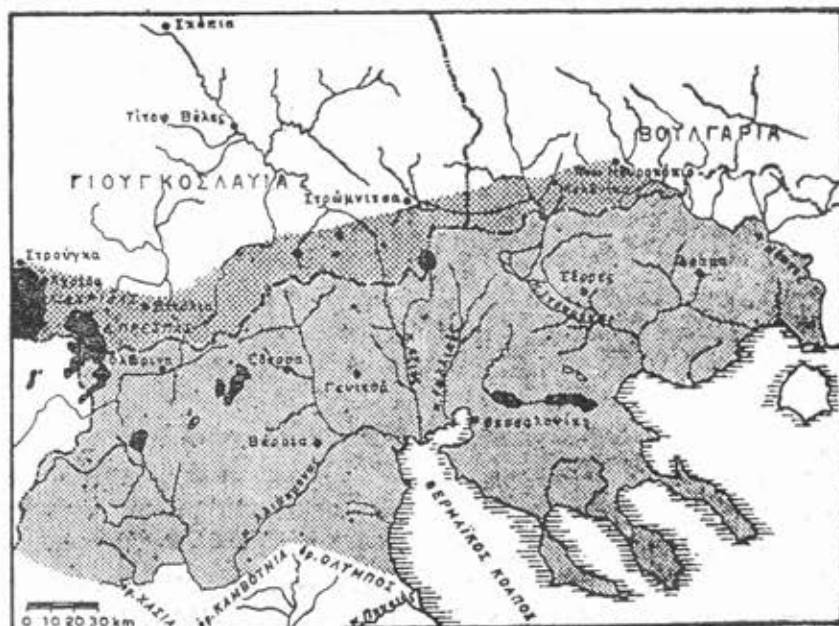
Από τους αρχαίους ιστορικούς πρώτος ο Ηρόδοτος αναφέρει τους Μακεδόνες και τους θεωρεί χωρίς δισταγμό Έλληνες: «Έλληνες δε είναι τούτους τους από Περδίκκω

γεγονότας, κατά περ αυτοί λέγουσι, αυτός τε ούτω τυγχάνω επιστάμενος και δή και εν τοίσι όπισθεν λόγοισι αποδείξω...» (V, 22, 1). Ο ίδιος ιστορικός παρουσιάζει τον βασιλέα

της
Μαρίας Νυσταζοπούλου
- Πελεκίδου

των Μακεδόνων Αλέξανδρο Α' (=495 - 450/440), δεσπόζοντα μαρφή της Μακεδονικής ιστορίας τον 5ο αιώνα, να λέει την εποχή των Περσικών πολέμων: «αυτός τε γάρ Έλλην γένος εμί τ' αρχαίον, και αντ' ελευθέρης δεδουλωμένην ούκ αν εθέλομιν οράν την Ελλάδα» (IX, 45, 1-2)³⁸. Αυτόν τον Αλέξανδρο Α' και μόνον, και όχι όλους τους βασιλείς της Μακεδονίας, ονόμασαν οι μεταγενέστεροι «Φιλέλληνα», για ένα συγκεκριμένο λόγο: γιατί βοήθησε αποτελεσματικά την «Ελληνική» συμμαχία της Κορίνθου εναντίον των Περσών³⁹.

Για την ελληνικότητα των Μακεδόνων μαρτυρούν επίσης άμεσα ή έμμεσα ο Θουκυδίδης⁴⁰, και αργότερα ο Αρριανός⁴¹, ο Πολύβιος⁴², ο Τίτος Λίβιος⁴³ και άλλοι. Στην αρχαιότητα ουδέποτε τέθηκε θέμα εθνικότητας των Μακεδόνων, ακριβώς γιατί ήταν Έλληνες. Οι ιστορικοί των Σκοπίων έχουν ευρύτατα εκμεταλλευτή το γεγονός ότι ο Δημοσθένης αποκαλεί τον Φίλιππο «βάρβαρο», ως αποδεικτικό στοιχείο της μη ελληνικότητάς του. Ωστόσο η λέξη δεν σήμαινε πιά αυτή την εποχή μόνο τον ξένο, τον αλλόγλωσσο, αλλά και τον απολίτιστο⁴⁴. Ο Αθηναίος Δημοσθένης θεωρούσε κατώτερο πολιτιστικά τον βασιλέα της Μακεδονίας. Εξάλλου δεν πρέπει να ξεχνούμε τον φανατισμό και τον αττικό εθνικισμό του ρήτορα, ο

Γεωγραφικά όρια της Μέγιστης Μακεδονίας

οποίος αγωνιζόταν εναντίον του Φιλίππου, γιατί πίστευε ότι θα υποδούλωνε την υπόλοιπη Ελλάδα και την πόλη του. Και γιατί στο νέο πολιτικό σχήμα που επέβαλλαν οι Μακεδόνες σχήμα ξένο προς την τότε κρατούσα αντίληψη της πόλης-κράτους, η Αθήνα δεν θα μπορούσε να διαδραματίσει ρόλο ηγετικό⁴⁵.

Για την ελληνικότητα της γλώσσας των Αρχαίων Μακεδόνων είχαν διατυπωθεί ορισμένες αμφιβολίες, κυρίως επειδή δεν έχουν ως τώρα βρεθεί κείμενα ή έστω ολόκληρες φράσεις σε μακεδονική διάλεκτο. Σήμερα ωστόσο, ύστερα από συγκριτική μελέτη όλου του γνωστού γλωσσικού υλικού, οι γλωσσολόγοι, όπως και οι ιστορικοί, αποδέχονται τον ελληνικό χαρακτήρα της μακεδονικής διαλέκτου⁴⁶. Τα επόμενα στοιχεία δείχνουν ότι πρόκειται για μιιά διάλεκτο της ελληνικής γλώσσας:

Το ίδιο το όνομα των Μακεδόνων είναι ελληνικό: η λέξη μακεδνός μαρτυρείται ήδη στον Όμηρο (Οδ. η 106: οιά τε φύλλα μακεδνής αιγείροιο) και σημαίνει ψηλός, μακρύς, λυγρός. Ανήκει δηλ. το εθνώνυμο στα ονόματα εκείνα που δηλώνουν τα φυσικά χαρακτηριστικά ενός λαού. Επίσης τα κύρια ονόματα των Αρχαίων Μακεδόνων, τα ονόματα θεών, μνηνών κ.ά., όπως και τα περισσότερα τοπωνύμια, είναι ελληνικά, σε μακεδονική διάλεκτο, και δεν έχουν καμιά ομοιότητα με τα θρακοϊλλυρικά. Αν οι Μακεδόνες άρχισαν να εξελληνίζονται τον 5ο αι. π.Χ., όπως διατείνονται οι ιστορικοί των Σκοπίων, τότε πώς εξηγείται το γεγονός ότι διατηρήσαν κύρια ονόματα, ονόματα μνηνών και τοπωνύμια στη μακεδονική διάλεκτο, που όμως είναι αναμφισβήτητα ελληνικά; Αυτά τα ελληνικά διαλεκτικά ονόματα, που δεν ανήκουν στην αττική διάλεκτο, από πού τα πήραν οι Μακεδόνες του 5ου και 4ου αι. π.Χ., αν δεν τα κληρονόμησαν από μια παράδοση ανέκαθεν ελληνική⁴⁷;

Οι ίδιες παρατηρήσεις ισχύουν και για το λεξιλογικό υλικό. Οι λέξεις σε μακεδονικό ιδίωμα που μας διαδόθηκαν είναι σχετικά λίγες: μόνο 153, και παραδίδονται στον Αθήναιο ή βρίσκονται αποθραυσμένες στο Λεξικό του Ησύχιου, που τις άντλησε κυρίως από τον Μακεδόνα λεξικογράφο Αμερία⁴⁸. Πολλές από αυτές απαντούν σε όλες τις ελληνικές διαλέκτους, αλλά έχουν στα μακεδονικά μια ιδιαίτερη σημασία και γ' αυτό καταγράφονται από τους αρχαίους λεξικογράφους, όπως π.χ. η λέξη υπασπιστής. Οι λέξεις αυτές που παραδίδονται ως μακεδονικές δεν έχουν καμιά ομοιότητα με τα θρακοϊλλυρικά. Το γλωσσικό μακεδονικό υλικό (κύρια ονόματα, τοπωνύμια, προσηγορικά) συνηγορεί για τον ελληνικό χαρακτήρα της μακεδονικής διαλέκτου: Η ετυμολογία των λέξεων είναι ελληνική τα γνωρίσματα και τα φωνητικά πάθη κοινά της ελληνικής γλώσσας το ίδιο και οι κλίσεις και οι καταλήξεις. Όσο για τις λίγες λέξεις, που αναγράφονται στον Ησύχιον ως μακεδονικές και που δεν θεωρούνται από αρισμένους ως ελληνικές, είναι πολύ πιθανόν ότι πρόκειται για δάνειες λέξεις, πράγμα που παρατηρείται σε όλες τις γλώσσες, χωρίς αυτό να θέτει σε αμφισβήτηση την καταγωγή τους⁴⁹.

Οι μελετητές των Σκοπίων επικαλούνται τη μαρτυρία του Πλουτάρχου ότι ο Αλέξανδρος ανεβόδα με α-χ-ε-δ-ο-ν-ι-σ-τ-ί-καλόν τους υπασπιστάς (Πλουτάρχου, Αλέξ. 51, 6) σαν απόδειξη ότι η γλώσσα που μιλούσαν οι Μακεδόνες στρατιώτες δεν ήταν ελληνική. Όμως εδώ η λέξη σημαίνει την τοπική διάλεκτο, όπως μαρτυρούν και οι αντίστοιχοι όροι δωριστί, αττικιστί, ιωνιστί κλπ.⁵⁰, και όχι μια χωριστή, μη ελληνική γλώσσα. Άλλωστε την ελληνική γλώσσα διέδωσαν σ' όλο τον κατακτημένο κόσμο ο Αλέξανδρος και οι Μακεδόνες, στην ελληνική εξηγούσε τις ξενόγλωσσες επιγραφές για να είναι κατανοητές στο σπράτευμά του (την δε επιγραφήν αναγνούς εκέλευσεν ελλη-

νικούς υποχαράξαι γράμμασιν: Πλουτάρχου, Αλέξ. 69, 4) και την ελληνική διάταξε να μάθουν οι Πέρσες (εκέλευε γράμματά τε ελληνικά μιν θάνειν και μακεδονικούς όπλους εντρέφεσθαι: Πλουτάρχου, Αλέξ. 47, 6).

Το γεγονός ότι οι Μακεδόνες δεν άφησαν γραπτά μνημεία σε μακεδονική διάλεκτο δεν αποτελεί απόδειξη της μη ελληνικότητάς τους, όπως διατείνονται οι ιστορικοί των Σκοπίων. Πράγματι, δεν θρέθηκε ως τώρα καμιά διαλεκτική επιγραφή ή έστω μιιά φράση διαλεκτικού μακεδονικού κειμένου. Όλες οι επιγραφές που δρέθηκαν στη Μακεδονία χρονολογούνται μετά τον 5ο αι. π.Χ., όταν οι Μακεδόνες χρησιμοποιούσαν πλέον, τουλάχιστον στο δημόσιο βίο, την αττική διάλεκτο⁵¹. Όμως και άλλες περιοχές της Ελλάδας, αναμφισβήτητα ελληνικές, δεν άφησαν γραπτά μνημεία του 7ου ή ακόμα και του 6ου αι. Το πνευματικό θάψμα της Αθήνας είναι ξεχωριστό φαινόμενο και δεν μπορεί να αποτλήσει μέτρο σύγκρισης για άλλες περιοχές και μάλιστα για να εξαχθούν συμπεράσματα σχετικά με την εθνική καταγωγή των κατοίκων τους.

Σημειώνω επίσης ότι οι πρόσφατες ανασκαφές της Βαργίνας έφεραν στο φώς, εκτός από τα άλλα πολύ σημαντικά για την ιστορία της Μακεδονίας ευρήματα, και μια σειρά από επιτύμβιες ενεπίγραφες στήλες, που χρονολογούνται με βεβαιότητα στο δεύτερο μισό του 4ου και στις αρχές του 3ου π.χ. αιώνα. Οι επιγραφές δεν έχουν ακόμη δημοσιευθεί, αλλά γνωρίζουμε από την επιγραφή του καθηγητή Μ. Ανδρόνικου ότι προσφέρουν μιιά πολύ σημαντική «συλλογή κοινών μακεδονικών ονομάτων, ανδρικών και γυναικείων», που φθάνουν τα εβδομήντα πέντε. Τα ονόματα αυτά είναι όλα ελληνικά, όπως Αλκέτας, Αίλικμος, Δρύκαλος, Ξενοκράτης, Πευκόλαος, Πιερίων - εκτός από ένα (Αιμάδοκος) που είναι θρακικό - και πολλά από αυτά είναι χαρακτηριστικά μακεδονικά και ά-

γνωστα στην Αττική, πράγμα που μαρτυρεί τη μακεδονική τους παράδοση. Τα ονόματα αυτά αντικρύζουν τη θεωρία ότι μόνο η άρχουσα τάξη είχε εξελληνιστή, γιατί ακριβώς δεν ανήκουν στη βασιλική οικογένεια ούτε στους ευγενείς και την άρχουσα τάξη: είναι ονόματα απλών πολιτών και πολλά από αυτά μπορούν να αναχθούν ως τις αρχές του 4ου και τα τέλη του 5ου αιώνα. Επομένως, όπως επισημαίνει ο καθηγητής Μ. Ανδρόνικος έχουμε «επιγραφική μορτυρία... πως στα τέλη του 5ου π.Χ. αιώνα, οι Μακεδόνες που ζούσαν στην πρώτη πρωτεύουσα του Μακεδονικού βασιλείου (στις Αιγές) ... είχαν ελληνικά ονόματα»⁵².

Επομένως και από την μαρτυρία των πηγών και από την μελέτη του γλωσσικού υλικού συνάγεται αδιάστα ότι οι αρχαίοι Μακεδόνες ήταν φύλο ελληνικό. Η θεωρία ότι πρόκειται για μη ελληνικό πληθυσμό, του οποίου η άρχουσα τάξη εξελληνίστηκε δεν στηρίζεται πουθενά. Ο λαός της Μακεδονίας μιλούσε Ελληνικά, μιά ελληνική τοπική διάλεκτο. Γι' αυτό και μετά τη Ρωμαϊκή κατάκτηση η ελληνική γλώσσα διατηρήθηκε στην περιοχή, παρά την ξένη κυριαρχία και την έντονη παρουσία λατινικών στρατιωτών και άλλων εκπροσώπων της Ρώμης. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι επιγραφές της ρωμαϊκής και πρώιμης βυζαντινής εποχής που βρέθηκαν στη Μακεδονία είναι ελληνικές - εκτός φυσικά από τις περιοχές όπου υπήρξε ρωμαϊκή αποικία, όπως π.χ. στους Φιλίππους⁵³, ενώ είναι λατινικές όσες βρέθηκαν θραεότερα. Η ελληνική γλώσσα ήταν βαθιά ριζωμένη, ήταν η γλώσσα του μακεδονικού λαού και όχι μόνο της άρχουσας τάξης και της εξουσίας.

2. Μέσοι χρόνοι

Ο 6ος/7ος αι. είναι εποχή κρίσιμη για την περιοχή. Τον 6ο/7ο αι. εγκαταστάθηκαν οι Σλάβοι στη Βαλκανική και τούτο άλλαξε την εθνική φυσιογνωμία του όρους τιμήματος

της χερσονήσου, που σιγά - σιγά αποσπάστηκε από το βυζαντινό κορμό. Ωστόσο νοτιότερα οι Σλάβοι δεν μπόρεσαν να αλλοιώσουν την εθνολογική σύσταση των ελληνικών περιοχών, παρά τη μόνιμη εγκατάσταση σλαβικών ομάδων στον ελληνικό χώρο. Πράγματι στα τέλη του 6ου και στις αρχές του 7ου αι. σλαβικές ομάδες προχώρησαν νοτιότερα και εγκαταστάθηκαν σε ελληνικά εδάφη, όπου ίδρυσαν σλαβονίες, ιδιαίτερα στη Δυτική Μακεδονία και τη Θεσσαλία. Λαός γεωργικός και κτηνοτροφικός καθώς ήταν, εγκαταστάθηκαν κυρίως στις πλαγιές των βουνών, λιγότερο στις πεδιάδες και πολύ σπάνια στις ακτές⁵⁴. Αλλά οι Σλάβοι αυτοί δεν εγκατεστάθηκαν σ' ένα κενό, όπως συχνά υποστηρίχθηκε βρήκαν ένα γηγενή ελληνικό πληθυσμό, που εξαιτίας των επιδρομών και των αναστατώσεων, είχε συγκεντρωθεί κυρίως στα αστικά κέντρα. Με τους Ελληνικούς αυτούς πληθυσμούς, πολύ ανώτερους πολιτιστικά και πολιτικά, οι Σλάβοι έποικοι ήλθαν γρήγορα σε επικοινωνία, ανέπτυξαν μαζί τους σχέσεις και επηρεάστηκαν από αυτούς καίρια⁵⁵.

Εξάλλου, για την αφομοίωση και τον εξελληνισμό των επήλυδων, δεν πρέπει να παραβλέπεται η αποτελεσματική πολιτική των βυζαντινών αυτοκρατορικών, που με πολεμικές επιχειρήσεις αλλά κυρίως με μέτρα ειρηνικά επέτυχαν μέσα σε δύο αιώνες να εντάξουν τους Σλάβους στο βυζαντινό σύστημα. Βασικό μέτρο της αυτοκρατορικής πολιτικής ήταν οι μετακινήσεις πληθυσμών, δηλ. η μεταφορά ελληνικών πληθυσμών της Μ. Ασίας στις σλαβονίες της Ελλάδας και αντίστροφα Σλάβων του ελληνικού χώρου στη Μ. Ασία, όπου το ελληνικό στοιχείο ήταν εύρωστο και πολυάριθμο. Έτσι επιτεύχθηκε αραιώση του σλαβικού στοιχείου στον ελληνικό χώρο και η βαθμιαία αφομοίωσή του από τον ελληνικό πληθυσμό⁵⁶. Η σχεδόν ολοκληρωτική ελληνοποίηση του σλαβικού υλικού πολιτισμού (ταρικά έθιμα, κα-

τοικά, τεχνική και τύποι κεραμικής)⁵⁷ μαρτυρεί γι' αυτή την αφομοίωση, η οποία δεν θα μπορούσε βέβαια ποτέ να επιτευχθεί χωρίς την παρουσία γηγενούς ελληνικού πληθυσμού.

Σημαντική υπήρξε σ' αυτό τον τομέα η συμβολή της Εκκλησίας, που κατά τόπους αναδιοργανώθηκε και ενισχύθηκε ανάλογα, για να μπορέσει να εντάξει στους κόλπους της τους Σλάβους εποίκους, ήδη πριν από τον επίσημο εκχριστιανισμό των Σλάβων από τον Κύριλλο και τον Μεθόδιο⁵⁸.

Σχετικά με το έργο των δύο Θεσσαλονικέων αδελφών, η όλη επιχειρηματολογία των Σκοπίων δεν αντέχει στην παραμικρή κριτική. Για τους δύο αποστόλους των Σλάβων, το έργο και την εθνική τους καταγωγή υπάρχει μιá τωράστια βιβλιογραφία⁵⁹ ώστε να είναι περιττή κάθε επανάληψη. Περιορίζομαι μόνο να υπογραμμίσω ότι οι δύο αδελφοί ήταν κατ' εξοχήν εκπρόσωποι του βυζαντινού και χριστιανικού πολιτισμού⁶⁰. Γπήρξαν ακαμφεσθήτητα εκφραστές της βυζαντινής πολιτικής και του βυζαντινού ουμανισμού, είχαν αναλάβει και άλλες εκτός του σλαβικού κόμμου αποστολές (στους Άραβες και στους Χαζάρους) και είχαν έντονη συνείδηση της ελληνικότητάς τους⁶¹. Σήμερα ξένοι επιστήμονες σλαβικής καταγωγής τους θεωρούν Έλληνες⁶².

Όσο για τη γλώσσα, στην οποία βασίστηκε το σλαβικό αλφάβητο και στην οποία κήρυξαν το χριστιανισμό οι δύο αδελφοί, ασφαλώς δεν μπορούσε να είναι μιá διάλεκτος «μακεδονική», δηλ. σλαβική της Μακεδονίας. Είναι αξιοσημείωτο ότι και οι Βούλγαροι από τη δική τους πλευρά διατείνονται ότι οι δύο απόστολοι διδάξαν τη νέα θρησκεία στη βουλγαρική⁶³. Εκτός από το γεγονός ότι εκείνη την εποχή δεν είχαν ακόμη διαμορφωθεί με σαφήνεια οι θρησκευτικές σλαβικές γλώσσες, ώστε να αποτελέσουν τη βάση για μια νέα γραπτή γλώσσα⁶⁴, δεν πρέπει να παραβλε-

ται το βασικό γεγονός ότι ο Κύριλλος και ο Μεθόδιος εργάστηκαν στη μακρινή Μοραβία. Έμπειροι ιεραπόστολοι καθώς ήταν, δεν ήταν δυνατόν να χρησιμοποιήσουν ένα ξένο προς τους Μοραβούς γλωσσικό ιδίωμα αλλά μιιά γλώσσα κατανοητή στο λαό της Μοραβίας, ώστε να έχουν την απήχρησή και την επιτυχία που είχαν στο έργο τους: διδάξαν τη νέα θρησκεία στην παλαιοσλαβική - μητέρα γλώσσα, κοινή τότε σ' όλους τους Σλάβους, γι' αυτό και το έργο τους διαδόθηκε ταχύτατα σ' όλο το σλαβικό κόσμο. Σ' αυτή την παλαιοσλαβική - μητέρα γλώσσα και όχι σε «μακεδονική» ή άλλη διάλεκτο, έγιναν οι πρώτες μεταφράσεις από τα ελληνικά στα σλαβικά ιερών καιμένων της Εκκλησίας, νομικών έργων κ.λπ.

Συνοψίζοντας παρατηρούμε ότι κατά τους Μέσους Χρόνους Σλάβοι εγκαταστάθηκαν στη Μακεδονία, όπως και σε άλλες ελληνικές περιοχές, αλλά δεν μπόρεσαν να αλλοιώσουν την εθνική φυσιογνωμία της περιοχής, γιατί, όπως λέει και ο P. LEMERLE, «αυτούς τους Σλάβους το Βυζάντιο τους εκχριστιάνισε, τους εκπολίτισε, τους αφομοίωσε και τους έκανε Έλληνες. Και αυτό είναι μια από τις πιο εντυπωσιακές νίκες του ελληνικού πνεύματος»⁶⁵.

Πρέπει ακόμη να σημειωθεί ότι την εποχή της ακμής του Μεσαιωνικού Σερβικού Κράτους (μέσα 13ου - μέσα 14ου αι. ή και κυρίως επί Στεφάνου Ντουσάν (1331 - 1354), οι Σέρβοι επεξέτειναν την κυριαρχία τους στη Μακεδονία και γενικότερα στο βαλκανικό χώρο, αλλά σε καμιά πηγή δεν αναφέρεται ότι κατακτημένος πληθυσμός ήταν σλαβικός: η σερβική επέκταση θεωρήθηκε από τις σύγχρονες πηγές και τους ιστορικούς ως ξένη κατάκτηση ελληνικών εδαφών. Η Σερβοκρατία χαρακτηρίστηκε «παράνομος και τυραννική» και θεωρήθηκε ξένη κυριαρχία⁶⁶.

Είναι επίσης χαρακτηριστικό ότι λίγα χρόνια αργότερα, κατά την

πρώτη πολιορκία της Θεσσαλονίκης από τους Τούρκους (1383 - 1387), ο δασυλεύς Μανουήλ Παλαιολόγος, στον «Συμβουλευτικόν προς τους Θεσσαλονικείς», προτρέπει τους κατοίκους να αγωνισθούν μέχρι θανάτου, γιατί αυτό επιτάσσει η ιστορική τους παράδοση: «ότι Ρωμαίοι εσμέν, ότι η Φιλίππου και Αλεξάνδρου ημίν υπάρχει πατρίς», τονίζει. Τούτο σημαίνει ότι και ο Άγιος και οι κάτοικοι είχαν συνείδηση της ιστορικής συνέχειας του Ελληνισμού και της ελληνικής τους καταγωγής, που είχε τις ρίζες της στους αρχαίους χρόνους⁶⁷.

3. Τουρκοκρατία

Οι ιστορικοί των Σκοπίων κάνουν ένα τεράστιο ιστορικό σφάλμα, όπως ήδη σημείωσα, όταν παρουσιάζουν την εθνική σύνθεση και τη δημογραφική κατάσταση της Μακεδονίας στατική και αναλλοίωτη. Τούτο γίνεται ακόμη πιο φανερό την εποχή της Τουρκοκρατίας, που κράτησε σχεδόν πεντακόσια χρόνια, κατά τη διάρκεια των οποίων έγιναν μεγάλες ανακατατάξεις και μετοικνήσεις πληθυσμών⁶⁸. Θα τις αναφέρω πολύ σύντομα:

Αμέσως μετά την κατάκτηση της Μακεδονίας, στα τέλη ήδη του 14ου αι., ομάδες Τούρκων μεγάλων γαιοκτημόνων αλλά και γεωργών και κτηνοτρόφων εγκαταστάθηκαν σε περιοχές της Μακεδονίας, όπου τους προσέλκυσαν οι πλούσιες πεδιάδες της⁶⁹.

Από την άλλη πλευρά, παρατηρείται αμέσως μετά την τουρκική κατάκτηση μια φυγή των Ελλήνων κατοίκων της Μακεδονίας, που εκδηλώνεται προς δύο κατευθύνσεις: Αρχικά προς τις ελεύθερες ακόμη ή φραγκοκρατούμενες ελληνικές περιοχές και προς την Ιταλία και γενικά τη Δύση. Ανάμεσα σ' αυτούς ήταν πολλοί επώνυμοι λόγιοι Μακεδόνες, που εργάστηκαν για τη διάδοση των ελληνικών γραμμάτων, όπως ο Θεόδωρος Γαζής, ο Ανδρόνικος Κάλλιππος κ.ά.⁷⁰. Ένα δεύτερο κύμα στρά-

φηκε προς τα ορεινά και απόκεντρα μέρη του εσωτερικού, όπου μακριά από τον έλεγχο του κατακτητή θα μπορούσαν να επιδιώκουν. Αυτό το δεύτερο κύμα ήταν περισσότερο πολυάριθμο και σημαντικό και προκάλεσε αληθινό ξεριζώμα των χριστιανικών πληθυσμών. Έτσι εξηγείται και η υπεροχή του μουσουλμανικού στοιχείου σε πολλές πόλεις αυτούς τους πρώτους αιώνες της Τουρκοκρατίας, όπως τουλάχιστον εμφανίζεται στα οθωμανικά έγγραφα. Από αυτούς τους Έλληνες φυγόντες συνοικίστηκαν τότε ορισμένα χωριά της Δυτικής Μακεδονίας και της Χαλκιδικής, εκεί όπου οι μεγάλες δασώσεις σκιάσεις, μακριά από τις κεντρικές οδικές αρτηρίες, πρόσφεραν φυσικό καταφύγιο. Αυτή η φυγή στο εσωτερικό της χώρας είχε τεράστια εθνική σημασία, γιατί εμπόδισε την εξωτερική μετανάστευση, διαφύλαξε την καθαρότητα του γένους και εννόησε την ανάπτυξη του ελληνικού στοιχείου κατά τους πρώτους και πιο σκληρούς αιώνες της δουλείας. Ορισμένα από τα χωριά που τότε συνοικίστηκαν, όπως η Σιάτιστα, η Νάουσα και η Κοζάνη, κατόρθωσαν να εξελιχθούν σε σημαντικά κέντρα⁷¹.

Από τα τέλη όμως του 16ου αι. αρχίζει μια παλινδρομή και η νησιωτική - φαινόμενο που παρατηρείται και σε άλλες περιοχές του ελληνικού χώρου, όπως π.χ. στην Ήπειρο⁷² - και που διήρκεσε όλο τον 17ο αι. Παρατηρείται δηλ. μια κάθοδος των ελληνικών πληθυσμών από τα απεικονισμένα καταφύγια τους προς ορισμένα παλαιά ή νέα εμπορικά κέντρα⁷³. Η κάθοδος αυτή ήταν παράλληλη με την ανάπτυξη του εμπορίου, την κάμψη της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και τη γενικότερη ανάπτυξη του Ελληνισμού.

Η γενικότερη οικονομική και πολιτιστική άνθηση επέφερε τον 17ο αι. μια δεύτερη αποδημία των Ελλήνων, αυτή τη φορά προς τα βόρεια. Πολλοί Μακεδόνες τότε εγκαταστάθηκαν στη Σερβία, τη Βουλγαρία και τις Παράδουνάβιες Ηγεμο-

νίες, όπως και στην Αυστρία και την Ουγγαρία, όπου ίδρυσαν ισχυρές και ανθούσες ελληνικές παραικίες και συνέβαλαν αποφασιστικά στην ανάπτυξη του εμπορίου και της αστικής τάξης. Ιδιαίτερα στα Βαλκάνια ο Ελληνισμός αποτέλεσε μια «διαβαλκανική αστική τάξη»⁷¹, που συνέβαλε όχι μόνο στην οικονομική ανάπτυξη αυτών των περιοχών αλλά και στη διάδοση της ελληνικής παιδείας⁷². Σ' αυτές τις κινήσεις ο ρόλος των Μακεδόνων της διασποράς υπήρξε σημαντικός: Ενάμισι περίπου εκατομμύριο Έλληνες από τη Μακεδονία μετανάστευσαν στη θόρεια Βαλκανική και στην Κεντρική Ευρώπη. Και μόνον αυτός ο αριθμός αρκεί για να αντικρούσει τον ισχυρισμό των Σκοπίων ότι ο πληθυσμός της Μακεδονίας δεν ήταν ελληνικός. Αυτοί οι απόδημοι Μακεδόνες υπήρξαν στη νέα τους πατρίδα φορείς της ελληνικής πνευματικής κληρονομιάς και παράλληλα με τη δική τους οικονομική ανάπτυξη συνέβαλαν ουσιαστικά στην πρόοδο της ιδιαίτερής τους πατρίδας, από την οποία ποτέ δεν είχαν αποκοπεί⁷³.

Ενώ πολλοί Έλληνες έπαιρναν το δρόμο προς το βορρά σε αναζήτηση καλύτερων συνθηκών ζωής, Σλάβοι των Βαλκανίων, κυρίως Βούλγαροι, ακολουθούσαν την αντίθετη κατεύθυνση προς τα νότια. Φυσικοί δρόμοι αυτής της καθόδου ήταν οι κοιλάδες των ποταμών Στριμόνα και Νέστου και τα στενά περάσματα των βουνών. Οι Σλάβοι αυτοί ήταν εποχιακοί αρχικά τεχνίτες και γεωργοί, που τους προσελκύσαν οι οικονομικές δυνατότητες και οι συγκριτικά καλύτερες συνθήκες ζωής του ελληνικού χώρου, όπου με τον καιρό εγκαταστάθηκαν⁷⁴. Το ρεύμα αυτό των Σλάβων μεγάλωσε τον 19ο αι., μετά την Ελληνική Επανάσταση, γιατί η Οθωμανική αυτοκρατορία, στην προσπάθειά της να εμποδίσει τη συνένωση της Μακεδονίας και των άλλων ακόμη υπόδουλων ελληνικών περιοχών με το ελεύθερο Ελληνικό κράτος, ενόησε και σε μερικές περι-

πτώσεις υποκίνησε την εγκατάσταση σλαβικών πληθυσμών, για να αλλοιώσει την εθνική σύσταση δηλ. την ελληνικότητα της Μακεδονίας. Οι Σλάβοι αυτοί ήταν, όπως είπαμε, κατά κύριο λόγο Βούλγαροι, οι οποίοι αφομοίωσαν βαθμιαία και τους ολιγάριθμους Σέρβους⁷⁵. Κατά τον Σέρβο ανθρωπογεωγράφο J. Cvičič⁷⁶, η ανάμιξη αυτή δημιούργησε μια «άμορφη μάζα», που διατήρησε σποραδικά ίχνη σερβικών παραδόσεων, αλλά γενικά ήταν χωρίς εθνική συνείδηση: αυτά σημειώνει ο J. Cvičič σε μια εποχή έντονου εθνικισμού (1907, 1918). Αυτή η «άμορφη μάζα» άρχισε στα τέλη της Τουρκοκρατίας να αποκτά συνείδηση βουλγαρική. Γι' αυτό και με την ανταλλαγή των πληθυσμών δήλωσαν ότι είναι Βούλγαροι και προτίμησαν να ενωθούν με τη νικημένη Βουλγαρία και όχι με τη νικήτρια και αναπτυσσόμενη τότε Γιουγκοσλαβία⁷⁷. Αξίζει να σημειωθεί ότι με τη Συνθήκη του NEUILLY της 14/27 Νοεμβρίου 1919 μόνον 60.000 Βούλγαροι μετανάστευσαν από την Ελλάδα (Μακεδονία και Θράκη) στη Βουλγαρία, ενώ οι Έλληνες που ήλθαν από τη Βουλγαρία στην Ελλάδα έφθαναν τις 250.000⁷⁸. Οι αριθμοί μιλούν εύγλωττα και για την περιορισμένη έκταση των βουλγαρικών εγκαταστάσεων στη Μακεδονία και για τη δύναμη του Ελληνισμού της διασποράς.

Από τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι την εποχή της Τουρκοκρατίας παρατηρείται μια μεγάλη κίνηση και δημογραφικές ανακατατάξεις. Η δημογραφική κατάσταση και η εθνική σύσταση κάθε πόλης, χωριού ή και περιοχής δεν ήταν σταθερή και αναλλοίωτη αυτή τη μακρά περίοδο της δουλείας. Το παράδειγμα του Μοναστηρίου είναι χαρακτηριστικό. Στην πόλη αυτή ως τα μέσα του 17ου αι. κατοικούσαν Βούλγαροι. Κατά το 18ο αι. όμως, και κυρίως μετά την καταστροφή της Μοσχόπολης (1769), κατέφυγαν εκεί πολλοί Έλληνες. Η συρ-

ροή ελληνικών πληθυσμών συνεχίστηκε και αργότερα, από την περιοχή κυρίως της Φλώρινας, και έτσι βαθμιαία υποχώρησε το βουλγαρικό στοιχείο και μεταβλήθηκε ριζικά η εθνική σύνθεση της πόλης. Το Μοναστήρι έγινε κέντρο ελληνικό, που η ακτινοβολία του απλώθηκε στις γύρω πόλεις και χωριά, όπου υπήρχαν ελληνικές κοινότητες (όπως στο Μεγάροβο, στο Τέρνοβο, στο Κρούσοβο και αλλού)⁷⁹.

Εκτός από τους Έλληνες και τους Τούρκους κατοικούσαν βέβαια στη Μακεδονία και σλαβικοί ή σλαβόφωνοι πληθυσμοί, όπως επίσης και Βλάχοι, δηλ. βλαχόφωνοι Έλληνες, και Εβραίοι. Οι σλαβικοί αυτοί πληθυσμοί μιλούσαν ένα ιδίωμα που ήταν αποτέλεσμα της ανάμιξης των κατά τόπους Σλάβων εποίκων και είχε πολλά κοινά στοιχεία με τις δύο σλαβικές γλώσσες, τη σερβική και τη βουλγαρική, αλλά η βουλγαρική ήταν η επικρατέστερη. Πρέπει όμως να σημειωθεί ότι πολλοί από τους σλαβόφωνους αυτούς κατοίκους είχαν αναμειγνύμενη συνείδηση ελληνική.

Η ύπαρξη και άλλων εθνικών στοιχείων είναι φυσική σε μια ακραία περιοχή και σε μια εποχή που δεν υπήρχαν εθνικά σύνορα ούτε εθνικές αντιθέσεις. Αντίθετα, έμεινε Έλληνες και Σλάβους η κοινή αντίσταση στον κατακτητή και η κοινή θρησκεία και πίστη. Πάντως παρά την ύπαρξη και άλλων εθνικών ομάδων, ο ελληνικός πληθυσμός ήταν το κυρίαρχο στοιχείο στη Μακεδονία. Ιδιαίτερη Μακεδονική (σλαβική) εθνότητα ποτέ δεν υπήρξε⁸⁰. Μια τέτοια εθνότητα είναι εκτός ιστορικής πραγματικότητας. Τούτο επιβεβαιώνεται από τα επόμενα στοιχεία:

1) Οι περιηγητές που επισκέφθηκαν τη Μακεδονία κατά την Τουρκοκρατία ξεχωρίζαν τους κατοίκους σε Έλληνες, Εβραίους, Βουλγάρους ή Σέρβους και ποτέ δεν τους αντιμετώπιζαν σαν μια χωριστή εθνότητα, τη Μακεδονική⁸¹. 2) Όλη η παιδεία και η καλλιτεχνική παραγωγή της

περιοχής είναι καθαρά ελληνική και άσκησε κατά τους χρόνους της δουλείας μεγάλη επίδραση σε όλη τη Ν.Α. Ευρώπη. Η ακτινοβολία αυτού του πολιτισμού δεν θα ήταν βέβαια δυνατή χωρίς την ύπαρξη ισχυρού ελληνικού στοιχείου, φάρμα αυτής της πνευματικής παράδοσης. Μόνη η δύναμη και η δράση του κλήρου - που ανακηρύχθηκε υπήρξε μεγάλη - δεν θα μπορούσε να εξηγήσει αυτή την ακτινοβολία, αν δεν στηριζόταν σ' ένα ισχυρό και πολυάριθμο ελληνικό πληθυσμό. 3) Ο ρόλος και οι δραστηριότητες των Μακεδόνων της διασποράς είναι αδιάψευστοι μάρτυρες της ελληνικής τους καταγωγής. Οι παροικίες που δημιουργήσαν υπήρξαν κέντρα ελληνικής παιδείας. 'Ως σήμερα ακόμη διατηρείται η ανάμνηση της παρουσίας και της δραστηριότητας των Ελλήνων στην ονοματολογία της Αυστρίας και της Ουγγαρίας. 4) Το δημοτικό ιστορικό τραγούδι, προϊόν αυθόρμητης λαϊκής δημιουργίας, μαρτυρεί επίσης για την ελληνικότητα της Μακεδονικής γής και των κατοίκων της⁸². 5) Η δικαιολογία των ιστορικών των Σκοπίων ότι για ποικίλους ιστορικούς λόγους οι Σλάβοι «Μακεδόνες» έχασαν κατά την εποχή της Τουρκοκρατίας την εθνική τους συνείδηση, καθώς και την ιστορική τους μνήμη δεν μπορεί σοβαρά να υποστηριχθεί: Κάτω από τις ίδιες συνθήκες οι Σέρβοι διατήρησαν και την ιστορική τους μνήμη και την εθνική τους συνείδηση, γιατί ακριβώς αποτελούσαν μια χωριστή εθνότητα με ιστορική παράδοση και ιστορικό παρελθόν. Για τους ίδιους λόγους οι Βούλγαροι, παρά την πνευματική σιωπή των πρώτων αιώνων της δουλείας και την ολακληρωτική έλλειψη βουλγαρικών σχολείων, δεν έχασαν την εθνική τους υπόσταση.

Εξάλλου, στους απελευθερωτικούς αγώνες οι Μακεδόνες με τεράστιες θυσίες πολέμησαν για να ενωθούν με το ελεύθερο Ελληνικό Κράτος⁸³. Ποτέ δεν θέλησαν να ενωθούν με ένα κράτος σλαβικό, τη Σερ-

βία, που και αυτή είχε με αγώνες κερδίσει την ελευθερία της. Οι διάφορες διεκδικήσεις, που εκφράστηκαν από τις επαναστατικές Επιτροπές του τέλους του 19ου αι., καθοδηγήθηκαν από ξένα κέντρα και δεν αντιπροσώπευαν τη βούληση της πλειονότητας των κατοίκων της Μακεδονίας.

Προσθέτω ακόμη ότι κατά την διάρκεια του Μακεδονικού Αγώνα (1904 - 1908) καθολική υπήρξε η συμμετοχή του γηγενούς πληθυσμού: όχι μόνο οι δασκάλοι, ο κλήρος και γενικά η πνευματική ηγεσία, αλλά και οι έμποροι, οι παρμέντες και οι αγρότες δοθήσαν ουσιαστικά και στήριξαν τον ένοπλο αγώνα. Χωρίς αυτή τη λαϊκή συμμετοχή θα ήταν αδύνατος ο αγώνας των ελληνικών στρατιωτικών σωμάτων⁸⁴.

Στη σύντομη αυτή επισκόπηση δεν ήταν δυνατόν να εξετάσω όλα τα επί μέρους προβλήματα που συνδέονται με το ιστορικό σχήμα, το οποίο κατασκεύασαν και προβάλλουν οι ιστορικοί των Σκοπίων. Προσπάθησα μόνο να παρουσιάσω τις γενικές κατευθυντήριες γραμμές της προπαγάνδας των Σκοπίων και να αντιπαραθέσω σ' αυτές τα δεδομένα της επιστήμης. Είναι όμως επείγουσα ανάγκη να εξεταστούν εξονυχιστικά και στις λεπτομέρειές τους με επιστημονικά κριτήρια, όλα τα θέματα που σχετίζονται με το «Μακεδονικό Ζήτημα», για να αποκατασταθεί η ιστορική αλήθεια.

Σημειώσεις - Παραπομπές

36. Πρβλ. U. Wilcken, όπ. παρ., σελ. 33: «φαίνεται όλο και πιο βέβαιο ότι οι Μακεδόνες ήταν φύλο ελληνικό και συγγενείς των Δωριέων. Μόνο που, καθώς έμειναν (ψηλά στο μακρινό βορρά, δεν μπόρεσαν να συμμετάσχουν στις προόδους του πολιτισμού των ελληνικών λαών που μετανάστευσαν προς τα νότια...». Επίσης ο Herman Bengtson, Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδας, μετάφρ. Α. Γαβρίλη, Αθήνα 1979, σελ. 280 - 281, τονίζει ότι «η πλειονότητα των ιστορικών με την αξιοσημείωση όμως εξαίρεση του Julius Kaerst (Geschichte des Hellenismus, 1/3, 1927,

σελ. 154 κ.ε.) παραδέχεται, πολύ ορθά, την ελληνικότητα των Μακεδόνων».

37. Ο H. Bengtson, όπ. παρ., σελ. 280, παρατηρεί ότι γενικά οι Μακεδόνες θεωρούντο κατώτεροι πολιτιστικά. Πρβλ. και U. Wilcken, όπ. παρ., σελ. 33.

38. Βλ. επίσης Ηροδότου I, 55, 2 - 3 και V, 20 - 22.

39. Βλ. σχόλια Θουκ. I, 57, σχόλια Δημοσθ. Ολυμπ. III, 130. Δίωνα Χρυσόστ. II 33. Αρποκρατίωνα, στο λ. Αλέξανδρος. Anecd. Graeca, 375, 20 Bekker. Όλες οι πηγές που αναφέρουν το επίθετο «Φιλέλλην» είναι μεταγενέστερες και δεν μπορούμε να βεβαιώσουμε ότι αντλούν από σύγχρονες του Αλεξάνδρου Α. μαρτυρίες. Πάντως το επιχείρημα ότι το «Φιλέλλην» επιδεικνύει πως ο Αλέξανδρος Α. δεν ήταν Έλληνας δεν είναι καθόλου πειστικό και διαφεύδεται από τα ίδια τα λόγια του Αλεξάνδρου, όπως παραδίδονται από τον σύγχρονό του Ηρόδοτο (βλ. το παραπάνω χωρίο IX, 45, 1 - 2).

40. Ο Θουκυδίδης, II, 99, 3 - 6, ο οποίος προφανώς μεταχειρίζεται ως πηγή τον Ηρόδοτο, αναφέρει ότι οι βασιλείς των Μακεδόνων είναι Τημενίδες από το Άργος, πράγμα που σημαίνει ότι αποδέχεται την ελληνικότητα των Μακεδόνων.

41. Πρβλ. το γνωστό χωρίο του Αρριανού, I, 16, 11, όπου αναφέρεται ότι μετά τη μάχη του Γρανικού ο Αλέξανδρος αφιέρωσε ως ευχαριστήριο στην Παλλάδα Αθηνά 300 περσικές πανοπλίες με την πολύ εύγλωττη επιγραφή: «Αλέξανδρος Φιλίππου και οι Έλληνες, πλην Λακεδαιμονίων, από των βαρβάρων των την Ασίαν κατοικούντων», επιγραφή χαρακτηριστική για την ελληνικότητα και του Αλεξάνδρου και των Μακεδόνων στρατιωτών, γιατί μέσα στους Έλληνες περιλαμβάνονταν βέβαια και οι Μακεδόνες. Πρβλ. και I, 16, 10.

42. Ο Πολύβιος, XXVIII, 8, 9, διασώζει την ακόλουθη πολύτιμη πληροφορία: στην προεδρία που έστειλε ο βασιλεύς της Μακεδονίας Περσέας στο βασιλέα της Ιλλυρίας, για να συνάψει μαζί του συμμαχία εναντίον των Ρωμαίων, συμμετείχε και ένας πρέσβης ιλλυρικής καταγωγής «δία το την διάλεκτον ειδέναι την Ιλλυρίδα», πράγμα που σημαίνει ότι οι Μακεδόνες δεν γνώριζαν την ιλλυρική γλώσσα, αφού στις συνομιλίες τους με τους Ιλλυριούς είχαν ανάγκη διερμηνέα. Βλ. επίσης IX, 37, 7: «προς Αχαιοίς και Μακεδόνας ο ομοφύλους και τον τούτων ηγε-

μόνα Φίλιππων». Πρβλ. και IV, 9, και VII, 9, 3.

43. Ο Τίτος Λίδιος, 31, 39, θεωρεί τους Μακεδόνες ομόγλωσσους με τους Αιτωλούς και τους Ακαρνανες.

44. Βλ. Δημοσθ. Κατὰ Μειδίου, 150. Πρβλ. και όσα χαρακτηριστικά αναφέρει ο Θουκυδίδης, I, 5 - 6, για τις βαρβαρικές συνήθειες που είχαν παλαιότερα οι Έλληνες, και κυρίως I, 6, 1: «...και ξυνήθη την δίαίταν μεθ' όπλων εποίησαντο [οι Έλληνες] ώσπερ οι βάρβαροι, σημείον δ' εστί ταύτα της Ελλάδος έτι ούτω νεμόμενα των ποτέ και ές πάντας όμοιων διαίτημάτων» και I, 6, 6: «πολλά δ' αν και άλλα τις αποδείξει το παλαιόν Ελληνικόν ομοιότροπα τώ νύν βαρβαρικώ διαιτώμενον».

45. Πρβλ. σχετικά Ιω. Καλλέρης, *Les Anciens Macédoniens, Etude linguistique et historique*, τόμ. Α', Αθήνα 1954, σελ. 15.

46. Για τη γλώσσα των Μακεδόνων και τις σχετικές θεωρίες, βλ. Ν. Ανδριώτη, Η γλώσσα και η ελληνικότητα των Αρχαίων Μακεδόνων, Θεσσαλονίκη 1952. Απ. Δασκαλάκη, Ο Ελληνισμός της Αρχαίας Μακεδονίας (Καταγωγή και γλώσσα των Μακεδόνων), Αθήνα 1960 (= *L' Hellenisme de l' Ansienne Macédoine*, Θεσσαλονίκη 1965). Ιω. Καλλέρης, *Les Anciens Macédoniens. Etude linguistique et historique*, τόμ. Α' - Β', Αθήνα 1954 - 1975. Αντ. Θαδώρα, Ιστορία της Ελληνικής Γραφής, Ιωάννινα 1983, σελ. 31 - 48, όπου και η σχετική βιβλιογραφία. Πρβλ. P. Kretschmer, *Einleitung in die Geschichte der Griechischen Sprache*, Göttingen 1896, σελ. 283 κέ, και 415, ο οποίος διετύπωσε την άποψη ότι οι Μακεδόνες ήταν κράμα ελληνικών και ιλλυρικών στοιχείων, άποψη που δεν γίνεται δεκτή από τον H. Bengtson, όπ. παρ., σελ. 280.

47. Πρβλ. Αντ. Θαδώρα, όπ. παρ., τε 44 - 45.

48. Στο ίδιο σελ. 35 - 36.

49. Πρβλ. στο ίδιο, σελ. 37 κέ.

50. Πρβλ. το χαρακτηριστικό χωρίο του Θεοκρίτου, Ειδύλλια, 15, 92, όπου Συρακούσιες γυναίκες, Κορίνθιες την καταγωγή, λένε: «...Κορίνθιαι ειμὲς άνωθεν... Πελοποννασιαί λαλεύμεν. Δωρίσθην δ' έξεστι τοίς Δωριέεσσι». Πρβλ. Αντ. Θαδώρα, όπ. παρ., σελ. 34 - 35.

51. Η εισαγωγή της αττικής διαλέκτου για ευρύτερη χρήση, αρχίζοντας ίσως από τα επίσημα έγγραφα και τη βασιλική αυλή, πρέπει να είναι το α-

ποτέλεσμα μιάς μακρόχρονης διαδικασίας, που ολοκληρώθηκε την εποχή του Φιλίππου, και όχι η απόφαση ενός μεταρρυθμιστή βασιλέα της Μακεδονίας, και πρέπει να τοποθετηθή στο γενικότερο πλαίσιο της επικράτησης σε όλο τον ελληνικό κόσμο της αττικής, που εξελίχθηκε στην ελληνιστική κοινή. Επομένως αυτό που συνέβη, στο μέτρο που συνέβη στη Μακεδονία, δηλ. η αντικατάσταση της μακεδονικής διαλέκτου από την αττική, δεν είναι ένα φαινόμενο ιδιαίτερα μακεδονικό: σ' ολόκληρη την Ελλάδα, με ένα ταχύτερο ή βραδύτερο ρυθμό, η αττική κοινή υποκαθιστά τις τοπικές διαλέκτους.

52. Βλ. Μ. Ανδρόνικου, Βεργίνα. Οι βασιλικοί τάφοι και άλλες αρχαιότητες, Αθήνα 1984, σελ. 83 - 84. Πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι τα ευρήματα που έφεραν στο φώς οι πρόσφατες ανασκαφές του καθηγητή Δ. Παντερμαλή στο Δίον προάγουν σημαντικά τις γνώσεις μας για την Ιστορία της αρχαίας Μακεδονίας.

53. Βλ. π.χ. Δ. Σαμάρη, Ο εξελληνισμός της Θράκης κατά την ελληνική και ρωμαϊκή αρχαιότητα, Θεσσαλονίκη 1980, κυρίως σελ. 311.

54. Αυτό επιβεβαιώνεται και από το τοπωνυμικό υλικό της περιοχής. Για τα σλαβικά τοπωνύμια, βλ. το βασικό έργο του B. Vasmer, *Die Slaven in Griechenland*, Βερολίνο 1941, 176 - 229 (για τη Μακεδονία). Για τις παρατηρήσεις και επιφυλάξεις που διατυπώθηκαν, βλ. D. Georgakas, *Byz. Zeitschrift* 41 (1941), σελ. 351 - 381 και 42 (1942), σελ. 76 - 90. Και κυρίως Δ. Α. Ζακυνθινού, Οι Σλάβοι εν Ελλάδι. Συμβολαί εις την Ιστορίαν του Μεσαιωνικού Ελληνισμού, Αθήνα 1945, σελ. 67 - 86. Βλ. και Fr. Brunet, «Sur l' hellénisation des toponymes slaves en Macédoine byzantine», *Tra-naux et Mémoires* 9 (1985), σελ. 235 - 265.

55. Βλ. π.χ. όσα σχετικά παραδίδουν τα Θαύματα του Αγίου Δημητρίου για το δεύτερο του Αιγίου 7ου αιώνα: P. Lemerle, *Les plus anciens recueils des Miracles de Saint Démétrius. I. Le Texte*, Παρίσι 1979, σελ. 214 στ. 11 - 13, II. *Le Commentaire*, Παρίσι 1981, σελ. 135 κέ.

56. Βλ. σχετικά Μαρίας Νυσταζοπούλου - Πελεκίδου, «Les Slaves dans l' Empire Byzantin», *The 17 th International Byzantine Congress. Major Papers* (Washington D. C., August 3-8, 1986), Νέα Υόρκη 1986, σελ. 345 - 367, όπου και η σχετική βιβλιογραφία

και παράθεση των πηγών - στη σελ. 355 κέ. η πολιτική του Βυζαντίου.

57. Τα κύρια χαρακτηριστικά του υλικού πολιτισμού των Σλάβων κατά την πρώτη περίοδο της εγκαταστάσεώς τους στη Βαλκανική είναι: α) η καύση των νεκρών, β) η χειροποίητη κεραμική που συνοδεύεται από ορισμένα σχήματα και διακόσμηση και γ) ορισμένος τύπος κατοικίας. Ωστόσο, εκτός από δύο σπάνιες, και σιμφισητούμενες από ορισμένους, εξαιρέσεις (στην Ολυμπία 15 υδρίες με καύση νεκρών και στο Άργος αριθμός αγγείων), δεν βρέθηκαν αντικείμενα αναμφισβήτητα σλαβικά στον ελληνικό χώρο. Επίσης δεν βρέθηκαν ίχνη της τυπικής σλαβικής κατοικίας - μόνο μνεία της στα Θαύματα του Αγίου Δημητρίου, βλ. P. Lemerle, όπ. παρ. τόμ. Α', σελ. 220 στ. 26 και 29 και σελ. 229 στ. 13. Για τα αρχαιολογικά ευρήματα γενικά, βλ. VI. Popović, «Les témoins archéologiques des invasions slaves de l' Illyricum byzantin», *Mélanges d' Archéologie et d' Histoire de l' Ecole Française de Ronte* 87 (1915), σελ. 445 - 504 και κυρίως σελ. 457. Για τα ευρήματα του Άργους, βλ. P. Yannopoulos, «La pénétration slave en Argolide», *BCH Suppl. VI = Etudes Argiennes*, 1980, σελ. 323 - 371. Για τη σλαβική κατοικία, βλ. VI. Popović, «Note sur l' habitat paléoslave», στο P. Lemerle, όπ. παρ., τόμ. Β', σελ. 235 - 241. Πρβλ. Μαρίας Νυσταζοπούλου - Πελεκίδου, Οι Βαλκανικοί Λαοί κατά τους Μέσους Χρόνους, Ιωάννινα 1986, σελ. 34 - 36 και 81 κέ. με τη σχετική βιβλιογραφία.

58. Βλ. ενδεικτικά Μ. Πελεκίδου, *Les Slaves dans l' Empire Byzantin*, όπ. παρ., σελ. 356 - 357.

59. Βλ. ενδεικτικά την Κυρίλλομεθοδιανή βιβλιογραφία 25 μόνον ετών (1940 - 1956), που σφεντάξε η Henriette Ozanne, Κυρίλλος και Μεθόδιος Τόμος Εδρτιος επί τη χιλιοστή και εκατοστή ετηρίδι, τόμ. Β', Θεσσαλονίκη 1968, σελ. 322 - 346.

60. Για την πρώτη αυτή αναγέννηση στο Βυζάντιο, βλ. το βασικό έργο του P. Lemerle, *Le Premier Humanisme Byzantin*, Παρίσι 1971, κυρίως τα κεφ. Ε' - Ζ' (=ελλην. μετάφρ. Μαρίας Νυσταζοπούλου - Πελεκίδου, Ο Πρώτος Βυζαντινός Ουμανισμός, Αθήνα 1981).

61. Ο Κωνσταντίνος - Κύριλλος εμμανίζεται στα σλαβικά κείμενα να έχει συνείδηση ότι ανήκει στη βυζαντινή κοινωνία, να έχει συνείδηση της ελλη-

νική; του καταγωγής: στο διάλογό του με τους Μωαμεθανούς επισημαίνει ότι «εξ ημών προήλθον πάσαι αι επιστήμαι» και εννοεί βέβαια τους βυζαντινούς και την ελληνική παιδεία. Κατά τη χαζαρική αποστολή, όταν ο χαγάνος των Χαζάρων τον ρώτησε τί δώρο ήθελε να του προσφέρει, ο Κωνσταντίνος απάντησε: «Δός μοι όσους Έλληνες αιχμαλώτους έχεις ενταύθα, ούτοι αξίζουν δι' εμέ περισσότερο οιουδήποτε δώρου»: βλ. «Βίος Κωνσταντίνου», ελλην. έκδ. Ιω. Αναστασίου, Επιστ. Επετ. Θεολογ. Σχολής Πανεπ. Θεσσαλονίκης 12 (1968), σελ. 126 και 138.

62. Το θέμα της εθνικότητας των αποστόλων των Σλάβων πραγματεύθηκε διεξοδικά με παράθεση των πηγών ο καθηγ. Αντ. - Αιμ. Ταχιάος, «Η εθνικότης Κυρίλλου και Μεθοδίου κατά τας σλαβικές ιστορικές πηγάς και μαρτυρίας», Κυρίλλω και Μεθοδίου Τόμος Ε-όρτιος, όπ. παρ., τόμ. Β', σελ. 83 - 132. Βλ. επίσης Δ. Α. Ζακυθνού, «Κωνσταντίνος ο Φιλόσοφος και η διαμόρφωση των σλαβικών γλωσσών», Πρακτικά της Ακαδημίας Αθηνών 45 (1970), σελ. 59 - 77. Πρβλ. Ι. Καραγιαννόπουλου, «Το ιστορικόν πλαίσιον του έργου των αποστόλων των Σλάβων», Κυρίλλω και Μεθοδίου Τόμος Ε-όρτιος, τόμ. Α', σελ. 139 - 151.

63. Βλ. τις παρατηρήσεις μου στην εισήγηση των Βουλγάρων ιστορικών Vasilka Tărkova - Zaimova και Simeon Damjanov, «Les territoires bulgares-foyer des civilisations antiques et nouvelles», Actes du XVe Congrès International des Sciences Historiques. Bucarest 1980, Βουκουρέστι 1982, τόμ. IV/1, σελ. 109 - 110.

64. Όπως παρατηρεί ο σλαβολόγος R. Vaillant, Manuel du vieux-slave. L. Grammaire, Παρίσι 1948, σελ. 11 και 13, η παλαιοσλαβική ήταν κοινή γλώσσα όλων των Σλάβων ως τον 9ο - 10ο αιώνα. Παρόλο που μετά τη διάσπαση και εξαπλώση του σλαβικού κώσιμου είχαν αρχίσει από τον 7ο - 8ο αιώνα να σχηματίζονται τοπικές διάλεκτοι, η παλαιοσλαβική μητέρα-γλώσσα εξακολουθούσε να χρησιμοποιείται και να είναι κατανοητή από όλους τους Σλάβους. Μόλις τον 11ο αιώνα διαμορφώθηκαν χωριστές σλαβικές γλώσσες.

65. P. Lemerle, «La Chronique improprement dite de Monemvasie: le commentaire historique et légendaire», Revue des Études Byzantines 21 (1963), σελ. 49. Πρβλ. Μ. Πελεκίδου, Les Slaves dans l' Empire Byzantin,

όπ. παρ., 539 - 361.

65α. Βλ. Απ. Βακαλόπουλου, Ιστορία της Μακεδονίας, όπ. παρ., σελ. 11 κέ., όπου και η σχετική βιβλιογραφία.

65β. Βλ. Β. Λαούρδα, «Ο «Συμβουλευτικός προς τους Θεσσαλονικείς» του Μανουήλ Κομνηνού», Μακεδονικά 3 (1953 - 55), σελ. 297, 21 - 22, πρβλ. και σελ. 291, .

66. Βλ. όσα πολύ τεκμηριωμένα και διεξοδικά αναφέρει ο Απ. Βακαλόπουλος, όπ. παρ. κυρίως κεφ. Δ', Ε', Ζ', για τις μετακινήσεις πληθυσμών και τη σύνθεση κάθε πόλης, χωριού και περιοχής.

66α. Στο ίδιο, σελ. 7 και 49 κέ. Οι απόγονοι αυτών των τουρκικών πληθυσμών επέστρεψαν στην Τουρκία με την Ανταλλαγή των πληθυσμών το 1923.

67. Στο ίδιο, σελ. 99 κέ.

68. Στο ίδιο, σελ. 100.

69. Πρβλ. Μαρίας Νυσταζοπούλου - Πελεκίδου, Η Ήπειρος στα χρόνια της Τουρκοκρατίας και η εθνική αναγέννηση, Ιωάννινα 1982, σελ. 11.

70. Πρβλ. Απ. Βακαλόπουλου, όπ. παρ., σελ. 139 κέ.

71. Ν. Σβορώνου, Επισκόπηση της Νεοελληνικής Ιστορίας, Αθήνα 1976, σελ. 58 - 59.

72. Για τη δραστηριότητα οικονομική και πνευματική των Ελλήνων και ιδιαίτερα των Μακεδόνων της διασποράς, βλ. διεξοδικά Απ. Βακαλόπουλου, όπ. παρ., σελ. 349 - 394.

73. στο ίδιο.

74. Στο ίδιο, σελ. 145 κέ.

75. Στο ίδιο, σελ. 245.

76. J. Cvijić, La péninsule balkanique. Géographie humaine, Παρίσι 1918, σελ. 313. Του ίδιου, Remarques sur l' ethnographie de la Macédoine. σελ. 5 κέ.

77. Πρβλ. Απ. Βακαλόπουλου, Ιστορία της Μακεδονίας σελ. 7.

78. Πρβλ. Κ. Μητσάκη, Macedonia throughout the Centuries, όπ. παρ., σελ. 52 - 53. Πρβλ. και Σπ. Λουκάτου, «Πολιτειογραφικά Θεσσαλονίκης, νομού και πόλης, στα μέσα της δεκαετίας του 1910», Πρακτικά Συμποσίου Η Θεσσαλονίκη μετά το 1912, Θεσσαλονίκη 1986, κυρίως σελ. 111 - 112 και υποσ. 22, όπου σημαντικά στοιχεία για τη δύναμη του ελληνικού πληθυσμού της περιοχής το 1916, δηλ. πριν από την Ανταλλαγή των πληθυσμών.

79. Βλ. Απ. Βακαλόπουλου, όπ. παρ., σελ. 444 - 453, πρβλ. και σελ. 642.

80. Είναι αξιο παρατηρήσεως ότι, όταν σύγχρονοι επιχειρούν να ανασυνθέσουν την Ιστορία των «Μακεδόνων» ως χωριστής εθνότητας, αναγκάζονται να αναφερθούν σε γεγονότα της Βουλγαρικής ή της Σερβικής Ιστορίας που μόνο γεωγραφικά συνδέονται με τη Μακεδονία: βλ. π.χ. M. de Vos, Histoire de la Yougoslavie, σελ. 67 κέ.

81. Βλ. παραπάνω, σελ. 14, υποσ. 31.

82. Πρβλ. π.χ. Απ. Βακαλόπουλου, Ιστορία της Μακεδονίας, σελ. 103, 257, 296, 474, 596 κ.ά., όπου και η σχετική βιβλιογραφία.

83. Πρβλ. Ευ. Κωφού, Η Επανάσταση της Μακεδονίας κατά το 1878, Θεσσαλονίκη 1969. Στ. Παπαδόπουλου, Οι επαναστάσεις του 1854 και 1878 στη Μακεδονία, Δημοσιεύματα Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, αρ. 22, Θεσσαλονίκης 1970.

84. Βλ. ενδεικτικά: Ο Μακεδονικός αγώνας. Απομνημονεύματα, Θεσσαλονίκη 1984 παραπάνω, υποσ. 2. Βλ. επίσης Ο Μακεδονικός Αγώνας. Συμπόσιο (Θεσσαλονίκη - Φλώρινα - Καστοριά - Έδεσσα, 28 Οκτωβρίου - 2 Νοεμβρίου 1984), Δημοσ. Ιδρύματος Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, αρ. 211 - Μουσείον Μακεδονικού Αγώνα, Θεσσαλονίκη 1987. Κ. Βακαλόπουλου, Μακεδονικός Αγώνας (1904 - 1908). Η ένοπλη φάση, (Θεσσαλονίκη 1987).

Από τα επιγράμματα του Αρχ. Μουσείου της Βέροιας

ΤΟ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΧΑΛΚΗΛΑΤΟΥ ΠΟΣΕΙΔΙΠΠΟΥ

Του Θωμά Γαβριλίδη

Τῆδε Ποσειδίππον χαλκήλατον Ημαθίης
στήσαν Ιουλίῃ μητρί χαρίζομενοι
καὶ δ' αὐτὸν τείοντες ἐπεὶ καὶ φέρτατος ἦεν
θεσμῶν αὐσονίων ἰδριδα μῆτιν ἔχων.

Το ἐπίγραμμα του Ποσειδίππου εἶναι χαραγμένο πάνω στο βωμοειδές βάθρο, στο οποίο ὀρθώνονταν ὁ χάλκινος (ἢ ορειχάλκινος) ἀνδριάντας του. Βρίσκεται σήμερα στον αὐλο τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου τῆς Βέροιας.

Πάνω στο βάθρο διακρίνονται λαξευμένα τὰ πέλαγα, στα οποία πατούσε ὁ ἀνδριάντας του Ποσειδίππου καὶ ἰχθυή μεταλλοῦ που ἐμεινάν για να θυμίζουν ὅτι ὁ χρόνος δὲν ἀφανίζει μόνο τὰ σάρκινα σῶματα, ἀλλὰ καὶ τὰ μεταλλίνα, ὅταν μάλιστα εἶναι κατασκευασμένα ἀπὸ μέταλλο χρῆσιμο, εἴτε για εἰρηνικοὺς ἢ προπάντων για πολεμικοὺς σκοπούς.

Κάποτε, ἀγνωστο πότε, ἀποκαθελώθηκε ὁ ἀνδριάντας του Ποσειδίππου, ποῖός ξέρε; ἀπὸ ποιοῦς καὶ γιατί. Μπορεῖ ὅμως καὶ να καθαρώνει ἀγνώριστος σε κάποια αἶθουσα Μουσείου ἢ καὶ να περιμένει θαμιμένος μέσα στην ἡμαθιώτικη γῆ να τον ὀρουν καὶ να τον ξαναστήσουν οἱ ΗΜΑΘΙΕΣ οἱ νεότεροι, ἀντάξιοι ἀπὸγονοὶ ἐκείνων των ἀρχαίων Ημαθιωτῶν, που ἤξεραν να τιμῶν ὅσους τους ἔκαναν κάποια εὐεργεσία.

Γιατί σύμφωνα με τὸ ἐπίγραμμα, τον χαλκήλατο (χάλκινος ἢ ορειχάλκινος) ἀνδριάντα του Ποσειδίππου τον ἔστησαν οἱ κάτοικοι τῆς Ημαθίας (με δική τους πρωτοβουλία καὶ ἐξόδα) για να ευχαριστήσουν τὴν μητέρα του τὴν Ιουλία, ἀλλὰ καὶ τον ἴδιο τον Ποσειδίππο να τιμήσουν, που τους στάθηκε πάρα πολύ ωφέ-

λιμος γιατί ὄχι μόνο ἤξερε καλὰ τους αὐσονίους (ἰταλικούς) θεσμούς (= νόμους, διατάξεις, παραγγέλματα, αυτοκρατορικά διατάγματα...), ἀλλὰ καὶ ἦταν ικανὸς ἀπὸ γνώση καὶ πείρα να δίνει σοφές συμβουλές στους συμπατριώτες του «ἐπεὶ καὶ φέρτατος ἦεν ἔχων ἰδριδα μῆτιν αὐσονίων θεσμών».

Τὸ ἐπίγραμμα του Ποσειδίππου εἶναι πολὺ λιτό σε ἐκφραστικά μέσα. Ὁ ἀγνωστὸς ποιητὴς του, ὅπως φαίνεται, δὲν ἀρέσκειται στα μεγάλα λόγια οὔτε στα πολλὰ. Ὁ Ποσειδίππος ὅταν γραφόταν τὸ ἐπίγραμμα ἦταν πασίγνωστος, ὅπως φυσικά καὶ ἡ μητέρα του ἡ Ιουλία, καὶ ὁ ποιητὴς δὲν ἐνίσχυε τὴν ἀνάγκη να γράψει κάποιες πληροφορίες που θα χρησίμευαν στους μεταγενεστέρους. Εξάλλου ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν φράση «Ποσειδίππος χαλκήλατον» ὁ ἀνδριάντας ἦταν «σαν ζωντανός» ὁ Ποσειδίππος, ἀναστημένος με μὲτάλλινον σῶμα, ἀρα ἀθάνατος...

Καμιά φορά πέφτουν ἐξω καὶ οἱ ποιητές, ὄχι ὅμως πέρα για πέρα. Ὁ Ποσειδίππος ἐμεινε ἀθάνατος χάρι στο ἐπίγραμμα, χάρι στο ἐργὸ του ποιητῆ, ἀλλὰ καὶ του τεχνίτη που ἔκαμε τὸ βάθρο του ἀνδριάντα, καὶ χάραξε τὸ ἐπίγραμμα σ' αὐτό. Χάθηκε ἡ μορφή του, που ὁ ἀγνωστὸς γλύπτης εἶχε τόσο ἐπιτυχημένα ἀναπλάσει, ἐμεινε ὅμως τὸ καλὸ του ὄνομα για να ἐπαληθευθεῖ για μιὰ ἀκόμη φορά ἡ σοφὴ ρήση του λαοῦ που λέει ὅτι: «σ' αὐτὸν τον κόσμον μόνο ἡ κα-

Εἰδὼ τον Ποσειδίππο χαλκοφτιαγμένον ἀνάστησαν,
(χάρη
κάνοντας στην Ιουλίᾳ τὴ μάνα του οἱ Ημαθιώτες
ἀλλὰ καὶ τον ἴδιο τιμώντας, παμμέγιστος στην προ-
(σφορὰ του
γιατ' ἦταν, καθὼς τους θεσμούς καλογνώριζε τῆς Ι-
(ταλίας.

κία καὶ ἡ καλωσύνη μένουν...».

Τὸ ἐπίγραμμα του Ποσειδίππου, ὅπως καὶ τὰ περισσότερα ἐπιγράμματα των ἐπιτυμβίων μνημείων του ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου τῆς Βέροιας εἶναι γραμμένο σε μέτρο ἐλεγειακό καὶ σε διάλεκτο ἰωνική, με στοιχεῖα καὶ ἀπὸ ἄλλες διαλέκτους, κυρίως τὴν δωρική καὶ αἰολική.

Ἀξίζει ὅμως να σημειωθεῖ ὅτι ὁ τύπος τείοντες (με -ει- ἀντὶ -ι-) εἶ ἀρχαϊκός, μιὰ ἀκόμη μαρτυρία ὅτι ἡ Ημαθία πρὶν ἀπὸ τον ἐρχομὸ των Μακεδόνων εἶχε κατοικήθει ἀπὸ Πρωτο Ἀρχαῖες.

Ἡ καλλιέργεια τῆς ἐλεγεϊακῆς ποιήσεως στη Μακεδονία στα ἐλληνιστικά καὶ ἐλληνορωμαϊκά χρόνια - σῶζονται ἔργα ἀρκετῶν Μακεδόνων ἀπὸ τους οποίους μάλιστα δύο ἔχουν τὸ ὄνομα Ποσειδίππος καὶ ἐζησαν τον 4ο - 3ο π.Χ. αἰῶνα - εἶναι κατὰ τὴ γνώμη μου μιὰ ἀκόμη ἀκλόνητη μαρτυρία τῆς γνήσιας ἐλληνικῆς καταγωγῆς των Μακεδόνων, γιατί τὸ φαινόμενο τῆς ἐπιστροφῆς στις ἀρχαῖες προγονικὲς ρίζες εἶναι γνωστό ὅτι παρατηρήθηκε καὶ σ' ἄλλες ἐποχές, ὅταν ὁ ἐλληνισμός ἐνιωθε ὅτι κινδύνευε, ὅπως για παράδειγμα στα τελευταῖα χρόνια τῆς Βυζαντινῆς αυτοκρατορίας καὶ στα μαύρα χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας.

Ἡ ἐλληνικὴ εὐαισθησία καὶ τοῦ ἀγνωστοῦ Μακεδόνα ποιητῆ του ἐπιγράμματος του Ποσειδίππου, ἀλλὰ καὶ των ἀναγνωστῶν του Ημαθιωτῶν φαίνεται, νομίζω, καὶ ἀπὸ

Συνέχεια στη σελίδα 71

Νέα από την Αυστραλία

Του ανταποκριτού μας

1. Επιτυχής η πρώτη εκδήλωση του Παμπεριτικού Συλλόγου.

Με επιτυχία δόθηκε την Παρασκευή 26 Απριλίου το βράδυ, στη Λέσχη του Μ. Αλεξάνδρου, η πρώτη εκδήλωση του νεοσύστατου Παμπεριτικού Συλλόγου, στην οποία παραβρέθηκαν και τα μέλη της αντιπροσωπείας που έχει έρθει από την Πιερία στα πλαίσια της προετοιμασίας του Β' Παγκόσμιου Παμπεριτικού Συνεδρίου.

Στη διάρκεια της χοροεσπερίδας μίλησαν ο πρωτεργάτης και πρόεδρος του Συλλόγου κ. Π. Κεχαγιιάδης, ο γενικός πρόξενος κ. Κ. Πίσχινας, και ο βουλευτής Πιερίας κ. Γ. Τερζόπουλος.

Ο κ. Κεχαγιιάδης εξέφρασε τη χαρά του για την ίδρυση του Συλλόγου, αναφέρθηκε στους στόχους του και καλωσόρισε τους από την πατρίδα επισκέπτες.

Τα μέλη της αντιπροσωπείας από την Πιερία κατά τη διάρκεια των ομιλιών την Κυριακή στο κλαμπ του Μεγάλου Αλεξάνδρου.

George Kyriazakos
22 Ernest Street
Lakemba NSW 2195

Mr, Dimitris Tziourtzas
16 Windsor Ave
Croydon Park NSW 2133

Sydney 1 May 1991

Αγαπητέ Αδελφέ Δημήτρη,

Έλαβα το αντίγραφο αποκόμματος της εφημερίδας «ΝΙΑΟΥΣΤΑ»

Ο κ. Πίσχινας τόνισε την ανάγκη συσπείρωσης της παροικίας για την αντιμετώπιση της προπαγάνδας των πλαστογράφων της ιστορίας.

Ο κ. Τερζόπουλος αφού εξέφρασε τη συγκίνηση όλων των μελών της αντιπροσωπείας που βρέθηκαν μέσα σε μια τόσο ζεστή ελληνική ατμόσφαιρα, υπογράμμισε την ανάγκη να παραμένουμε ενωμένοι για να μπορούμε να προσφέρουμε στην πατρίδα όσο το δυνατόν μεγαλύτερη βοήθεια σε εθνικά θέματα.

«Είσαθε το δυναμικότερο κομμάτι του ελληνισμού. Εσείς οι απόδημοι είσαθε πιο Έλληνες από εμάς στην Ελλάδα. Αποτελείται για την πατρίδα τον φυσικό - και μοναδικό - σύμμαχό της» τόνισε ο κ. Τερζόπουλος.

Στην πρώτη εκδήλωση του Παμπεριτικού, τον Αρχιεπίσκοπο εκπροσώπησε ο πατήρ Ιωάννης Καπέτας.

Το όλο πρόγραμμα παρουσίασε η γνωστή από την πολυεθνική τηλεό-

Γεωργίου Τζιούρτζια

ραση Νούλη Σκούμπα, ενώ έγινε και επίδειξη παραδοσιακών χορών από το Λύκειο Ελλήνων Χορευτών.

Για να παραδραθεί στην εκδήλωση, ήρθε από Καμπέρρα και ο γνωστός μεγαλοεπιχειρηματίας, κ. Τομ Ευκαρπίδης, ο οποίος κατάγεται από την Πιερία.

ΟΜΙΛΙΕΣ

Την Κυριακή τ' απόγευμα ο Μέγας Αλέξανδρος δεξιώθηκε τα μέλη της αντιπροσωπείας και λίγο αργότερα δόθηκαν ομιλίες γύρω από το μακεδονικό και τους τρόπους αντιμετώπισης της προπαγάνδας των Σκοπιανών και έγινε συζήτηση για το Β' Παμπεριτικό Συνέδριο.

Στην πιερική αντιπροσωπεία μετέχουν - εκτός από τον βουλευτή κ. Γ. Τερζόπουλο - ο δήμαρχος Κατερίνης κ. Μ. Τερζόπουλος, ο δήμαρχος Αιγινίου κ. Π. Δημητριάδης, ο προϊστάμενος του Γραφείου τύπου και Δημοσίων Σχέσεων της Νομαρχίας Πιερίας και γενικός γραμματέας του Β' Παμπεριτικού Συνεδρίου, κ. Ι. Γεωργιάδης, η ειδική γραμματέας του Συνεδρίου Ελευθερία Μάνου και ο κ. Γ. Βαρσακόπουλος, πρόεδρος του Πιερικού Συνδέσμου Θεσσαλονίκης.

Η αντιπροσωπεία αναχωρεί σήμερα για Καμπέρρα και ακολούθως θα επισκεφθεί τη Μεμβούρνη.

που μου έστειλες, και σε ευχαριστώ.

Με αυτήν την ευκαιρία, σε ευχαριστώ και για το μεγάλο ενδιαφέρον σου στο Μακεδονικό πρόβλημα που αντιμετωπίζουμε εδώ στην Αυστραλία. Αν υπήρχαν περισσότεροι με την δική σου πίστη και εργατικότητα είμαι βέβαιος, η προσπάθεια της πλαστογράφησης, της ιδιαιτέρας μας Πατρίδος δεν θα είχε τολμηθεί.

Εύχομαι το παράδειγμά σου να το ακολουθήσουν και άλλοι. Keep up the good work.

Μεταδίδω στην εφημερίδα, περιοδικό, «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» ένα μεγάλο ευχαριστώ, εκ μέρους της επιτροπής Μακεδονικού και όλων γενικά των Μελών της ΑΧΕΠΑ.

Εφημερίδες, Περιοδικά με Πατριωτική οντότητα και περιεχόμενο με Ιστορικά, Λαογραφικά, Εθνικά,

Γλωσσολογικά, Λογοτεχνικά, Παιδαγωγικά, Επιστημονικά, Πολιτιστικά κλπ. έχει μεγάλη ανάγκη ο Ελληνισμός, και ο Ελλαδικός και ο Απόδημος.

Θα χαρούμε να δημισουργηθεί στε

νότερη συνεργασία με την εφημερίδα σας και το δικό μας περιοδικό «THE VOICE OF AHEPA».

Σου στέλνω αντίγραφο διαμαρτυρίας της ΑΧΕΠΑ Αυστραλίας προς το Department of State Government

of USA, δια ενημέρωσή σας.

με Πατριωτικούς χαυρετισμούς

Γιώργος Κυριαζάκος

Vice Grand President Order of AHEPA NSW AHEPA Macedonia Committee

DIMITRIOS TZIOURTZIAS
16 WINDSOR AVE
CROYDON PARK 2133
N.S.W.
AUSTRALIA

Προς το Περιοδικό
«ΝΙΑΟΥΣΤΑ»
Νάουσα 59200
8.1.91

Κύριοι,

Στα πλαίσια των Δημητρίων 1990 η ΑΧΕΠΑ είχε διοργανώσει Μακεδονική γιορτή στις 4.11.90 με μεγάλη επιτυχία. Μεταξύ των άλλων, παρουσίασε και έκθεση φωτογραφίας της Μακεδονίας. Την ευ-

θύνη για την έκθεση είχα αναλάβει προσωπικά εγώ.

Τα υλικά που χρησιμοποίησα γενικά, τα πήρα από το Περιοδικό Μακεδονική Ζωή της Θεσ)νίκης.

Για το Ναιό μιας ειδικά, υλικό μου έστειλε ο γνωστός δικηγόρος Ιστορικός και εξαιρετικός συμπατριώτης μας Γιώργος Χιονίδης, τον οποίο κι' ευχαριστώ πάρα πολύ και δημοσίως.

Επίσης χρησιμοποίησα φωτο - αντίγραφα από το Περιοδικό σας, καθώς κι' από το βιβλίο του Στουγιαννάκη με την Ιστορία της Ναούσης που μου είχατε στείλει και αποκόμι-

ματα της εφημερίδας «ΒΕΡΟΙΑ» με διάφορα Ιστορικά γεγονότα της Βέροιας, καθώς και τη διάλεξη που μου έστειλε ο Βεροιώτης καθηγητής του Πανεπιστημίου Θεσ)νίκης Ανδρώνης Μπουσιπούκης «Η συμβολή των Βλάχων στο Μακεδονικό Αγώνα».

— Επίσης διάλεξη έδωσε στο Σίδνεϋ για τα Δημήτρια 1990 προσκεκλημένος από την Παμιαμακεδονική Ένωση Αυστραλίας, ο συμπατριώτης μας Γιώργος Μελίκης. Εσωκλείω αντίγραφο της εφημερίδας «Ο ΚΟΣΜΟΣ» σχετικά.

Δημήτριος Τζιούρτζιας

Συνέχεια από την σελίδα 69

τον τύπο αυτονίων «ΑΥΣΟΝΙΩΝ ΘΕΣΜΩΝ» που χρησιμοποιεί αντί του πιο γνωστού «Ιταλικών ή Ρωμαϊκών θεσμών» που όπως φαίνεται θα πίκραινε τους Ημαθιώτες θυμίζοντάς τους ότι δεν ήταν πια ελεύθεροι, αλλά υποταγμένοι στους Ρωμαίους. Ο Αύσων σύμφωνα με τη μυθολογία ήταν γιος του Οδυσσέα ή του Άτλαντα και της Κίρκης ή της Καλυψώς.

Σύμφωνα λοιπόν με τον παραπάνω που θυμίζει η λέξη «αυσόνιος», η Ιταλία όφειλε το όνομά της «Αυσονία» στους Έλληνες. Αν λοιπόν στα χρόνια του Ποσειδippe οι Ρωμαίοι ήταν οι κυρίαρχοι, πριν απ'

Από τα επιγράμματα του Αρχ. Μουσείου της Βέροιας

αυτούς κυριαρχούσαν στον κόσμο οι Έλληνες πρόγονοι των Μακεδόνων.

Και το επίγραμμα λοιπόν του χαλκήλατου Ποσειδippe είναι πολύ σημαντικό για την ιστορία της Ημαθίας των ρωμαϊκών χρόνων. Και άλλα πολλά συμπεράσματα θα μπορούσε ο μελετητής να αντλήσει απ' αυτό. Τελειώνω με την επισήμανση της υψηλής κοινωνικής θέσης της μητέρας του Ποσειδippe, της Ιουλίας, για να θυμίσω για μια ακόμη φορά την ξεχωριστή θέση που είχε η γυναίκα σαν σύζυγος και σαν μητέρα στην αρχαία Ημαθία. αλλά

και σαν μέλος της κοινωνίας.

Οι γυναίκες του Γυδά (Αλεξάνδρειας), η αρχόντισσα Βεργίνα, οι γυναίκες του Γαλακτού και της Νάουσας με τα κατορθώματα και τους κρωϊσμούς τους απλώς επιβεβαιώνουν ότι υπάρχει αδιάκοπη συνέχεια της ελληνικής φυλής.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) Βασ. Ι. Λαζανά. Τα Αρχαία Ελληνικά Επιτύμβια Επιγράμματα, Αθήνα 1989
- 2) Λεξικόν Ομηρικόν. Ι. Πανταζίδου, Αθήναι 1885. Το ομηρικό αυτό λεξικό των 106 (εκατόν έξι) χρώκων μου το χάρισε πρόσφατα ο αγαπητός φίλος ζωγράφος και γλύπτης, Θωμάς Κ. Βαφειδης. Του εκφράζω και πάλι τις ευχαριστίες μου.

ΝΙΑΟΥΣΤΑ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΣΥΛΛΟΓΟΥ
ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ
ΝΑΟΥΣΗΣ

Το 'Μακεδονικό ζήτημα, ιστορική θεώρηση του θέματος

• • •

Από τα επιγράμματα του Αρχ. Μουσείου της Βέροιας

• • •

Τα ευρήματα της Βεργίνας

• • •

Νέα από την Αυστραλία

• • •

Παροιμίες που λένουντι
στη Νιάουστα

• • •

Άσμα Ασμάτων

• • •

Τέστ Παπανικολάου

• • •

Θείο - Μαγνήσιο - «Βακτηριακό κάψιμο των μηλο-
ειδών» - Καταπολέμηση της καρπόκαψας της μηλιάς

Το «Μακεδονικό επίσημο»

Η έκδοση των Τουρκικών αρχείων της Μακεδονίας και η αξιολόγησή τους από τον Στέργιο Σπ. Αποστόλου

Ο Ναουσαίος πνευματικός φύλος κ. Στέργιος Σπ. Αποστόλου μας επιφύλασσε μια καινούργια έκπληξη, ευχάριστη ευτυχώς...

Εννοώ το νέο, σγκώδες, βιβλίο του, το οποίο αποτελείται από 317 σελίδες και έχει τον τίτλο: «Αρμα-

Σημείωμα του Γ. Χ. Χιονίδη

τολισμός και ληστανταρεία (1627 - 1812), σύμφωνα με το αρχαικό υλικό των τουρκικών ιεροδικείων (της) Βέροιας - Νάουσας και Θεσσαλονίκης» και εντάσσεται στα πλαίσια της σειράς των συναφών μονογραφιών του, που έχει τον γενικό τίτλο «Μακεδονικές μελέτες». Το κείμενο (νομίζω, πως) δακτυλογραφήθηκε και στη συνέχεια έγινε αναπαραγωγή του σε φωτοαντίγραφο. Δόθηκε ύστερα στον τεχνίτη, βιβλιοδετήθηκε κανονικά ως βιβλίο και έτσι προέκυψαν μερικά αντίτυπά του, που διατέθηκαν - διατίθενται, «εκτός εμπορίου», στις βιβλιοθήκες και σε λίγους ιστοριοφίλους, πραγματικά τυχερούς...

Όμως, ο λόγος για τον οποίο γράφω τούτο το σημείωμα δεν είναι το γεγονός ότι ο συγγραφέας του με συμπεριέλαβε ανάμεσα στους αποδέκτες αντιτύπων της μονογραφίας του, ούτε γιατί ο κ. Αποστόλου εξέδωσε, απλά, ένα βιβλίο, ακόμα. Όχι, γιατί καινούργια βιβλία εκδίδονται πολλά (χωρίς να σημαίνει ότι είναι, όλα, και αξιολογικά), αφού - όπως έγραψε ο Εμμαν. Ροΐδης ή ο Βλάσης Γαβριηλίδης, δεν θυμάμαι καλά ποιός - οι περισσότεροι Έλληνες γράφουν, νομίζοντας ότι είναι άξιοι ως συγγραφείς, όσο είναι κατάλληλοι: π.χ. και για... «Πρόεδροι», υπαρκτών ή και ανύπαρκτων συλλόγων και σω-

ματείων, στα πλαίσια της γενικότερης ελλείψεως αυτογνωσίας τους, της επιδειξιμανίας και της αρχομανίας τους, χαρακτηριστικά γνωρίσματα, του Έλληνα, από τα αρχαιότερα χρόνια μέχρι και τώρα. Τούτα είναι: μεγάλα ελαττώματα, τα οποία, όμως, είναι δυνατό να θεωρηθούν και ως επιχείρημα για την απόδειξη της αδιαμφισβήτητης αμιατικής συγγένειας και της ιστορικής συνέχειας του λαού τούτης της χώρας, αφού ακολουθούν τους κατοίκους της στο διάβα χιλιάδων χρόνων!!

Η εργασία του κ. Στ. Αποστόλου είναι πρωτότυπη και πολλαπλά χρήσιμη. Ας δούμε, που στηρίζεται τούτη η αξιολογική κρίση:

1. Μετά την απελευθέρωση της Μακεδονίας, από τον τουρκικό ζυγό (τον Οκτώβριο του 1912), βρέθηκαν και μερικά αρχεία των τουρκικών ιεροδικείων (δικαστηρίων). Δυστυχώς, τούτα έμειναν αμετάφραστα και συνεπώς και αναξιοποίητα. Και, όμως, είναι απουδιαύτατη πηγή της Ιστορίας της Μακεδονίας (και όχι, μονάχα, τούτης), στην ευρύτατη έννοια της λέξεως, γιατί περιέχουν πολύ ενδιαφέρουσες (μέχρι και πολύτιμες) πληροφορίες για τα πολιτικά και για τα στρατιωτικά γεγονότα, αλλά και για την κοινωνική και για την οικονομική διάρθρωση, όπως και για την προσωπογραφία και για την ταπογραφία της τουρκοκρατούμενης τούτης περιοχής, συχνά δε και ολόκληρης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Δεν διασώζονται, στα Αρχεία αυτά, μονάχα, δικαστικές αποφάσεις, αλλά και σουλτανικά φιρμάνια (δικατάγματα), διαταγές πολιτικών και στρατιωτικών αξιωματούχων κ.τ.λ.

Συνεπώς, πρόκειται για πρωτογενείς πηγές, οι οποίες έχουν ση-

μαντικότατη αξία, γιατί διασώζουν την τουρκική άποψη για τα επισυμβάντα γεγονότα και, έτσι, πληροφορούμαστε αντικειμενικότερα και πιο σφαιρικά τα διαδραματισθέντα, καθώς μπορούμε, μάλιστα, να τα παραλληλίσουμε και να τα συγκρίνουμε με όσα μας παραδίδουν οι ελληνικές ή άλλες, ξένες, πηγές, με αποτέλεσμα να ευξάνονται οι δυνατότητες ανευρέσεως και ανακαλύψεως της ιστορικής αλήθειας. Υπάρχουν δε πολλές περιπτώσεις, κατά τις οποίες οι ελληνικές και οι άλλες πηγές σιγούν ή έχουν καταστραφεί, κυρίως εξαιτίας ακούσιων πυρκαγιών ή συνειδητών πυρπολήσεων ή και καψιμάτων ή εξαφανίσεως και κατατεμαχισμού, για λόγους ασφάλειας, ολόκληρων, ατομικών, οικογενειακών συλλογικών κ.τ.λ., αρχείων. Τότε, τα τουρκικά αρχεία είναι αποκλειστική πηγή, από την οποία πληροφορούμαστε ότι έλαβαν χώρα σημαντικά γεγονότα, τα οποία, αλλιώς, θα αγνοούσε η Ιστορία, τελείως, οριστικά και αμετάκλητα.

Νομίζω, λοιπόν, ότι θα πρέπει να κατανόησε ο αναγνώστης, αυτών των σειρών, πόσο πολύτιμα είναι τα τουρκικά αρχεία, γενικά και ειδικά της Μακεδονίας, τα οποία και ενδιαφέρουν περισσότερο την περιοχή μας.

2. Είναι γνωστό ότι πρώτος χρησιμοποίησε - όσο ξέρω - τα αρχεία του τουρκικού ιεροδικείου της Βέροιας και της Νάουσας ο (συχωρεμένος χρόνια τώρα) Εδεσσαίος φιλόλογος καθηγητής Ευστάθιος Στουγιαννάκης (που χρημάτισε γυμνασιάρχης στη Νάουσα), όταν επιμελήθηκε την έκδοση του «σχεδιάσματος» του Δημ. Πλαταρίδη, για την Ιστορία της Νάουσας, το οποίο εκδόθηκε, στην Έδεσσα, το 1924 (και επανεκδόθηκε, το 1976, από τον

δραστήριο σύλλογο των αποφοίτων του γυμνασίου της Νάουσας, ο οποίος εκδίδει και το, τόσο αξιόλογο, περιοδικό τούτο). Εκεί, στις υποσημειώσεις, γίνεται αναφορά και στα δεδομένα του τουρκικού ιεροδικείου της Βέροιας - Νάουσας ή και η καταχώριση ολόκληρων, ή τμημάτων, εγγράφων, που σχετίζονται με ορισμένα γεγονότα της επανάστασης του 1821 - 1822. Βέβαια, έγγραφα, από τούτα, δημοσιεύτηκαν και κυρίτερα, σε περιοδικά και εφημερίδες, και συγκεκριμένα, γύρω στο 1916 και ύστερα.

Την πρώτη καταγραφή των αρχείων της (Δυτικής) Μακεδονίας έκανε ο καθηγητής της Φιλοσοφικής Σχολής της Θεσσαλονίκης Αντώνιος Σιγάλας (συχωρεμένος πιά και τούτος), ο οποίος την περιήλθε στις χρονές 1930 - 1931 και 1937. Καρπός αυτής της προσπάθειάς του υπήρξε το πολύτιμο βιβλίο του: «Από την πνευματική ζωή των ελληνικών κοινοτήτων της Μακεδονίας. Α'. Αρχεία και βιβλιοθήκη Δυτικής Μακεδονίας», Θεσσαλονίκη, 1939 (πρβλ. δε και τα κατοπινά «Εκλαϊκωμένα Μελετήματα» του, τόμοι 1ος και 2ος, Αθήνα 1970 και 1971, αντίστοιχα). Εκεί, καταγράφηκαν πρόχειρα (σελ. 154 - 156) και 56 κώδικες του «Αρχείου του Καδή της Βέροιας».

3. Ύστερα, ο πολύ γνωστός (ύστερα) Μακεδόνας ιστορικός Ιωάννης Κ. Βασδραβέλλης έκανε έργο της ζωής του την έκδοση (στη Θεσσαλονίκη, στη σειρά των εκδόσεων της «Εταιρείας των Μακεδονικών Σπουδών») και τη χρησιμοποίηση εγγράφων από τα αρχεία των τουρκικών ιεροδικείων της Μακεδονίας. Έτσι, στα 1940, δημοσιεύτηκε η 1η έκδοση του βιβλίου του: «Οι Μακεδόνες εις τους υπέρ της ανεξαρτησίας αγώνες, 1796 - 1832», όπου δημοσίευσε σχετικά έγγραφα του Αρχείου της Βέροιας (βλ. δέ και τη δεύτερη έκδοση, Θεσσαλονίκη, 1950, με τη μετάφραση 116

εγγράφων του τουρκικών ιεροδικείων, σε παράρτημα, και την 3η, 1967, με τον τίτλο: «Οι Μακεδόνες κατά την επανάστασιν του 1821», με τη μετάφραση 33 εγγράφων). Ακολούθησε, η έκδοση του βιβλίου «Ιστορικών Αρχείων Βεροίας. Εκλογαί» (1942), με τη μετάφραση 92 εγγράφων. Το βιβλιαράκι τούτο, των 120, κύριων, σελίδων, έδωσε, ύστερα, την αφορμή να γράψουν ειδικές μελέτες και οι πανεπιστημιακοί (ήδη συχωρεμένοι) καθηγητές Γ. Κόλλιας και Παναγ. Ζέππος, με βάση τα έγγραφα του. Κατόπιν, κυκλοφόρησε άλλο βιβλίο του, με τίτλο: «Αρματολοί και κλέφτες εις την Μακεδονίαν» (1948), στο οποίο δημοσιεύονται, σε μετάφραση, 50 έγγραφα, ως παράρτημα, στο τέλος (βλ. δε και τη 2η έκδοση, 1970, με τα ίδια έγγραφα, σε παράρτημα). Ύστερα, επ ακολούθησε η έκδοση τριών τόμων με έγγραφα, με τον γενικό τίτλο: «Ιστορικά Αρχεία Μακεδονίας».

Συγκεκριμένα, αναφέρονται στους: 1) τόμο Α', «Αρχείον (της) Θεσσαλονίκης, 1695 - 1912» (1952), με 564, κύριες, σελίδες, όπου δημοσιεύονται, ολόκληρα μεν 424 τουρκικά έγγραφα και επί πλέον (σε παράρτημα) περίληψη άλλων 53 εγγράφων, ιδίως για εξισλαμίσεις «ραγιάδων», 2) τόμο Β', «Αρχείον (της) Βεροίας - Ναούσης, 1598 - 1886» (1954), με 399, κύριες, σελίδες, όπου καταχωρίζεται η μετάφραση 414 εγγράφων και 3) τόμο Γ', «Αρχείον (της) Μονής Βλατάδων, 1466 - 1839» (1955), με 57, κύριες, σελίδες, στις οποίες δημοσιεύονται 52 έγγραφα. Τέλος, έγγραφα των αρχείων τούτων χρησιμοποίησε, ο Γιάννης Βασδραβέλλης, και σ' άλλες μελέτες του, που δημοσιεύτηκαν, κατά κανόνα, στο περιοδικό «Μακεδονικά», της «Εταιρείας (των) Μακεδονικών Σπουδών».

Τα προαναφερθέντα ιστοριογραφικά έργα του Βασδραβέλλη κρίθηκαν

από πολλούς και αξιόλογους συγγραφείς. Άσχετα δε με τις όποιες επιφυλάξεις διατυπώθηκαν, για τις ελλείψεις τους, ως προς τον τρόπο της εκδόσεως των εγγράφων, από φιλολογική και «διπλωματική» άποψη, η αλήθεια είναι μία και μόνη: Η έκδοση των εγγράφων αυτών αποτελεί τον σημαντικότερο σταθμό για την προώθηση της ιστορικής έρευνας γύρω από την Ιστορία της Μακεδονίας στα χρόνια της Τουρκοκρατίας. Τα κείμενα τούτα αποτελούν ανεκτίμητο (και μοναδικής αξίας) θησαυρό και «τράπεζα» πληροφοριών. Τότε δέ, μόνο, θα χάσουν τη χρηστική αξία τους, όταν θα εκδοθούν όλα τα έγγραφα, όλων των τόμων των τουρκικών ιεροδικείων της Μακεδονίας, σύμφωνα με τις απαιτήσεις της φιλολογικής και ιστορικής επιστήμης, με σχόλια κ.τ.λ. Μέχρις ότου, όμως, συμβεί τούτο (που δεν το ελπίζω, δυστυχώς), οι εκδόσεις αυτές, θα αποτελούν πραγματική «πηγή - χρυσάφι»...

Ένα από τα «καταγνώσθέντα» ελαττώματα ή μία από τις επισημαθείσες ελλείψεις της εκδόσεως των εγγράφων, από τον Ιω. Βασδραβέλλη, είναι η μή συγκριτική αντιπαράβολή τους και η μή αξιοποίησή τους με την (κατ' απόλυτη) χρονολογική σειρά κατάταξη των γεγονότων, της δράσεως των προσώπων, με τον εντοπισμό και την παρακολούθηση των αγώνων και των δευτεροκλασάτων και των λοιπών, μή γνωστών και επώνυμων. Ακόμα, στις προαναφερμένες εκδόσεις των εγγράφων, δεν υπάρχουν, αναλυτικοί και πλήρεις, πίνακες. Έτσι, η αξιοποίησή τους απαιτεί την αναπλήρωση των ελλείψεων τούτων, από τον καθένα μελετητή. Τούτο χρειάστηκε να κάμω επανειλημμένα, όπως, ασφαλώς, και οι άλλοι μελετητές της μακεδονικής ιστορίας, στη διάρκεια της προεργασίας για τη συγγραφή διαφόρων μελετών.

4. Ο κ. Στέργιος Σπ. Αποστόλου

είναι χαλκέντερος. Εντυπωσιάζει η υπομονή - επιμονή - επιμονή, η εργατικότητα και η μεθοδικότητά του. Τούτο αποτελεί «κοινό τόπον» για τους αναγνώστες αυτού του περιοδικού, οι οποίοι διάδασαν ήδη τις μελέτες του, που δημοσιεύτηκαν σε τούτο, γύρω από τον κλεφταρματολισμό στην περιοχή της Νάουσας - Βέροιας, κυρίως.

Διαπίστωσε λοιπόν, και ο συγγραφέας αυτός την πολύτιμη αξία των μεταφρασθέντων τουρκικών εγγράφων, όπως και την αναγκαιότητα της καταρτίσεως μιάς πληθούς πινάκων, ώστε να είναι πιο προσιτή και βατή η χρησιμοποίηση των μοναδικών πληροφοριών, τις οποίες διαπύζουν. Έτσι, ανέλαβε το (εξοντωτικό) κουραστικό έργο της μελέτης και επεξεργασίας τους, με σκοπό τη σύνταξη πινάκων.

Η προσοχή του στράφηκε, ειδικά, στους προαναφερθέντες δύο τόμους των ιστορικών αρχείων της Θεσσαλονίκης και της Βέροιας - Νάουσας και στα άλλα έγγραφα που δημοσιεύτηκαν στη δεύτερη έκδοση του βιβλίου του Βασδραβέλλη για τους «Μακεδόνες εις τους υπέρ της ανεξαρτησίας αγώνες» και στο άλλο βιβλίο του για τους «Αρματολούς και κλέφτες εις την Μακεδονίαν».

Το αντικείμενο της έρευνάς του περιαρρώθηκε στο φαινόμενο του αρματολισμού και της «ληστανταρσίας». Πρέπει να επισημανθεί ότι ο κ. Αποστόλου πρωτοτυπεί, όταν προτείνει τον δεύτερο όρο, δηλαδή τη «ληστανταρσία», συνδυάζοντας δύο λέξεις και δημιουργώντας μία σύνθετη λέξη. Το γνωρίζει (αν δεν το επιδιώκει) τούτο, γι' αυτό και επεξηγεί (σελ. β' - γ', στα «Προλεγόμενα») ότι «με τον όρο «ΛΗΣΤΑΝΤΑΡΣΙΑ» ο συγγραφέας επιχειρεί να απεικονίσει το σύνολο των ληστανταρτικών δραστηριοτήτων, ανεξάρτητα από εθνικότητα και τόπους δράσης των ληστανταρτών, οι οποίοι, ωστόσο, αναγκαίο είναι να διαχωριστούν σε δύο, δι-

φορετικές, κατηγορίες», δηλαδή στους ληστές, που είναι οι κακοποιοί, οι οποίοι ωθούνται από απάνθρωπα ένστικτα ή κερδοσκοπικό σκοπό, και στους αντάρτες, οι οποίοι αναγκάζονται «να πάρουν τα βουνά» για εθνικόν λόγο, εξ αιτίας της αγάπης τους για την ελευθερία κ.τ.λ.

5. Αν, τώρα, θελήσουμε να δώσουμε ένα σκαρίφημα και περίγραμμά της διαρθρώσεως και διακρίσεως της ύλης της όλης μονογραφίας, θα πρέπει να σημειώσουμε και τα εξής:

Το βιβλίο αρχίζει με τα διεξοδικά «προλεγόμενα» (σελίδες α-θ'), τα οποία υποδιαιρούνται στα «γενικά», στα «ειδικά» και στα «διάφορα», όπου δίδονται ορισμένες εξηγήσεις για το αντικείμενο και τα ειδικότερα ενδιαφέροντα της εργασίας και γίνεται αναφορά σε χαρακτηριστικές περιπτώσεις.

Στο πρώτο μέρος της κύριας μελέτης παρατίθενται (επεξεργασμένες) οι πληροφορίες για τα «αρματολικά και ληστανταρτικά χρονικά, 1627 - 1812», χωριστά, σε τρία κεφάλαια, για τους 17^ο, 18^ο και 19^ο αιώνες. Έτσι, αναδημοσιεύονται, με χρονολογική σειρά, οι ειδήσεις, που παρέχουν τα έγγραφα, σε στρωτή, νεοελληνική (δημοτική), γλώσσα, χωρίς τις γνωστές όσο και περιττές, πομπώδεις εκφράσεις των τουρκικών εγγράφων. Στο περιθώριο, στην αρχή, γίνεται αναφορά στο «χριστιανικό» έτος του εγγράφου, ενώ στο κείμενο δίνεται και η ένδειξη της τουρκικής ημερομηνίας. Όπου υπάρχει ειδικός λόγος καταχωρίζονται και αποσπάσματα των τουρκικών εγγράφων (σελίδες 1 - 94).

Στο δεύτερο μέρος δημοσιεύονται οι πίνακες, που κατάρτισε ο συγγραφέας και ιδιαίτερα: Α'. Ο αλφαριθμητικός κατάλογος (το ευρετήριο) των προσώπων, με την παράθεση των σχετικών πληροφοριών και την αναφορά της σελίδας ή των

σελίδων του βιβλίου του, όπου δημοσιεύτηκε το έγγραφο, όπως του έτους, που φέρνει (σελ. 99 - 238). Β'. Ο χρονολογικός πίνακας των γεγονότων, κατά αιώνες (17^{ος}, 18^{ος} και 19^{ος}), με παραπομπή στο βιβλίο που πρωτοδημοσιεύτηκε το καθένα έγγραφο, στη σελίδα του δικού του βιβλίου κ.τ.λ., όπως και σύντομη περίληψη του εγγράφου (σελ. 241 - 279). Ακολουθεί, Γ', το ευρετήριο των τοπωνυμίων (σελ. 280 - 302), Δ', ο πίνακας των εθνικών ονομάτων, των ομάδων πληθυσμών, των κατοίκων των πόλεων και των άλλων οικισμών (σελ. 303 - 305) και, Ε', το λεξιλόγιο, δηλαδή η (χρήσιμη) ερμηνεία των αναφερόμενων τουρκικών λέξεων (σελ. 306 - 312).

Το βιβλίο κλείνει με τον αναλυτικόν πίνακα των περιεχομένων (σελ. 313 - 315), που νομίζω ότι θα έπρεπε να δημοσιευθεί στην αρχή (για χρηστικούς λόγους), και με την «αποκατάσταση των αδελφιών» και των «παραλείψεων».

Με δύο λόγια και αυτό το βιβλίο του συγγραφέα είναι ένα χρήσιμο εργαλείο για τους ειδικούς μελετητές, ενώ για τους απλούς ιστοριοφίλους αποτελεί, κυρολεκτικά, έναν... «μπαξέ», με πλούσιους καρπούς και ωφέλειες γνώσεις.

Δεν έχουμε, λοιπόν, παρά να περιμένουμε τώρα να κυκλοφορήσει και ο αναγγελλόμενος τόμος, όπου θα συγκεντρωθούν οι μικρότερες μελέτες του κ. Στέργιου Σπ. Αποστόλου, τις οποίες πρωταπολαύσαμε στη «Νιάουστα» (κυρίως, και αποκλειστικά νομίζω)...

Παροιμίες που λένε στην Νιάουστα

«ΘΡΟΦΙΜΑ ΦΑΓΙ ΚΙ ΠΧΙΟΥΤΟ»

● «Θέλεις δάγκου κι ρούφα, θέλεις ρούφα κι δάγκου». Όπου θέλεις φκιάσει τον ίντιγου πράγμα δα γένει κι έτσι κι αλλιώς.

● «Τ' αρακί κι του μπουκάλι μ' ίφيران σ' αυτό του χάλι». Έτσι μι κατάντισειν του πιουτό μ' έφκιασειν πιργέλου στον κόσμου.

● «Όλου τ' αυγό στην πίττα». Του λεν για τις τσιμπρούδες τις νοικουκρές που καταντούν να φκιάσουν χαζές οικουνομίες.

● «Πίττα που στέκητι φίλου καρτιράει». Στη Νιάουστα όντας καρτιρούσαν φίλους ή έρχονταν κάνας φίλους στου σπίτι άξαφνας τουν έφκιαναν πίττα. Τουν έκλουθαν μινά παρτάλου μάνι - μάνι στη γάστρα αν δεν έκιγειν ου φούρνους για πρόφταση. Τις πλειότεριες τις βουλές δεν έτρουγαν άλλου φαγί μούγγι πίττα που μπίτιζειν ούδι - ούδι αν δεν μπίτιζειν ίλιγαν που καρτιράει φίλου.

● «Μικρή δαγκουσκιά φάει τρανόν λόγουν μη λες». Μιρικούς τους αρέζει να λεν τρανά λόγια, να κασκαντούν τουν πάσα ένα. Έχουν τρανό στόμα αχαμνό. Η παροιμία μας προμυθεύει να μην είμιστοι ψουρουπηρήφανοι κι να δίνουμι τρανές υποσχέσεις.

● «Μη πουρδές αυγά δε δάφουντι, θέλει κι μπακάμι». Μη αέραν δουλειές δε γένουντι, ούτι μοναχές τους θέλει, κόπουν κι τυράνια. Εικείν τα χρόνια δεν έδαφαν τ' αυγά μη μπουιές αμά μη μπακάμι. Ήταν σίκιζεις απού κόκκινου ξύλου που τις στούμπιζαν στου σιδηρόγουδι κι τις έβραζαν για να κουκκινίσει του νιρό.

● «Τί δα φάμι δράδου κουτσουλιά μη λάδι». Του έρμου καθημιρινό φαγί έβανειν τις νοικουκρές σι μιγάλουν χτιζάν. Ήθηλειν να μαγειρέψουν κάθε μέρα μινά κι νγιό κι τρεις βουλές. Αυτή η παροιμία

λέγονταν για τ' αυτές που αποστίναν μη του μαγειρίμα.

● «Μάν, κακά κι νάνι». Ντιπ δουλειά μούγγι φαγί, χρεία, κι ύπνου, μούγγι καλουπέραση.

● «Πουλά μαν, πουλά κακά, ουλίγα μαν, ουλίγα κακά». Λιγώτιρου τρώς λιγώτιρες βουλές πας στουν απόπατου.

Του Νίκου Σπάρτη

● «Για φαγί πρώτους για δουλειά τιλιταίους». Ου τιμπέλης πρώτους στου φαγί αμά στη δουλειά καντίπουτας.

● «Ακόμα δε δηήκειν απ' τ' αυγό σου». Είσι μικρός ακόμα δεν αμπουρείς να φκιάσεις μιρικές δουλειές πούνι για τρανούς.

● «Σι ένα καζάνι βράζουν αυτινοί». Τις ίντιγες νγιαβουλές έχουν.

● «Αυτός είναι πέσει πίττα να σι φάγου». Όλα έτοιμα τα θέλει, όλα στου χέρι, δεν τσιαλασάει καν κι καν.

● «Τουν ήρθειν λουκούμι». Τουν ταίργιασειν σα γάντι, τιργιάστικειν η δουλειά του.

● «Θέλει κι του παξιμάδι δριμένου». Δεν αξαμώνει καν κι καν. Όλα στου χέρι τα θέλει.

● «Έχασειν κι τ' αυγά κι τα καλάτσια». Τάχασειν, σιάσισειν, δεν ξέρει πούνι τα σεία του. Σιαστούμ καλντούμ, που λέμει στη Νιάουστα.

● «Εφαγάμι ψουμί κι άλας μαζι». Είμαστον μαζί στου στρατό στου ίντιγου αντίσκνου, στις ίντιγιες λαχτάρες. Εκαμάμι χρόνια μαζι στου θρανίου, στη δουλειά κι αλού.

● «Τί γιλάς αυγά σι καθαρίζουν; Δίχους φανηρόν λόγον γιλάει. Όπου ίλιγαν κι οι αρχαίοι «Γελά ο μωρός καν τι μη γελοϊόν εί».

● «Ψουμί χουρίς μαϊά δε γένητι». Για ούτι κι αν δουλειά χρειάζονται κι ουλίγεις παράδες όπους για του ψουμί χρειάζεται προυζύμι.

● «Του πούλησειν για ένα κουμάτι ψουμί». Ντιπ μπαντγιαβός τδουκειν καμνιάφρας κι απού ανάγκη.

● «Κάτσι στ' αυγά σου». Μην ανακατώισι εικεί που δε σι σπέρνουν. Κάτσι όπους κάθητι η κλουσαριά στ' αυγά της. Κάτσι φρόνιμα, μη τραβάς ξένους γκαηλέδες.

● «Πίττα που δεν τρώς μη σι μέλει κι αν καγεί». Μην ανακατώνισι σι ξένεις δουλειές, κοίταζει το τζιάκι σου να παγαίνει ίσια κι αφκέτους τους άλλους να φκιάνουν αυτό που ξέρουν όντας δε σι ρουτούν.

● «Κάθητι, κάθητι αυγά γιννάει». Πάσα ώρα γιουμάτους απιτήσεις είναι, όλου γυρεύει κι απού τίπουτας, όλου λέει κι απού κάναν λόγουν ξιπόλυτον. Απητάχνητι σαν την πουρδή.

● «Γτιηκαν μέλι - γάλα». Μόνιασαν, συνεννοήθηκαν, τα δρήκαν, πάλι πού είσι ιάμι.

● «Κάθι πράγμα στουν κιρό του κι τ' αυγό την Πασκαλιά», λέμει στη Νιάουστα κι ου κουλιός τουν Αύγουστου, λεν αλλού. Όλα τα πράγματα θέλει να γένουντι μη τη σειρά τους στην ιπουχή τους.

● «Παλληκάρι της φακής». Αμπουρεί δα νάταν κανένας πό, τρουγειν πουλύ φακί κι δηήκειν παλληκάρι. Είναι ψιουτουπαλλικαράς, άντρας πέρπιρας γαμπρός της αχιλώνας, όπους λέμι.

● «Έφαγειν την παπάρα του». Έφαγειν έναν μπουζιάν πούταν όλους δικός του, λέμει στη Νιάουστα. Κάναν κιρόν που ζύμουναν όλα τα σπίτσια του ψουμί βαστούσειν για μινά ιβδουμάδα. Του καλουκαίρι αμά μούχλιαζειν κι απού λίγου ή στέγγουνειν πουλύ, γένουνταν ντιπ κόκκαλου. Αυτό του ψουμί τόφκιαναν παπάρα. Έλιουαν

ουλίγη λίγδα στου τηγάνι κι έβαναν κι ουλίγου νιρό κι κεί μέσα έριχναν τις δαγκουσκιές του μπαϊάτικου ψουμί κι του τσιγάριζαν. Του ψουμί απουρουφούσειν του νιρό κι μαλάκουειν. Τρώγονταν σα φαγί τις ταχισινές ή του βράδι.

● «Δεν υπάρχει κρέας δίχους κόκκαλου». Τώρα αμά υπάρχει γιατί οι κασάπιδοι τα βγάζουν τα κόκκαλα κι πουλούν του κρέας όσου θέλουν. Εικείν' τα χρόνια που δεν είχειν ούτε ψυγείου ούτε τίπουτας, τα ζώα κρέμουνταν στου τσιγκέλι όλου γιουμάτου μύγεις που τις έντγιουχαν μι ένα φουκάλι χορταρένιου. Του κρέας πουλιούνταν μι κόκκαλα μαζί.

● «Τουν κρέμασαν τα χουλιάργια». Άργιασειν νάρθει για φαγί κι' άλλοινοι αχίρησαν να τρων, ή μπίτησαν του φαγί. Του χουλιάρτου δε χρειάστηκεν, ήταν κριμασμένου.

● «Καλώς τα χαίρηστι». Λέμει στη Νιάουστα για τ' αυτούς που τρων. Να χαιρησέστι τα φαγιά που τρώτι. Αυτινοί απαντούν «ουρίστι να φάμει» ή κουπχιάστι στο σουφρά. Κι' αυτός απαντάει: Χαρήτι! Να χαίρηστι του φαγί σας. Ιυχαριστώ δε θέλου να φάγου.

● «Αλί απ' τ' αυτόν που καρτιράει της γειτουριάς του γιόμα». Αλλοίμουνουν άν καρτιράς απ' τους άλλους άν δεν αμπουρείς να ξυστείς μοναχός σου εικει που σι ξένητι.

● «Βγήκειν λάδι πανουθιό στου νιρό». Μιρικοί φκιάνουν ζαράργια μι έργα κι λόγια κι ύσταννας σι κάμνουν κι τουν καλό. Θέλουν να θγούν πανουθιό, όπους του λάδι στου νιρό.

● «Δεν τ' αλουνίζουν τ' αυγά». Πουλλές δουλειές δεν είναι τόσου εύκουλεις όσου φαίνονται στην αρχή. Θέλουν υπομονή, συλλουγή κι όριξη για να γένουν σουστές.

● «Θύμουςεις πχέ ξύδι να ξιθυμώσεις». Κι άν θύμουςεις δε μας μέλει. Ας θύμουςεις δε δα χαλάσει ου κόσμος.

● «Στου φαγί αντρουπή δε χρει-

άζητι». Όντας πεινάς να τρως κι δε χρειάζητι αντρουπή όντας σι φιλέδουν. Μιρικοί αντιργιούντι κι απουμινίσκουν νηστικοί.

● «Ζάχαρη η δουλειά μας». Πιργιλαστικά του λεν για μινιά δουλειά που δε γένητι σουστά.

● «Γουργουρίζουν τ' αντίρά του». Έναν κεριμέν πεινάει γιατί είναι ιφτουχός κι γουργουρίζουν τ' αντίρά του.

● «Να λιγδώσει τ' αντίρό μας ψίχα κι μη κάνα καλό φαγί». Αμάν απού νηστεεία κι απού δίαιτα.

● «Όλα τ' αχαμνά ψουμινιά η ύφη τα βγάξει». Εικείν' τα χρόνια οι ύφεις ζούσαν μη τις πιθηρές κι στις αρχές ίσιαμι να μάθουν οι ύφεις τις δουλειές, όλου τις παραμάζουναν οι πιθηρές όλα τα στραβά στις ύφεις τ' άρχιχαν.

● «Παντού πιπέρι μαύρου». Σι όλα ανακατώνητι, ρουτχιέτει δε ρουτχέτει, για όλα έχει κι μινιά γνώμη, όπους του πιπέρι του μαύρου που του ρίχουν σι όλα τα φαγιά.

● «Τρώγοντας ανοίγει η όριξη». Όσου τρώει κανέννας τόσου θέλει να ξανατρώει κι αμά αχρινίσει σταματημόν δεν έχει.

● «Πουλύ τρως ντάνταλουν έχεις»; Λεν για όσους τρων πουλύ κι δε δάνουν κρέας απανουθιό τους ή κι για τ' αυτούς που τρων πουλύ Ντάνταλους στην κοιλιά είναι. Αυτό που λεν τινία στ' αντίρά τους.

● «Σα γύρει του γάλα δε ξαναμαζώνητι». Όντας χαλαστούμι μι έναν δύσκουλα ξαναβρίσκουμι τις παλιές μας σκέψεις, τη φιλία.

● «Ζάχαρη να είσι δεν τρώγησι». Εικείν' τα χρόνια του γλυκό πράγμα που είχαν τα σπίτχια ήταν η ζάχαρη. Δεν είχαν τόσα λουγίσιμα καλούντγια που έχουμι σήμιρας. Η παροιμία λέγητι για τ' αυτούς που μας παγαίνουν ινάντια κι λεν του άσπρου μαύρου κι σι σκαβιάζουν.

● «Κάλιου ύπνου παρά δείπνου». Σαν είναι απουσταμένους κανέννας κι νυστάζει, είναι καλύτερους ου ύπνους απ' του φαγί.

● «Η κυρά η Θωμαή απ' τουν ύπνου στου φαγί». Ακόμα δεν ανοίξιν τα μάτια του ρίχτηκειν στου φαγί μη τα μάτχια γιουμάτου γκαμάτζεις.

● «Δα μη φκιάσεις τα μούτρα απού κρέας». Δεν αμπουρείς να μι αντρουπχιάσεις. Κι άν πεις κι άν ξιπείς δε σ' έχου ανάγκη.

● «Μοναχός σου τ' άφκιασεις, μοναχός σου φάτα». Απόλαπει αυτό που έφκιασεις, λεν για έναν που ανακατατώνητι κι τσακώνητι μ' άλλουνους. Καθάρισει για πάρτι σου, όπους λέει σήμιρας η νιουλαία.

«Ου νηστικός πλαστά νιργιάζητι». Φέρνουμι στου νού μας ντάϊμα αυτό που δεν αμπουρούμι να απουλάψουμι.

● «Ου νάχας κι ου καμινάχας δάγκου του ψουμί ξηρό ή καλύτιρας «Νάχα χαδιάφι, νάχα ιλιές, νάχα κι βατσινόμουρα, δάγκου του ψουμί ξηρό». Άλλου του τί δάνουμι μη του νου μας κι άλλου του τί γένητι στου τέλους. Τις πλειότερις τις βουλές δε γένητι αυτό που θέλουμι, δε βγαίνουν τα ονειράτά μας.

«Ποιός έχει του μέλι κι δεν αγλείφει τα δάχτυλά του»; Όποιους ανακατώνητι μη πράγματα χρήσιμα τα λιζουρεύητι όλου κι κάτι παίρνει απ' τ' αυτά.

● «Ου λόγους σου μη χόρτασειν κι του ψουμί σου φάτου», ίλιγαν τότε όντας τους ίλιγαν ουρίστι να φάμι. Έχεις όριξη να μη δοθηήσεις του ξέρου αμά μη φτάνει ένας καλός λόγους.

● «Ξηρό ψουμί κι κόκκινα μάγουλα». Εικείν' τα χρόνια οι μάνεις μας δε μας παρακαλούσαν να φάμι, ειμείς τις παρακαλούσαμε να μας δώσουν να φάμι. Φωναζάμι απού κάτου απ' την αυλή. «Μάνα μπα πείνασα τί να φάγου»; «Πάλι δα φας ντάνταλουν έχεις; Φάει ξηρό ψουμί κι κόκκινα μάγουλα». Κι μας έβαναν στη φιλίτσα ουλίγη ζάχαρη μη ντγιό σταζές νιρό να μην την παίρνει ου αέρας, ή μας έβαναν φασούλια στη φιλίτσα ή ζουμί κι μπάτσιουν κι έδγινάμι στου σουκάκι μη

του ψουμὶ στου χέρι. Τώρα τα μικρά τρων λουγίσιμα κι τα παρακαλούν φκιάνουντας χίλια καραγκιουζ-λουκία για να φαν.

● «'Η τ' αυγὸ χτυπήσει στην πέτρα ἢ η πέτρα στ' αυγὸ, τ' αυγὸ σπάζει». Ἐτσι κι' ου αδύνατους ἀνθρώπος κι ου φουκαράς ὅλου την παθαίνει.

● «Νηστεύει ου δούλους του Θεοῦ γιατί δεν ἔχει να φάει». Αφοῦ δεν ἔχει τί να φάει νηστεύει απ' την ἔρμη την ανέχεια.

● «'Αρπαξει να φας κι κλέψει νάχεις». Την σήμερον ἡμέραν οι πλει ὀτιροι κόσμοι αὐτὸ φκιάνουν. 'Αρπαζει ν' αρπάζουμε να πουρέψουμε τώρα κι κλέψει να κλέψουμε για νάχουμε κι για ὑσταρνας. Για τ' αὐτὸ κι δα μας χάσει ου Θεός.

● «Κι του ψουμὶ ψουμάκι» τοῦ-παμι στην κατουχή ὄντας οι Γερμανοὶ μας τα πήραν ὅλα κι δε μας ἀφηκαν οὔτι καλαμπουκι για καμνιά μπουμπότα κι κατσιαμάκι.

● «Φάει νύφη ἰλιές μπα καλὸ εἶνι κι του χαδιάρι». ὄντας ἔχεις καλῦτιρου φαγὶ γιατί να φας του χειρότηρου; Αμὰ εἰκείν' τα χρόνια οι νύφεις ἦταν οι καταφρονημένεις.

● «'Όλους ο αγώνας για τη μάσα γένητι». ὄλεις οι δυνάμεις μας του τσιαλάστημα, οι κόποι μας γένουντι πρώτα για του φαγὶ.

● «Να φας ξένου ψουμὶ για να καταλάβεις τη γλύκα του». Εκείν' τα χρόνια οι μάϊ πλουσιότιροι εἶχαν δούλους ἢ κι ἄλλους που δου-ληβαν στη δουλειά τους, που τους τάιζαν. Μιρικοὶ κι νοικουκυροὶ ἀκόμα που εἶχαν κι παρὰ εἶχαν ἔ-στειλαν τα πιντγιά τους να δουλέψουν σι ξένη δουλειά για να μάθουν τί εἶνι ου κόσμος κι να τιμούν αὐτὸ που τους δίνουν οι γουνεῖς τους. Σήμερας κακουμαθαίνουμε τα πιντγιά μας, τα δίνουμε οὔτι θέλουν κι ὅσα θέλουν.

● «Στρουμένου σουφράν βρή-κειν». Τα βρήκειν ἔτοιμα ὅλα. Ου γαμπρός πάει μούγγι μη τα παπούτσικια στου χέρι στου σπῖτι της νύφης. Βρήκειν στρουμένη δουλειά

ἔτοιμη.

● «'Άλλου του κάτσει να φάμι κι' ἄλλου του μανικουτράδηγμα». ὄντας σι λεν μι μισὸ στόμα κάτσει να φας αντιργιέσει, ἀμα ἂν σι τραβήξουν κι ἀπὸ του μανίκι τότε ξιθαρέδεις.

● «'Όντας κουπεῖ του γέρου του φαγὶ κόφτουντι κι' οι μέρεις του». Τότε ου γέρους αρουσταίνει κι ἀποῦ γάλια γάλια τυλίγητι του κουβάρι του.

● «Ου καλὸς ου μύλους ὅλα τα αλέθει». Τρώει οὔτι νάνι δε χαμπα-ρίζει, κι δε ντγιαλέγει, αλέθει σαν του μύλου του Μαγγανάρη.

● «Καλὸ του φαγὶ ὄντας ἔχει λά-δι». Οι παλιοὶ ἐφκιαναν οἰκουνομία παντοῦ ἀκόμα κι στου λάδι του σα-μόλαδου. Τα καλὰ τα φαγιά ἀμὰ χουρίς λάδι δε γένουντι.

● «Τρώει μη ντγιὸ μασέλεις». Πολυφαγάς, ἀχόρταγος σι φαγὶ κι σι χρήμα.

● «Αναστινάζει κι δειπνάει κλαῖει κι γιουματίζει ὄντας ἔχει γκακλέδεις τρανοὺς κι κασαδέτχια μιγάλα.

● «Απ' τὸνα φαγὶ στ' ἄλλου». Ντάνταλουν ἔχει κι τρώει συνέχεια.

● «Κουκιά εφαγάμι ἰχτές σήμι-ρας του ζουμὶ τους». Ἰφτουχὸ φαγὶ εἶχαμι κι χτές κι σήμερας.

● «Απ' την πείνα σα μπακλα-βάς μας φαῖνητι». ὄντας πεινάς ὅλα εἶνι νόστιμα ως και του ξηρὸ του ψουμὶ.

● «Αποῦ τσιμπρήν παίρνεις ἀ-ποῦ φαγάν καμνιάφρας». Δεν αρτιν-νάει τίπουτας ἀποῦ φαγάν.

● «Γλυκάθηκεν η γριά στου μέ-λι δα φάει κι του σαρτσέλι». 'Η ὅ-πους λεν καλόμεθιν η γριά στα σύκα. Μουρσεύτηκεν, ὅπους λέμει του σκυλῖ.

● «Η κοιλιὰ εἶνι στουν ἀνθρου-που λακιά» που θέλει γιόμουσμα.

● «Η κοιλιὰ κι πουλλά κι ουλί-γα χουράει». Αμπορεῖς να φας κι' ουλιγώτιρο κι πλειότιρου.

● «Η κοιλιὰ παραθύργια δεν ἔ-χει». Τρως ὅπους ἀμπουρεῖς χου-ρίς να φαῖνητι τί ρίχνεις.

● «Φαρδὺ στουμάχι ἔχει». ὄ-πους λεν φαρδιά καρντγιά κι τα κα-κὰ διχοῦμινα κι τα καλὰ διχοῦμινα.

● «Σα σκλάβους δούληψει μα-σαν ἀφέντης φάει». Ἐτσι εἶνι ἀφοῦ ὅλη η φασαρία γένητι για την ἔρμη τη μάσα, πρέπει κι να τ' ἀπουλά-ψουμε μη την ησυχία μας. Οι για-τροὶ λεν τριάντα βουλές να μασού-μι μνιά δαγκουσκιά.

● «Σι καλὸ κουμπάρου σπῖτι ὅποιους κάθητι δε φεύγει». Αμα σι πιριποιοῦντι κι σι καλουδέχουντι δε φεύγεις.

● «Κι του πουλιού του γάλα ἔ-χει». Τίπουτας δε λείπει ως κι αὐ-τὸ που δεν ὑπάρχει, ὅλα τάχει.

● «Δώσει μας Θε μου ψουμὶ κι υπομουνή». Τα ντγιὸ τρανύτηρα α-γαθὰ στουν κόσμου, μη πίστη κι δραστηριότητα τα δίνει ου Θεός.

● «Του ψουμὶ κινάει τα δάκρυα του ψουμὶ τα σταματάει». ὄλα για του ἔρμου του συμφέρου γένουντι. Σαν δεν ἔχεις κλαῖς, ἀμὰ τ' ἀπου-κτῆσεις σταματάς.

● «'Όλα εἶνι υφάδια της κοιλιὰς κι του ψουμὶ στημόνι». Του ψουμὶ εἶνι του κυριώτιρου απ' τις θρου-φές που γιουμὸζει του στουμάχι.

● «Σι πουλλοὺς η πείνα γένητι δάσκαλους». Ἰκτιμούν του ψουμὶ που τρων κι φέρνουντι καλῦτιρας.

● «'Ομορφὲ μου κι καλὲ μου δὸ-μι τίπουτας να φάγου». Καλές οι χάρες κι ουμουρφικῆς καλές κι οι α-γάπεις ἀμὰ σα λείψει του φαγὶ τό-τις τα πράγματα σκουραίνουν.

● «Η πείνα ανοίγει τα μάτχια». Σι φκιάνει τσιαλαστάρην, δουληφτά-ρην κι ινιργητικόν.

● «Η πείνα θηρίζει». Ακόμα σι μιρικῆς μιριές της γης, η πείνα θη-ρίζει τους ἀνθρώπους, ὅπους μας θέρησειν στην κατουχή του '41.

● «Η πενα δγάζει μάτια». Αμα πεινάς δεν ξέρεις τι φκιάνεις.

● «Του πουλῖ ταμάχι χαλνάει του στομάχι». Οι λήξουροι κι οι λαίμαργοι χαλνοῦν του στουμάχι τους. Κι' οι ταμαχιάρηδοι την υ-γειά τους.

● «Να του πῖνεις ἀμὰ να μη σι

πίνεις». Κι' όπου ίλιγαν οι αρχαίοι να πίνεις τόσου όσου ν' αμπουρείς να πας στου σπίτι σου μοναχός να μη σι παγαίνουν. Να πίνεις μη ρέγουλα χουρίς να χαλνάς την υγείά σου.

● «Όποιοι πίνουν κι μυθούν αλησμονούν όσα χρουστούν». Έτσι είναι, πουλλοί πίνουν για να ξιχνούν όπου λεν τα τραγούντγια.

● «Βάλε νιρό στου κρασί σου». Για τους άρρουστους εικείν' τα χρόνια οι γιατροί ίλιγαν να πίνουν νιρουκράσι. Αμά η παροιμία λέει να μην είσι δάρβαρος μι αγύριστου κι φάλι στα φιρσίματά σου, να συνουέσει μη τους άλλους.

● «Του καημένου του κρασί φκινεί την καρντγιά χρυσή». «Εφραίνει οίνος καρδίαν ανθρώπου», όπου λεν.

● «Τρως για να ζεις δε ζεις για να τρώς». Μούγγι φαγί δεν είναι η ζουή μας, έχει κι' άλλες απουλάφειςκι άλλες υπουχριώσεις.

● «'Αν είχα τυρί προυσφαγί δε γύριδα». 'Αν είχα παράδεις δε γύριδα γνώμεις.

● «Τόφαγειν ως του κόκκαλου». Μπίτισειν δεν έχει άλλου.

● «Τρώει του ιφτουχού δίκη». Τουν αδίκησειν, τουν έφαγειν στου καντάρι, της τόφαγειν του δίκου.

● «Πριν ακούς την όριξή σου συμβουλέψου του πουγγί σου». Η ψυχή όλα τα θέλει κι' όλοι θέλουμε τα τρανά κι τα καλά αμά τα φτάνουμε;

● «Η πείνα υπουφέρητι η δίφα όχι». Είλιγαν τάχα στουν πόλιμου της Μικράς Ασίας στις πρώτει γραμμές μη την επίθιση δεν είχαν να φαν κι υπόφιναν την πνείνα αμά για να κόψουν τη δίφα τους έπιναν κι νιρό απ' τις τρήπεις πόφκιαναν οι πατημασκιές απ' τ' άλλουγα στη λάσπη.

● «Γιόμα καλό κι δείπνουν ούτι αμπουρέσεις». Ούτι δα δόσει ου Θιός, αλαφρύ φαγί για να κοιμηθείς καλά.

● «Δε χουρταίνει του μάτι του». Σι όλες τις ηλικίες του στομαχι

χουρταίνει αμά του μάτι είναι αχόρταστου, θέλει να τα γλέπει όλα. Αμά η παροιμία λέει για τους ταμαχιάρηδες.

● «Καν ψουμί δεν είχαμι... ριπανάκια για την όριξη». Μιρικοί ψουμί δεν έχουν να φαν κι μιγαλουπιάνουντι.

● «'Αν δε δουλέψεις δεν τρως». Έτσι είναι. Αμά έλα που σήμιρας αλλάζουν τα πράγματα. Οι τιμπέληδοι πιρνούν καλύτιρας.

● «'Επισαν μη τα μούτρα στου φαγί». Ήταν νηστικοί κι ρίχτηκαν όπου τα όρνια στου ψουφίμι.

● «Πίττα έχου ιχτιζαν έχου άς τουν φαν να ησυχάσου». Αμπουρεί να έχου να φάγου αμά τις στιναχώριες ποιός δα μη τις πάρει;

● «Φάβα χουρίς κρουμύδι είναι γάμους χουρίς πιχνίδι». Του τσιγαριστό του κρουμύδι όλα τα φαγιά τα νουστιμαίνει όπου κι τα πιχνίντ για στους νιόπαντρους.

● «Ακριδός στα πίτυρα ιφτινός στ' αλεύρι». Στιναχουργιέτι για καντιπουτένια πράγματα κι δε γένητι μουκαέτης για τις τρανές τις δουλειές.

● «Ισύ τρως γκανταίφι κι γω νούδι ψουμί καλαμπουκίσκιου». Ου αδικημένους έχει παράπουνον για κακή μοιρασιά.

● «Αλλού γιννάς τ' αυγό σι μένα κακαρίζεις». Ιμένα μη πινάς κι μη λες καλά λόγια αμά αλλού παγαίνεις κι πληρώνεις. Ακούμι λόγια χουρίς κέρδους.

● «Γλυκός σα του μέλι κι βαρύς σαν του άλας». Έτσι είναι ου καλός κι μνιαλουμένους άνθρωπος.

● «Δεν έχει ψουμί, δε βγαίνει βούτυρου». Δεν έχει προυκουπή κι κασιάρα δεν υπάρχει κέρδους.

● «Όποιους πίνει διρισέν κρασί μιθάει νγιό φουρές». Γιατί ξαπουλιέτι κι πίνει πουλύ, αμά κι σαν έρχητι η ώρα να πληρώσει τουν πιάνει νταμπλάς.

● «Στην πίττα πάτησεις». Του δρήκεις ιπέτυχεις αυτό είναι. Ή κι απ' την ανάπουδη. Την έπαθεις, έπισεις στην παχίδα.

● «Σέθηκεν αγγίδα στη βασιλουπούλα απ' τ' αυγό». Ου καλουμαθημένους θυμώνει μη του παραμικρό. Όλου παράπουνα κι γκρίνεις είναι. Προυσέξτι να μην τουν τσατσάνουμι.

● «Του δυνατό του ξύδι ως κι τ' αγγειό του σκίζει». Έτσι είναι, ου αράθυμους ου άνθρωπος θυμώνει εύκουλα κι τουν φουβούνται όλοι.

● «Σαν έχεις ψουμί είσι έξυπνους». Σαν είσι πλούσιος κι τα λόγια που λες φαίνονται έξυπνα.

● «Βράσει ρύζι». Μη χειρότηρα. Δεν πήγαν καλά τα πράγματα.

● «Η νοικουκρά που δε θέλει να ζυμώσει όλη μέρα κουσκινίζει». Στουν κινό που ζύμουναν σ' όλα τα σπίτχια τ' αλεύρι του κουσκινίζαν για να βγάλουν τα πίτυρα. Η παροιμία λέγητι για έναν που δε θέλει να μπιτίσει μνιά δουλειά κι τη μακρουσκιλίζει.

● «Όποιους αγαπάει του μέλι δε φουδάται τα μιλίσσια». Όποιους έπισειν στουν έρουτα, ή σι άλλεις χαρές, καγαπάει τις παράδεις υπουμένει τις λαχτάρεις κι τουν κίντυνου.

● «Καλό είναι του τυρί αμά βαλημένου σι κακό ασκί». Μιρικούς θέλουν να τους λεν καλούς αμά δεν είναι.

● «Τώρα που γίνηκειν η σάλτσα γιαούρτι δεν έχουμε χουλιάρη». Λέγητι για τουν παππού που θέλει αμά δεν αμπουρεί να φκιάσει έρουταν κι' άς έχει ιυκηρίες. Ή για όλους που δεν αμπουρούν να ικηταλιυτούν μνιά κατάσταση.

● «Της γειτόνισσας τ' αυγά είναι μάι τρανύτηρα». Όλοινοι ζηλεύουμε τους άλλους δίχους νάχουμε δίκη τις πλειότερις βουλές.

● «Αυτός δα μας φκιάσει του χρυσό τ' αυγό». Λέγητι πιργιλαστικά για χαϊδημένους που τους διουν χίλια καλούντγια κι καρτιρούν απ' τ' αυτούς ιπιτυχείς.

● «Δεν υπάρχει αλεύρι χουρίς πίτυρα κι κρασί χουρίς κατακάθι». Όσου έξυπνους κι ικανός κι άν εί-

νι ένας άνθρωπος δα έχει κι' αυτός τα κουσούργια του.

● «Τα ολίγα λόγια ζάχαρη κι τα καθόλου μέλι». Των φρονίμων ολίγα είλιγαν οι αρχαίοι. Όποιους λέει ολίγα λόγια είνι κιρδισμένους.

● «Των φρονίμων τα πιντιγιά πριν πεινάσουν μαγειρεύουν». Θέλει να ητιμαζομέστι αρχίτηρας για τις δουλειές μας, αν θέλουμε να ιπιτύχουμε.

● «Μι τουν ιδρουτά σου κιρδίξεις του ψουμί σου». Μη την τιμπιλιά δεν κιρδίζουμε καν τίπουτας.

● «Όποιους μαγειρεύει ξέρει τί τρώει». Αυτός που είνι πανουθιό στου κιφάλι απ' τις δουλειές του, ξέρει τί φκιάνει δεν τουν γιλούν οι άλλοινοι.

● «Ου διφασμένος πίνει κι δεν ουμιλάει». Όποιους έχει ανάγκη δε φκιάνει σιαματάν κι φασαρία κι δε χάνει αυτό που τουν δίνουν.

● «Σαν τί σένα μπρέ κασίδι χίλιους έχουμε στου ξύδι». Του λέμε για ανθρώπους άχρειάστους κι τιπουτένιους κι για κακούς γαμπρούς.

● «Τέτοιους φίλους τέτοια πίττα». Καλύτερους φίλους καλύτερη πίττα. Στους άξιους δίνουμε τρανύτηρη πιριποίηση.

● «Τρεις τ' αυγό κι του κουκράδι αχώργια». Οι τσιμπρίδοι που δε δίνουν ούτι στουν άγγιλό τους νιρό αφήνουν καμινάφρας νηστικούς κι τους δικούς τους ανθρώπους.

● «Έφαγειν τη χειλόπιττα». Δεν ιπέτυχειν στουν έρουτα κι στου προυξηνιό τουν έντιουξαν.

● «Ου πασταρμάς δεν του φοβάτι του άλας». Οι άνθρωποι που αντέχουν στις δυσκολίες είνι μαθημένοι στις ταλιπουρίες, δε φοβούνται.

● «Πολλοί μαγείροι χαλνούν τη σούπα». Ούπου ανακατώνουντι πουλλοί άνθρωποι κι ακούγουντι πουλλές γνώμες, αργάει να βγει μνιά σουστή απόφαση. Τα πουλλά τ' αφηντικά και οι πουλλές μαμές δγάζουν του πιδί στραδό.

● «Πάρτ' αυγό κι κούριψέ του». Από ναν που δεν έχει δεν παίρνεις τίπουτας. Απ' του ουλίγου του ουλιγότερον.

● «Λουκούλειον γιόμα». Ου Λούκουλους ή Λεύκιος - Λευκίνιος (117—56 π.Χ.) ήταν Ρουμαίος στρατηγός που τουν άριζαν τα πλούσια κι καλά φαγιά. Έτσι απομένειαν στην ιστουρία κι ίσιαμι σήμιρας λέμι για νόστιμου κι μπόλικου γιόμα.

● «Μη καλουγέργια πίττα δε φκιάνεις». Τα καλουγέρικα τα καρύντγια δεν έχουν ντίψ πουμί μέσα. Έτσι κι στις δουλειές μη πουρδές αυγά δε βάφουντι, θέλει παράδεις, ιργαλεία κι ουργάνουση.

● «Να λείψουν τα πιπέργια σου να ιδώ την προκουπή σου». Να λείψουν αυτινοί που σι βοηθούν κι τότε να δούμι την παλληκαριά σου.

● «Κουβανάει κρασί κι πίνει νιρό». Κουπιάζει κι τσιαλασάεισι ξένη δουλειά αμά δεν παίρνει όσεις παράδεις πρέπει.

● «Η διάση ψένει του ψουμί αμά δεν του καλουψένει». Όντας αντιγιαζομέστι ου δουλειές μας δε γένουντι όπους πρέπει. Τα πρόχειρα χαλνούν αγλήγουρας.

● «Σι ξένου κρασί νιρό μη βάνεις». Κοίταξι τη δουλειά σου κι μη σι μέλει για ξένους γκαηλέδεις.

● «Λόγια της караβάνας». Σιακάδεις που λέγουντι στου στρατό την ώρα που τρων, χαζομάρες χουρίς προκουπή κι βάση.

● «Αυγό αν πάρεις απ' αυτόν κουκράδι δεν έχει μέσα». Λέγητι για τους ιμπόρους που κυτάζουν να σι γιλάσουν. Να πουλήσουν ακριδώτιρα.

● «Όποιους έχει πουλύ βούτρου αλείφει κι στουν κώλου του». Όποιους έχει πουλλούς παράδεις ή πουλύ πουσόν από να πράγμα φκιάνει σπατάλη, ξουδεύει μι χούσμι.

● «Η κουδέντα του δεν έχει άλας». Λέει άνουστα λόγια χουρίς να αμπουρείς να τουν ακούσεις.

● «Όσου ζυμώνεις του προ-

ζύμη τόσο φουσκώνει». Όσου πλει ότιρου εσιαλασάς για τις δουλειές σου τόσο τρανύτιρου κέρδους έχεις. Όσα πλειότερα μαθαίνεις έναν άνθρωπον τόσο μάι ικανός γένητι.

● «Πότι μη τα καρύντγια του πότι μη του χαλβά τουν έφειριν την καλόγρηα μη τα θηλήματά του». Μιρικοί ξιγιλούν μη τα φισίματά τους, μη χίλια ντιγιά καλουπιάσματα κι οι πουνηροί γαμπροί τα ιντιγια φκιάνουν.

● «Τα κάστανα θέλουν κρασί κι τα καρύντγια μέλι». Κάστανα βρασμένα κι γλυκό κρασί, λέμι στη Νιάουστα. Για κάθι δουλειά χρειάζουντι κι τα απαραίτητα πράγματα.

● «Για να ζυμώσεις του ταχύ απουβραδύς κουσκίνα». Έτων φρονίμων τα παιδιά πριν πεινάσουν μαγειρεύουν. Χρειάζητι προυητοιμασία για δουλειές που θέλουμε να φκιάσουμε.

Ν. Σπάρτης

ΑΣΜΑ ΑΣΜΑΤΩΝ

Έμμετρη απόδοση: Στέλιος Σβαρνόπουλος
Παρουσίαση - Σχόλια: Γιάννης Καρατσιώλης

Το ποιητικότερο ίσως κείμενο της Παλαιάς Διαθήκης το 'Ασμα Ασμάτων του Σολομώντα ο αείμνηστος φίλος λογοτέχνης της Βέροιας Στέλιος Σβαρνόπουλος έγραψε το 1977.

Η θαρμύη υποδοχή της 1ης έκδοσης και η εξάντλησή της, αποτέλεσε αφορμή για την έκδοση συμπληρωμένης της δεύτερης έκδοσης το 1978.

Παρόλο που πέρασαν τόσα χρόνια, το έργο του Στέλιου Σβαρνόπουλου θεωρείται αξεπέραστο στη λογοτεχνική του απόδοση. Συζητώντας με τον αδελφό του συγγραφέα Θανάση Σβαρνόπουλο μου εξέφρασε την πικρία του, γιατί πεθαίνοντας ξαφνικά και πρόωρα ο Στέλιος, δεν πρόλαβε να διαθέσει πολλά βιβλία του (μεταξύ αυτών και το 'Ασμα Ασμάτων), τα οποία βρίσκονται ελλείψει χώρου στο μικρό καφενεδάκι του (οδός Αντ. Καμάρα) και πιθανόν κυνδυνεύουν με καταστροφή. Καλό θα ήτανε κάποιος πολιτιστικός φορέας της Βέροιας ή και η δημοτική αρχή να τα έπαιρνε για να τα

αξιοποιήσει.

Μετά από αυτή την παρένθεση επανέρχαιμαι στο πολύ αξιόλογο αυτό έργο που αποτελεί έναν ύμνο στον έρωτα και είναι στολισμένο με πολλά καλογογικά στοιχεία. Η λογοπλαστική ικανότητα του μεταφραστή ξαναζωντανεύει το υπέροχο αυτό λογοτέχνημα της Αγίας Γραφής. Η ροή του έργου είναι συνεχής και η γλαφυρότητα της γλώσσας που πληχτεί και τον εσωτερικό παλμό του μεταφραστή, συνεχίζεται από την αρχή μέχρι το τέλος.

Η έμμετρη αυτή απόδοση του Βιβλικού έργου γίνεται (όπως μας εξηγεί και ο συγγραφέας) από το κείμενο των Ο'.

Ο' (εβδομήκοντα) ήταν ο αριθμός αυτών που μετάφρασαν στην Αλεξάνδρεια κατά τον 3ο αιώνα π.χ. την Παλαιά Διαθήκη από την εβραϊκή γλώσσα στην ελληνική. Από αυτή λοιπόν την μετάφραση έκανε ο συγγραφέας και την ελεύθερη απόδοσή του.

Αξιοσημείωτα είναι και τα σχόλια που παραθέτει ο Στέλιος Σβαρνόπουλος ανάμεσα στα κεφάλαια του έργου και διακρίνονται για την ειλικρίνεια, την παραστατικότητα και την σπάνια θεολογική κατάρτιση του συγγραφέα.

Δεν πρέπει να παραλείψω τις θαρμύες κριτικές γνώστων ανθρώπων της εκκλησίας και των γραμμάτων που συνοδεύουν το έργο, ανάμεσά τους και οι: Μητροπολίτης Νικαίας Γεώργιος (από την Βέροια), Αθών Μορντοχάι (από το Τελ - Αβίβ), Ντίνος Χριστιανόπουλος (ποιητής - Θεσ) νίκης), Τάκης Γκοσιόπουλος (κριτικός - Θεσ) νίκη), Ηλίας Νόδας, Παύλος Πυρινός, Στέφανος Εμμ. Ζάχος κ.ά.

Στη συνέχεια παραθέτω το κείμενο του έργου σε αντιπαραβολή με το πρωτότυπο της Αγίας Γραφής για να το κατανοήσουν και εκτιμήσουν καλύτερα οι αγαπητοί αναγνώστες της «ΝΙΛΟΥΣΤΑΣ».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

1. 'Ασμα ασιμάτων, ό έστι τῷ Σαλωμών.
2. Φιλησάτω μεσπό φιλημάτων στόματος αυτού, ότι αγαθοί, μαστοί σου, υπέρ οίνον.
3. και οσμή μύρων σου υπέρ πάντα τα αρώματα' μύρον εκκενωθέν όνομά σου, δια τούτο νεάνιδες ηγγάπησάν σε.
4. ειλκυσάν σε, όπισω σου εις οσμήν μύρων σου δραμούμεν. εισήνεγκέ με ο βασιλεύς εις το ταμείον αυτού. αγαλλιασώμεθα και ευφρανθώμεν έν σοί' αγαπήσαμεν μαστούς σου υπέρ οίνον' ευθύτης ηγγάπησέ σε.
5. μέλαινά είμι εγώ και καλή, θυγατέρες Ιερουσαλήμ, ως σκηνώματα Κηδάρ, ως δέρρεις Σαλωμών.
6. μή βλεψήτέ με ότι εγώ είμι μεμελανωμένη, ότι παρεβλεφέ με ο ήλιος' υιοί μητρός μου εμαχέσαντο έν εμοί, έθεντό με φυλάκισαν έν αμπελώσιν' αμπελώνα εμόν ούκ εφύλαξα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

1. Το άσμα των ασιμάτων του Σολομώντα.
2. Χίλια φιλά ας μου δώσει με το στόμα του κι απ' το κρασί η αγάπη σου περσότερο μεθάει.
3. Είσαι γιομάτος ευωδιά και τ' όνομά σου μύρο γι' αυτό κι' οι νιές οι κοπελιές τρελλά σε λαχταρούνε.
4. Σ' ένα σου νεύμα θα γινώ σκυλίτσα στο πλευρό σου άχ! πως μεθώ στη σκέψη σου τ' ορκίζομαι στ' αλήθεια.
5. Μαλαχροινούλα γίνηκα καλές μου φιλενάδες σαν τα τσαντήρια του Κηδάρ σαν σκούρο παραπέτασμα σε δώχια Σολομώντα.
6. Μούκαφε ο ήλιος το κορμί, τ' αδέρφια μου θυμώσαν γιατί με δάλαν φύλακα στ' αμπέλια, στα μπόστάνια μα να φυλάξω δεν μπορώ τ' αμπέλι το δικό μου...

7. ἀπάγγειλόν μοι, ὃν ἠγάπησεν ἡ ψυχὴ μου, που ποι-
μαίνεις, που κοιτάξεις ἐν μεσημβρίᾳ, μήποτε γένω-
μαι ὡς περιβαλλομένη ἐπ' ἀγέλαις εταίρων σου.
8. εἴην μή γινώσκουσα σὲ, ἡ καλὴ ἐν γυναῖξιν, ἐξέλθε
σύ ἐν πτέρυγαις των ποιμνίων καὶ πόμαινε τάς ἐρί-
φους σου ἐπὶ σκηνώμασι των ποιμένων.
9. τῇ ἔπῳ μου ἐν ἄρμασι. Φαραὼ ὁμοίωσά σε, ἡ πλη-
σίον μου.
10. τί ὠρα:ώθησαν σιαγόνες σου ὡς τρυγόνος, τράχη-
λός σου ὡς ὀρμίσκοι;
11. αἰσιώματα χρυσοῦ ποιήσομέν σοι μετὰ στιγμά-
των του ἀργυρίου.
12. ἕως οὐ ὁ βασιλεὺς ἐν ἀνακλίσει αὐτοῦ, νάρδος μου
ἔδωκεν ὀσμήν αὐτοῦ.
13. ἀπόδρασις τῆς στακτῆς ἀδελφιδός μου εμοί, ἀνά
μέσον των μαστῶν μου αὐλισθήσεται.
14. βότρυς τῆς κύπρου ἀδελφιδός μου εμοί, ἐν ἀμπε-
λώσιν Ἐγγαδδί.
15. ἰδοὺ εἰ καλὴ, ἡ πλησίον μου, ἰδοὺ εἰ καλὴ, σφ-
θαλμοί σου περιστρεφαί.
16. ἰδοὺ εἰ καλός, ὁ ἀδελφιδός μου, καὶ γε ὠραίος·
πρὸς κλίνην ἡμῶν σύσκιος.
17. δοκοὶ οἰκῶν ἡμῶν κέδροι, φατνώματα ἡμῶν
κυπάρισσοι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

1. Εγὼ ἄνθος του πεδίου, κρίνον των κοιλάδων.
2. ὡς κρίνον ἐν μέσω ἀκανθῶν, οὕτως ἡ πλησίον
μου ἀνά μέσω των θυγατέρων.
3. ὡς μήλον ἐν τοῖς ξύλοις του δρυμοῦ, οὕτως ἀδελ-
φιδός μου ἀνά μέσω των υἱῶν· ἐν τῇ σκιά αὐτοῦ
επεθύμησα καὶ ἐκάθισα, καὶ καρπὸς αὐτοῦ γλυκύς
ἐν λάρυγγί μου.
4. εἰσαγάγετέ με, εἰς οἶκον του οἴνου, τάξατε ἐπ'
ἐμέ ἀγάπην.
5. στηρίξατέ με ἐν μύροις, στοιδάσατέ με ἐν μήλοις,
ὅτι τετριμμένη ἀγάπης ἐγώ.

7. Ἀγαπημένη τῆς καρδιάς, λαχτάρα τῆς ψυχῆς μου
που τόχεις το κοπάδι σου σε ποιά μεριά σταλίζεις
το μεσημέρι το ζεστό να ρθῶ σαν προβατίνα
κρυφὸ ἀπ' τα τσομπανόπουλα καὶ γάμπω
στο κοπάδι.

Ἄντρας: ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΟΔΗΓΟΣ

8. Πανέμορφη, χιλιάρχιδη, καλύτερη ἀπ' ὅλες
πάρε τῇ στράτα του βουνού στου κοπαδιοῦ τα
χνάρια
φέρε τα κατσικάκια σου σιμά στο γιδομάντρι.
9. Σαν φοραδοῦλα που τραβάει αμάξι φιλιτισέκιο
μοιάζεις ἀγάπη μου ἀκριβή - φωμί ζεστὸ σταρένιο.
10. Ἀστράφτουν μες στο στόμα σου σειρές
μαργαριτάρια
καὶ στο λαιμό σου λάμπουν τα χρυσαφιὰ
γιονιτάνια.
11. Μαλαματένιες οἱ κλωστές καὶ οἱ χάντρες
ασημένιες.
12. Σα βασιληάς με προσκαλεῖ να κάτσω στο
τραπέζι
καὶ του κορμιού μου τ' ἄρωμα ἀπ' ὅλα
ξεχωρίζει.
13. γιατί ἔχω γίνει σαν καὶ αὐτόν ολάκερη ἀγάπη.
14. Ἀνάμεσα στον κόρφο μου γύρε να ξεγρυπνίσεις
στο δροσερό το κλῆμα μου γίνε τσαμπὶ φλογάτο.

Ἄντρας! ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ

15. Ἀγαπημένη μου γλυκειὰ δὸς μου τα δυὸ σου χέρια
τα μάτια σου με σκλάβωσαν που μοιάζουν
περιστέρια.

Γυναίκα: ΑΝΤΑΠΟΔΟΣΗ

16. Α! πόσο εἶσαι ὁμορφος, πὼς λάμπεις σαν τον ἥλιο
για σε τὴν κλίνην ἔστρωσα καὶ κάνε τὴν βασίλειο
17. μοσχοβολούν τα κέδρινα δοκάρια σκαλισμένα
κυπαρισσιένια πλαγινὰ, σανίδια πλανισμένα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Γυναίκα: ΤΟ ΡΟΔΟ ΤΟΥ ΣΑΡΩΝ

1. Εἶμαι λουλούδι του βουνού, κυκλάμινο του κάμπου.
2. καὶ ξεχωρίζει ἡ ἀγάπη μου σε χίλιες κοπελλιές
σαν το κρινάκι το λεπτὸ ἀνάμεσα στ' ἀγκάθια.
3. Κι' ὅπως στο δάσος το πυκνὸ φαντάζει μια
μυλίσσα
ἐτσι καὶ ὁ ἀγαπημένος μου σ' ὅλα τα παλληκάρια.
Λαχτάρησα στον ἴσκιο του να δροσιστώ λιγάκι
καὶ ἀπ' τον καρπὸ του το γλυκὸ το νέκταρ να
τρυγήσω.
4. Σημαία τὴν ἀγάπη του τὴν ἔκανε για μένα,
τα δυο του μάτια πυρπολὸν δυο χεῖλια
φλογισμένα.
5. Κρατήστε με, ὦ φίλες μου, γιατί εἶμαι λαβωμένη.

6. ευώνυμος αυτού υπό την κεφαλὴν μου, καὶ ἡ δεξιὰ αὐτοῦ περιλήψεται με.
7. ὦρξισα υἱάς, θυγατέρας Ἱερουσαλήμ, ἐν δυνάμει καὶ ἐν ἰσχύεσι τοῦ ἀγροῦ, εἰς ἐγείρητε καὶ ἐξεγείρητε τὴν ἀγάπην, ἕως οὗ θελήσῃ.
8. Φωνὴ ἀδελφιδῶν μου· ἰδοὺ οὗτος ἦκει πηδῶν ἐπὶ τὰ ὄρη, διαλλόμενος ἐπὶ τοὺς βουνούς.
9. ὁμοίος ἐστὶν ἀδελφιδός μου τῇ δορκάδι ἢ νεβρώ ἐλάφῳ ἐπὶ τὰ ὄρη Βαιθήλ. ἰδοὺ οὗτος ὀπίσω τοῦ τοίχου ἡμῶν παρακύπτων δια τῶν θυρίδων, ἐκκύπτων δια τῶν δικτύων.
10. ἀποκρίνεται ἀδελφιδός μου, καὶ λέγει μοι· ἀνάστα, ελθέ ἡ πλησίον μου, καλὴ μου, περιστέρα μου.
11. ὅτι ἰδοὺ ὁ χειμὼν παρήλθεν, ὁ νετὸς ἀπῆλθεν, ἐπορεύθη εαυτῷ.
12. τὰ ἄνθη ὥφθη ἐν τῇ γῇ, καιρὸς τῆς τομῆς ἐφθασκε, φωνὴ τῆς τρυγόνος ἠκούσθη ἐν τῇ γῇ ἡμῶν.
13. ἡ συκὴ ἐξήνεγκεν ὀλύνθους αὐτῆς, αἱ ἄμπελοι κυπρίζουσιν, ἔδωκαν ὀσμὴν. ἀνάστα, ελθέ, ἡ πλησίον μου, καλὴ μου, περιστέρα μου, καὶ ελθέ.
14. σύ περιστέρα μου, ἐν σκέπῃ τῆς πέτρας, ἐχόμενα τοῦ προτειχίσματος· δεῖξον μοι, τὴν ὄψιν σου, καὶ ἀκούτισόν με τὴν φωνήν σου, ὅτι ἡ φωνὴ σου ἡδεῖα, ὄψις σου ὡραία.
15. πιάσατε ἡμῖν ἀλώπεκας μικρούς ἀφανίζοντας ἀμπελώνας, καὶ αἱ ἄμπελοι ἡμῶν κυπρίζουσιν.
16. ἀδελφιδός μου εἰμὶ, καγὼ αὐτῷ ὁ ποιμαίνων ἐν τοῖς κρίνοις.
17. ἕως οὗ διαπνεύσῃ ἡ ἡμέρα καὶ κινηθῶσιν αἱ σκιαί. ἀπόστρεψον, ὁμοιώθητι· σύ, ἀδελφιδέ μου, τῷ δόρκωνι ἢ νεβρώ ἐλάφῳ ἐπὶ ὄρη κοιλωμάτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

1. Ἐπὶ κοίτην μου ἐν νυξὶν ἐξήτημα ὃν ἠγάπησεν ἡ ψυχὴ μου· ἐξήτησα αὐτόν καὶ οὐχ εὑρόν αὐτόν· ἐκάλεσα αὐτόν, καὶ οὐχ ἀπήκουσέ μου.
2. ἀναστήσομαι δὴ καὶ κυκλώσω ἐν τῇ πόλει, ἐν ταῖς ἀγοραῖς καὶ ἐν ταῖς πλατείαις, καὶ ζητήσω ὃν ἠγάπησεν ἡ ψυχὴ μου. ἐξήτησα αὐτόν καὶ οὐχ εὑρόν αὐτόν.
3. εὑροσάν με οἱ τηρούντες, οἱ κυκλῶντες ἐν τῇ πόλει. μή ὃν ἠγάπησεν ἡ ψυχὴ μου ἴδετε;

6. καὶ ας με κρατοῦν τὰ χεῖρα τοῦ καὶ ας μὴ ἔχει ἀγκυλίσασμένην.
7. Σιγὰ μὴν τὸν ξυπνήσετε ἀφήτε ὅσο θέλει σας ἐξορκίζω στὶς χαρὲς ζαρκάδας καὶ ἐλαφίνας.
8. Να το γλυκὸ τραγοῦδι τοῦ, αὐτὸς εἶναι καὶ θάρθει πηδῶντας τὰ ψηλά βουνά καὶ τρέχοντας στὰ βράχια.
9. σαν το ζαρκάδι· το ταχὺ σαν το μικρὸ ἐλαφάκι· νάτος! στὴ μάντρα τοῦ σπιτιοῦ, κοντὰ στὰ παραθύρια.
10. καὶ ὁ λόγος εἶναι προσταγὴ καὶ κάλεσμα ἀγάπης· «σῆκω γλυκεῖά μου καὶ ἀνοίξε καὶ ἔλα στὴν ἀγκυλιά μου.
11. Ἐλα καὶ πιάνε· ἀνοίξε, φύγαν βροχές καὶ χιόνια.
12. καὶ ὁ τόπος εὐλουλούδισε, τ' ἀηδόνια κελαηδοῦνε καὶ τὰ τρυγόνια γέμισαν τοὺς κάμπους καὶ τίς ῥάχες.
13. φουσκῶσαν οἱ συκαμινεὲς καὶ ἀνθίσανε τ' ἀμπέλια, μοσκοβολοῦνε οἱ βραχίερες, φουντώσαν τὰ θιμάρια· σῆκω γλυκεῖά μου καὶ ἀνοίξε καὶ ἔλα στὴν ἀγκυλιά μου.
14. Ὡ περιστέρι· που πετάς στὰ βράχια, στὰ φαράγγια πέτα κοντὰ μου στὴν αὐλὴ ν' ἀκούσω τὴ φωνή σου· πούναι γλυκεῖα, χαρμόσυνη, καὶ ἡλιὸς ἡ θωριά σου.
15. Τ' ἀλεπουδάκια παίζουνε μες στ' ἀνθισμένο ἀμπέλι.
16. ὁ νοὺς μου στὴν ἀγάπην μου καὶ ἐκεῖνος στὴ δική μου· πότε νὰ πέσει ἡ βραδυὰ στῶν κρίνων τὰ λιβάδια.
17. Ἀγαπημένε, γύρισε το δειλινὸ σαν πάντα, γίνε ζαρκάδι γρήγορο, γίνε μικρὸ ἐλαφάκι καὶ σκίσε τ' ἄγρια βουνά καὶ ἔλα που σε προσμένω.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Γυναικα: ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΤΟΥ ΠΟΘΟΥ

1. Αναζητοῦσα ὅλη τὴ νύχτα στὸ κρεβάτι· μου τῆς καρδιάς τὸν ἀκριδὸ μου - μὰ δὲν το βρήκα πουθενά.
2. Θα πάρω βόλτα τίς πλατείες καὶ τίς στράτες, στὴν ἀγορά, στὰ μαγαζιά, νὰ βρῶ τὸν ἀκριδὸ μου. — Μὰ δὲν τὸν βρήκα πουθενά.
3. Παράξενα με κύτταξαν τῆς νύχτας οἱ διαβάτες καὶ ἐγὼ τοὺς νυχτοφύλακες ρωτοῦσα με λαχτάρα· «ἦναι εἶδατε τὸ ταῖρι μου στὴ βάρδια που φυλάτε;»

4. ως μικρόν ὅτε παρήλθον ἀπ' αὐτῶν, ἕως οὐ εὗρον ὃν ἠγάπησεν ἡ ψυχὴ μου· ἐκράτησα αὐτόν καὶ οὐκ ἀφήκα αὐτόν, ἕως οὐ εἰσήγαγον αὐτόν εἰς οἶκον μητρὸς μου καὶ εἰς ταμείον τῆς συλλαβούσης με.
5. ὥρμισα υἱάς, θυγατέρες Ἱερουσαλὴμ, ἐν ταῖς θυγάσιν καὶ ἐν ταῖς ἰσχύσας τοῦ ἀγροῦ, εἴν ἐγείρητε καὶ ἐξεγείρητε τὴν ἀγάπην, ἕως ἂν θελήσῃ.
6. Τίς αὕτη ἡ ἀναδαίνουσα ἀπὸ τῆς ἐρήμου ὡς στελέχη καπνοῦ τεθυμιασμένη σμύρναν καὶ λίθανον ἀπὸ πάντων κοινορῶν μυρεψοῦ;
7. ἰδοὺ ἡ κλίνη τοῦ Σαλωμών, ἐξήκοντα δυνατοὶ κύκλω αὐτῆς ἀπὸ δυνατῶν Ἰσραὴλ.
8. πάντες κατέχοντες ρομφαίαν, δεδιδαγμένοι πόλεμον, ἀνὴρ ρομφαία αὐτοῦ ἐπὶ μηρόν αὐτοῦ ἀπὸ θάμβους ἐν νυξί.
9. φορεῖον ἐποίησεν ἑαυτῷ ὁ βασιλεὺς Σαλωμών ἀπὸ ξύλων τοῦ Λιβάνου.
10. στύλους αὐτοῦ ἐποίησεν ἀργύριον καὶ ἀνάκλιτον αὐτοῦ χρύσειον· ἐπίθαις αὐτοῦ πορφύρα, ἐντός αὐτοῦ λιθόστρωτον, ἀγάπην ἀπὸ θυγατέρων Ἱερουσαλὴμ.
11. θυγατέρες Σιών, ἐξέλθατε καὶ ἴδετε ἐν τῷ στεφάνῳ, ὃ ἐστεφάνωσεν αὐτόν ἡ μήτηρ αὐτοῦ ἐν ἡμέρᾳ νυμφεύσεως αὐτοῦ καὶ ἐν ἡμέρᾳ ευφροσύνης καρδίας αὐτοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

1. Ἰδοὺ εἰ καλὴ, ἡ πλησίον μου, ἰδοὺ εἰ καλὴ, ὀφθαλμοί σου περιστρεφάμενοι ἐκτός τῆς σιωπῆσεώς σου τριχωτά σου ὡς ἀγέλαι των αἰγῶν, αἱ ἀπεκαλύφθησαν ἀπὸ τοῦ Γαλαάδ.
2. ὀδόντες σου ὡς ἀγέλαι των κεκαρμένων, αἱ ἀνέβησαν ἀπὸ τοῦ λουτροῦ, αἱ πάσαι διδυμεύουσαι, καὶ ἀτεκνούσα οὐκ ἔστιν ἐν αὐταῖς.
3. ὡς σπαρτίον το κόκκινον χεῖλῃ σου, καὶ ἡ λαλιά σου ὡραία, ὡς λέπυρον ροᾶς μήλων σου ἐκτός τῆς σιωπῆσεώς σου.
4. ὡς πύργος Δαυὶδ τράχηλός σου, ὁ ὠκοδομημένος εἰς θαλπιῶθ, χίλιοι θυρεοὶ κρέμονται ἐπ' αὐτόν, πάσαι βολίδες των δυνατῶν.
5. δύο μαστοὶ σου ὡς δύο νεβροὶ δίδυμοι δορκάδος οἱ νεμόμενοι ἐν κρίνοισιν.

4. Λίγο σαν τοὺς προσπέρασα καὶ ὡς βρέθηκα μπροστά του σφίχτηκα στὴν ἀγκάλη του με πάθος καὶ αγωνία. — Στὸ μητρικὸ τὸ σπίτι μου ἔλα μαζί να πάμε στὴν κλίνη που γεννήθηκα μαζί να κοιμηθούμε.
5. Σιγά μὴν τον ξυπνήσετε καλές μου φυλενάδες σας ἐξορκίζω στὴ χαρὰ ζαρκάδας καὶ λαφίνας ἀφήστε τὴν ἀγάπη μου, αφήστε ὅσο θέλει.
6. Ποιά εἶναι αὐτὴ που ἀνεδαίνει ἀπὸ τὴν ἐρήμο καὶ μοιάζει σαν τ' ἀνάλαφρο τὸ σύννεφο καπνοῦ; λιθάνι καίγεται καὶ σμύρνα καὶ μυριστικά;
7. Τοῦ Σολομώντα τὸ κρεβάτι πῶς κρατοῦνε ἐξήντα διαλεγμένα παλληκάρια με ρομφαίες.
8. Γιὰ πόλεμο, γιὰ μάχες εἶναι γυμνασμένοι να τρέμουν οἱ ἐπίδουλοι τ' ἀστραφτερά μαχαίρια.
9. Ὁ Σολομώντας στύλωσε παλάτι φορητὸ με δέντρινους κορμούς τοῦ δάσους τοῦ πυκνοῦ.
10. Κολώνες ἀπὸ ἀσημι καθαρὸ, κρεβάτι ἀπὸ χρυσάφι τὸ στρώμα τοῦ πορφύρα πλουμισμένη με τ' ἀκριβὰ κεντήματα που κάνανε κοπέλλες.
11. Κυττάτε κόρες τί χαμᾶρι ὁ Σολομώντας με τὴν κορώνα που φορεῖ δῶρο τῆς μάνας ἀκριβὸς ὅταν διπλὰ τον ἔστεψε γαμπρὸ καὶ βασιλεῖ ἀνήμερα διπλὴ χαρὰ, μέρα χαράς καὶ δόξας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

'Αντρας: ὙΜΝΟΣ ΟΜΟΡΦΙΑΣ

1. Ἡ παιδικὴ σου ὁμορφιά πῶς με μαγεύει! Τα δυὸ σου μάτια μοιάζουν με μαγνήτες μες στὶς μπούκλες των ἀκριβῶν μαλλιῶν σου των χυτῶν, που λάμπουν καὶ μοιάζουν κατσικάκια που βελάζουν στὴν πλαγιά.
2. Τα δόντια σου κοπάδι προβατάκια που βγαίνουν ἀπ' τὸν ποταμὸ πρὸς τὴν ἀνηφοριὰ γαλάτα, ὅλα κάτασπρα, χωρὶς κανένα στέργο καὶ ὅλα γεννάνε δίδυμα καὶ δυὸ φορές τὸ χρόνο.
3. Τα χεῖλια σου κορδέλλα καταπόρφυρη καὶ ὅταν τ' ἀνοίγεις καὶ μιλάς ἀκούγεται τραγούδι! Τα μάγουλά σου μοιάζουν μ' ὠρίμου ρόδιου φέτες καθὼς προβάλλουν φουσκωτά στὶς μπούκλες των μαλλιῶν σου.
4. Με πύργο μοιάζει ὁ λαιμός σου - καὶ ὅλα τα φλάμπουρα ανεμίζουν, τὴν ὁμορφιά, τὴν λάμψη σου δοξάζουν.
5. Τα δίδυμα τοῦ κόρφου σου σαν δυὸ ζαρκάδια μοιάζουν που βόσκουνε καὶ παίζουνε ἀνάμεσα στὰ κρίνα.

6. έως οὐ διαπνεύσῃ ἡμέρα καὶ κινηθῶσιν αἱ σκιαί,
προρευόμεναι ἑμαυτῷ πρὸς τὸ ὄρος τῆς σιμόνης καὶ
πρὸς τὸν βουνὸν τοῦ Λιδάνου.
7. ὅλη καλὴ εἶ, πλησίον μου, καὶ μῶμος οὐκ ἔστιν
ἐν σοί.
8. δεῦρο ἀπὸ Λιδάνου, νύμφη, δεῦρο ἀπὸ Λιδάνου·
ελευσὴ καὶ διελεύσῃ ἀπὸ ἀρχῆς πίστεως, ἀ-
πὸ κεφαλῆς Σανίρ καὶ Ερμών, ἀπὸ μανδρῶν λε-
όντων, ἀπὸ ὀρέων παρδάλεων.
9. ἐκαρδίωσας ἡμᾶς, ἀδελφή μου νύμφη· ἐκαρδίω-
σας ἡμᾶς ἐνὶ ἀπὸ οφθαλμῶν σου, ἐν μιά ἐνθέματι
τραχήλων σου.
10. τί ἐκαλλιώθησαν μαστοὶ σου, ἀδελφή μου νύμφη;
τί ἐκαλλιώθησαν μαστοὶ σου ἀπὸ οἶνον καὶ σσιμή
ιματίων σου ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα;
11. κηρίον ἀποστάζουσι χεῖλη σου, νύμφη· μέλι καὶ
γάλα ὑπὸ τὴν γλῶσσάν σου, καὶ σσιμή ιματίων
σου ὡς σσιμή Λιδάνου.
12. κήπος κεκλεισμένος, ἀδελφή μου νύμφη, κήπος
κεκλεισμένος, πηγὴ ἐσφραγισμένη.
13. ἀποστολαί σου παράδεισος ῥοῶν μετὰ καρποῦ ἀ-
κροδρύων, κύπροι μετὰ νάρδων.
14. νάρδος καὶ κρίκος, κάλαμος καὶ κιννάμωμον με-
τὰ πάντων ξύλων τοῦ Λιδάνου, σιμόρνα ἀλώθ μετὰ
πάντων πρώτων μύρων.
15. πηγὴ κήπου καὶ φρέαρ ὕδατος ζώντος καὶ ροι-
ζούντος ἀπὸ τοῦ Λιδάνου.
16. Ἐξεγέρθητι, βορρά, καὶ ἔρχου, νῦν, διάπνευσον
κήπὸν μου, καὶ ρευσάτωσαν ἀρώματά μου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄

- 1α. Καταβήτω ἀδελφιδός μου εἰς κήπον αὐτοῦ καὶ
φαγέτω καρπὸν ἀκροδρύων αὐτοῦ.
16. Εἰσῆλθον εἰς κήπὸν μου, ἀδελφή μου νύμφη, ἐ-
τρύγησα σιμόρναν μου μετὰ ἀρωμάτων μου, ἔφα-
γον ἄρτον μου μετὰ μέλιτός μου, ἔπιον οἶνόν μου
μετὰ γάλακτός μου· φάγετε, πλησίοι, καὶ πίετε
καὶ μεθύσθητε, ἀδελφοί.

6. Το πρῶτο το δροσάνεμο τῆς μέρας σαν ἀρχίσει
κι ὁ μᾶγος ἥλιος νὰ φωτᾷ τὸ θεῖο τοῦ βασιλείου
στην μυρωμένη τὴν πλαγιά θ' ἀνέδω πρὸς τὸ
δάσος.
7. Ψεγάδι νὰ σου βρεῖ κανεῖς δὲν ἔχεις,
ποῦ νὰ τὸ βρεῖ στο θεῖο ωραῖο κορμί σου
ὅλο τὸ σῶμα σου εἶναι ωραῖο, ὅλη ωραία εἶσαι.
8. Ἔια κοντά μου ἀπ' τὸ βουνό,
ἔλα νυφοῦλα νὰ γενεῖς
αγνάντεψε ἀπ' τὶς βουνίσσιες τὶς κορφές κι ἀπ'
τὰ μεγάλα ὕψη
ποῦναι οἱ φωλιές τῶν λιονταριῶν κι ὀλων τῶν
αγριμιῶν.
9. Με πλῆγγωσες, νυφοῦλα, στὴν καρδιά μου
με τῶν ματιῶν τὶς σαϊτιές καὶ μ' ἔδεσες με τὰ
πλοκάμια τῶν μαλλιῶν σου.
10. Τί χάρη! Πόσῃν ομορφιά ἔχεις ἀγαπημένη
καὶ μου ζαλίζεις τὸ μυαλό σαν τὸ κρασί τὸ δυνατό
καὶ τοῦ κορμιοῦ σου ἡ μυρωδιά χίλια λουλούδια
ευωδιαστά.
11. Κερίθρες μελιστάλαγες τὰ δυό σου χεῖλια
μοιάζουν
κι ὁ λόγος σου κι αὐτὸς γλυκὸς ἀνάμιχτος
με γάλα,
ολάκερη μοσχολάς, πανάκριδο λουλούδι.
12. Κήπος κλειστός, βρύση κλειστή, πηγούλα
σφραγισμένη
εἶναι ἡ μικρὴ ἀγάπη μου, εἶν' ἡ μικρὴ νυφοῦλα.
13. Σαν τὰ βλαστάρια τῆς ροδιάς σὲ κήπο παραδείσου
μοιάζουνε τὰ χεράκια σου κι ὀλάκερη λωτός.
14. Ξεπέρασες στὴν ευωδιά δέντρα, λουλούδια, χλόη
τὰ πρῶτα τὰ μυριστικά, τὴ σιμόρνα, τὴν ἀλόη.
15. Εἶσαι τῶν κήπων ἡ πηγὴ, τρεχούμενο νεράκι
εἶσαι τῶν φύλλων ἡ δροσιὰ ποῦ γίνηκες ρυάκι
Γυναίκα: ΜΙΚΡΗ ΕΥΧΗ ΚΙ' ΑΠΑΝΤΟΧΗ
16. Φύσα βοριά, φύσα νοτιά, στὸν κήπο τὸ δικό μου
νὰ ξεχυθοῦν τ' ἀρώματα, νὰ ρθεῖ ὁ ἀγαπητός μου
κι ἄς μου τρυγήσει τοὺς καρπούς τοὺς
χιλιοσπαινεμένους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Γυναίκα: ΟΠΤΑΣΙΕΣ

1. Τὰ βήματά μου μ' ἔφεραν στὸν κήπο
καὶ τρύγησα τριαντάφυλλα καὶ μύρα
γεύτηκα μελιστάλαγγη κερίθρα
καὶ κούπες με ἀνθόγαλο καὶ μούστο.

2. Εγώ καθεύδω και η καρδιά μου αγρυπνεί. φωνή αδελφιδού μου κρούει επί την θύραν. Ἀνοιξόν μοι, ἀδελφή μου, η πλησίον μου περιστέρα μου, τελεία μου, ὅτι η κεφαλὴ μου ἐπλήσθη δρόσου και οὐ βόστρυχοί μου φεκάδων νυκτός.
3. Εξεδυσάμην τον χιτῶνά μου, πῶς ἐνδύσομαι αὐτόν; ἐνιψάμην τους πόδας μου, πῶς μολυνώ αὐτούς;
4. ἀδελφιδός μου ἀπέστειλε χεῖρα αὐτοῦ ἀπὸ της ὀπῆς, και η κοιλία μου ἐθροήθη ἐπ' αὐτόν.
5. ἀνέστην ἐγὼ ἀνοίξαι τῷ ἀδελφιδῷ μου χεῖρές μου ἐσταξαν, σμύρναν πλήρη ἐπὶ χεῖρας του κλειθροῦ.
6. ἤνοιξα ἐγὼ τῷ ἀδελφιδῷ μου· ἀδελφιδός μου παρήλθε. ψυχὴ μου ἐξήλθεν ἐν λόγῳ αὐτοῦ. ἐζήτησα αὐτόν και οὐχ εὔρον αὐτόν, ἐκάλεσα αὐτόν και οὐχ υπήκουσέ μου.
7. εὔροσάν με οὐ φύλακες οὐ κυκλῶντες ἐν τῇ πόλει, ἐπάταξάν με, ἐτραυμάτισάν με· ἦσαν το θεριστὸν μου ἀπ' ἐμοῦ φύλακες των τειχέων.
8. ὥρμισα υἱάς, θυγατέρες Ἱερουσαλήμ, ἐν ταῖς δυνάμεσι και ἐν ταῖς ισχύσεσι του ἀγροῦ· εἰς εὔρητε τον ἀδελφιδόν μου, τί ἀπαγγείλητε αὐτῷ; ὅτι τετρωμένη ἀγάπης ἐγὼ εἰμὶ.
9. Τί ἀδελφιδός σου ἀπὸ ἀδελφιδού, ἡ καλὴ ἐν γυναιξί; τί ἀδελφιδός σου ἀπὸ ἀδελφιδού, ὅτι οὕτως ὥρμισας υἱάς;
10. Ἀδελφιὺς μου, λευκός και πυρρός, ἐκλελοχισμένος ἀπὸ μυριάδων·
11. κεφαλὴ αὐτοῦ χρυσίον καιφάξ, βόστρυχοι αὐτοῦ ἐλάται, μέλανες ὡς κόραξ·
12. ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ὡς περιστέραὶ ἐπὶ πληρώματα υδάτων λευοσμένοι ἐν γάλακτι, καθήμεναι ἐπὶ πληρώματα·
13. σιαγόνες αὐτοῦ ὡς ψιάλαι του ἀρώματος φύουσαι· μυρεψικά· χεῖλη αὐτοῦ κρίνα στάζοντα σμύρναν πλήρη·
14. χεῖρες αὐτοῦ τορευταὶ χρυσαὶ πεπληρωμέναι θαρσῖς· κοιλία αὐτοῦ πυξίον ἐλεφάντινον ἐπὶ λίθου σαπφείρου·
15. κνήμαι αὐτοῦ στύλοι μαρμάρينوι· τεθεμελιωμένοι ἐπὶ βάσεις χρυσάς· εἶδος αὐτοῦ ὡς Λιδανός, ἐκλεκτός ὡς κέδροι·

2. Καρδιά μου, μείνε ξάγρυπνη, καρτέρα με κράζει· ὁ ἀγαπημένος μου και κρούει μεσάνυχτα την πόρτα μου για νάμπει· «Ἀνοιξε, περιστέρα μου, τη θύρα στις κρύες νύχτας πάγωσα τ' ἀγιάξι· ψυχρές νιφάδες πέσαν στα μαλλιά μου.
3. τα ρούχα μου βραχίκανε, ξυλιάσαν τα χέρια και τα πόδια μου και τρέμω·

4. Κι ὡς τράθηξε το σύρτη ἀπὸ τη θύρα φτερούγισε η καρδιά μου σαν πουλάκι.
5. Πετάχτηκαν ν' ἀνοίξω στην ἀγάπη και τρέμανε τα χέρια μου που στάζαν μυρωδικά και βάλαμο για κείνον.
6. Μα ἦταν ὄνειρο και φαντασία· δεν μπόρεσαν τα χέρια μου ν' ἀγγίξουν τ' ἄμορφο το κορμί του να ζεστάνουν. Τον ἐκραξα μα δεν μ' ἀπολογήθη τον ζήτησα μα τ' ὄραμα ἐχάθη.

Γυναικα: ΠΑΡΑΦΟΡΑ

7. και σαν τρελλή με βρήκανε στο δρόμο οὐ φύλακες των κάστρων και με δέϊραν.
8. σας ἐξορκίζω φίλες, ἀν τον βρείτε, πείτε του πως με λάδωσεν ὁ ἔρως.

Χορός: ΥΠΕΡΒΟΛΗ

9. Καλὴ μας, πανωραία φιλενάδα· γιατί μας ἐξορκίζεις στ' ὄνομά του· δεν μοιάζει σαν τον κάθε ἀγαπημένο;
- Γυναικα! ΠΩΣ ΒΛΕΠΟΥΝΕ ΤΑ ΜΑΤΙΑ ΜΟΥ
10. Μυριάδες δεν του βγαίνουνε μπροστά του· σαν ἥλιος λευκορόδιος φαντάζει·
 11. ἔχει χρυσάφι ἀτόφιο το κεφάλι· δαφνὸκύλαρα τα μαῦρα του βοστρύχια· φτερούγες ἀπαράλλαχτες κοράκου.
 12. Στα μάτια πεταρίζουν περιστέρια· και ἀστράφτουν θρονιασμένα δυὸ ζαφείρια,
 13. λουλούδια μυρωδάτα στα σαγόνια· τα χεῖλια του δυὸ ρόδα νοτισμένα.
 14. τα χέρια του λες κι εἶναι σκαλισμένα με σμίλη κάποιου θεϊκοῦ τεχνίτη· και η φιλντισένια του κοιλία σκαφίδι· τιμένο με πανάκριβα ζαφείρια.
 15. τα πόδια του μαρμάρινες κολώνες· που στέκουν σ' ἀγκωνάρια χρυσαφένια· κι' ἔχει κορμί σαν κέδρο του Λιδάνου.

16. φάρυγξ αυτού γλυκαχμού και όλος επιθυμία' ού-
τος αδελφιδός μου και ούτος πλησίον μου, θυγα-
τέρες Ιερουσαλήμ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

1. Πού απήλθεν ο αδελφιδός σου, η καλή έν γυναί-
ξι; πού απέδλεψεν ο αδελφιδός σου; και ζητή-
σομεν αυτόν μετά σου.
2. Αδελφιδός μου κατέβη εις κήπον αυτού εις φιά-
λας του αρώματος ποιμαίνειν έν κήποις και συλ-
λέγειν κρίνα.
3. εγώ τώ αδελφιδώ μου, και αδελφιδός μου εμοί,
ο ποιμαίνων έν τοίς κρίνοις.
4. Καλή εί, η πλησίον μου, ως ευδοκία, ωραία ως
Ιερουσαλήμ, θάμβος ως τεταγμένοι.
5. απόστρεψον οφθαλμούς σου απεναντίον μου, ότι
αυτοί ανεπτέρωσάν με, τρίχωμά σου ως αγέλαι
των αιγών, αί ανεφάνησαν από του Γαλαάδ.
- 6,7. επαναλαμβάνονται οι στίχοι 2 και 3 του Κεφα-
λαίου Δ'.
8. εξήκοντα είσι βασίλισσαι, και σγδοήκοντα παλλα-
καί, και νεάνιδες ών ούκ έστιν αριθμός.
9. μία εστί περιστέρα μου, τελεία μου, μία εστί τή
μητρί αυτής, εκλεκτή έστι τή τεκούση αυτήν. εί-
δосαν αυτήν θυγατέρες και μακαριούσιν αυτήν,
βασίλισσαι και γε παλλακαί και αινέσουσιν αυτήν.
10. τίς αύτη η εκκύπτουσα ωσει όρθρος, καλή ως σε-
λήνη, εκλεκτή ως ο ήλιος, θάμβος ως τεταγμέ-
ναι;
11. Εις κήπον καρύας κατέβην ιδείν έν γεννήμασι
του χειμάρρου, ιδείν εί ήνηθησεν η άμπελος, εξήν-
θησαν αι ροαί.
12. εκεί δώσω τους μαστούς μου σοί. ούκ έργω η ψυ-
χή μου έθετό με άρματα. Αμιναδάδ.
13. επίστρεφε, επίστρεφε, η Σουλαμίτις' επώστρεφε,
επίστρεφε, και σφόμεθα έν σοί.
14. Τί όψεσθε έν τή Σουλαμίτιδι; η ερχομένη ως χο-
ροί των παρεμβολών.

16. Το στόμα του της ηδονής η κρήνη
και αλάκερος ο πόθος που φλογίζει.
Αυτός είν' η αγάπη μου καλές μου
αυτός είν' ο αφέντης της καρδιάς μου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

Πολυφωνικός: ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΣ ΧΟΡΟΣ

1. Πού πήγε η αγάπη σου, καλύτερη απ' όλες;
Πού στράφηκε να ψάξουμε μαζί σου να τον
βρούμε;

ΓΥΝΑΙΚΑ:

2. Στα περιβόλια βρίσκεται, μες στ' άνθινα πατέρια
και τα μανάρια βόσκοντας μπουνέτα φτιάχνει
κρίνα.
3. αυτός είναι η αγάπη μου κι εγώ η αγαπητή του
ανάμεσα στα κρίνα ας βόσκει τα μανάρια.

ΑΝΤΡΑΣ:

4. Σαν τη Θερσά την όμορφη είσαι αγαπημένη
τη χάρη της Ιερουσαλήμ την έχεις ξεπεράσει
κι είσαι γιομάτη λεβεντιά, σα φάλαγγα με λόγχες.
5. Μη με θαυμάνεις με το φως των ακριδών ματιών
σου.

Σαν τα κατσίκια που γυρνούν απ' του βουνού τη
ρόχη
ξεχύνονται οι πλόκαμοι των όμορφων μαλλιών
σου.

- 6,7. Τα κάταπρα τα δόντια σου κοπάδι προβατάκια
(κλπ. στροφές 2 και 3 κεφ. 4ου).
- 8,9. Βασίλισσες, πριγκήπισσες, παρθένες διαλεγμένες
μπροστά στην περιστέρα μου δεν βγαίνετε καιμιιά
σας,
μοναχοκόρη, τρίςχαρο καμάρι της μανούλας.
Βασίλισσες, πριγκήπισσες, την είδαν - την
παινέσαν.

ΑΝΤΡΑΣ:

10. Ποιά εν' αυτ που πρόβαλε σα ρόδιγη αυγούλα
κι είναι φεγγαροπρόσωπη και λάμπει σαν τον
ήλιο
κι είναι γιομάτη λεβεντιά σα φάλαγγα με λόγχες;
11. Στον κήπο με τις καρυδιές πήγα να περπατήσω
να ιδώ τ' άμπελοδλάσταρα, τα ρόδια,
τα τριφύλλια.
12. μα μόλις την αντίκρυσα έτρεξα το κατόπι.

13. ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΣ ΧΟΡΟΣ: Η ωραία Σουλαμίτιδα.
Γύρισε Σουλαμίτιδα, μη φεύγεις, στάσου λίγο
το θρόνο ν' αντικρύσουμε της θείας ομορφιά σου.

ΓΥΝΑΙΚΑ:

- Σε με τη Σουλαμίτιδα τον πόλεμο θα ιδείτε
ανάμεσα σε δύο στρατούς ποιός να με πρωτοπάρει.

1. ωραιώθησαν διὰ δῆματά σου ἐν υποδήμασί σου, θύγατερ Ναδάδ· ρυθμοὶ μηρῶν ὅμοιοι ὁρμίσκοις, ἐργὸν τεχνίτου·
2. οφθαλμοὶ σου κρατήρ τορευτὸς μὴ υστερούμενος· κράμα· κοιλίαν σου θημιωνία αἵτου πεφραγμένη ἐν κρίνοισ·
3. δύο μαστοὶ σου, ὡς δύο νεβροὶ δίδυμοι δορκάδος·
4. ὁ τράχηλός σου ὡς πύργος ἐλεφάντινος· οἱ οφθαλμοὶ σου ὡς λίμναι ἐν Εσεδών, ἐν πύλαις θυγατρὸς πολλῶν· μηχτήρ σου ὡς πύργος τοῦ Λιδάνου σκοπεύων πρόσωπον Δαμασκού·
5. κεφαλὴ σου ἐπὶ σέ ὡς Κάρμηλος, καὶ πλόκιον κεφαλῆς σου ὡς πορφύρα, βασιλεὺς δεδαμένος ἐν παραδρομαίς.
6. τί ωραιώθης καὶ τί ἠδύνθης ἀγάπη, ἐν τρυφαίς σου;
7. τοῦτο μέγεθός σου, ὡμοιώθης τῷ φοίνικι καὶ οἱ μαστοὶ σου τοῖς βότρυσιν.
8. εἶπα· ἀναθήσομαι ἐπὶ τῷ φοίνικι, κρατήσω τῶν ὕψεων αὐτοῦ, καὶ ἔσονται δὴ μαστοὶ σου ὡς βότρυες, τῆς ἀμπέλου καὶ σφιγὲς φινός σου ὡς μήλα.
- 9α. καὶ ὁ λάρυγξ σου ὡς αἶνος ὁ ἀγαθός,
- 9β. πορευόμενος τῷ ἀδελφιδῷ μου εἰς εὐθύτητα, ἰκανούμενος χεῖράς μου καὶ οδοῦσιν.
1. Ἀρχοντοπούλα που περνᾷς μ' ὀλόχρυσά σαντάλια· τις δρασκελιές σου χαίρουμαι· πούναϊ στήτες· καὶ ωραίες καὶ μελετάω με τῇ θεωρίᾳ· τις ακριδές σου κνήμες.
2. Καὶ τὸ σημάδι· τ' ἀφολοῦ κροντήρι· τερνεμένο· πύριον μ' ὀλόγλυκο κρασί· που λάμπει· σαν ρουμπίνι· στὴν θολωτὴ σου τὴν κοιλιά· σαν θημιωνία που μοιάζει· με γύρους ἄσπρα κρίνα.
- 3.4. Τὰ δίδυμα τοῦ κόρφου σου μοιάζουνε ζαρκαδάκια· καὶ πύργος ἐλεφάντινος· εἶναι ὁ κρουστός λακμός σου. Σαν κολυμπήθρες τοῦ Εσεδάν· εἶναι τὰ υγρά σου μάτια· καὶ ἡ μύτη σου καλλίγραμμη· σαν κάστρο τοῦ Λιδάνου.
- 5.6. Σαν τὴν κορφή τοῦ Κάρμηλου· φαντάζει τὸ κεφάλι· ντυμένο στὴν πυρόξανθη πορφύρα τῶν μαλλιών σου. Στις μπούκλες, στὰ πλεξίδια σου ὁ βασιληάς· μπερδεύτη κάθε θνητός· τὸ λαχταρά τὸ θεῖο τὸ κορμί σου.
7. Σαν φοινικιά περήφανη· τὸ λυγρὸ κορμί σου· τὰ θυά σου περδικοστήθα· γλυκόχυμοι· χουρμάδες.
8. Με πόθο ἀναρριχήθηκα· ψηλά· στὴ χουρμαδιά σου· ν' ἀγγίξω τὰ κλωνάρια τῆς· τὰ φύλλα· νὰ χαϊδέψω· καὶ ἀντίκριστα τὰ στήθη σου· τσαμπιὰ σφιχτά· μισχάτα· καὶ ἀνάστα· μισχοιούριστη· σα γινωμένο μήλο.
9. Γλυκὸς ὁ ουρανίσκος σου· σαν κάνουλα που στάζει· γουλιὰ - γουλιὰ· γλυκὸ κρασί· γιὰ τὸν ἀγαπημένο· που φέρνει παραλήρημα· μες στὸν βαθὺ τὸν ὕπνο.

10. Εγώ τώ αδελφιδώ μου και επ' εμέ η επιστροφή αυτού.
11. ελθέ, αδελφιδέ μου, εξέλθωμεν εις αγρόν, αυλισθώμεν έν κώμαις
12. ορθρίσωμεν εις αμπελώνας· ιδώμεν εί ήνηθησεν η άμπελος, ήνηθησεν ο κυπισμός, ήνηθησαν αι ροαί εκεί δώσω τους μαστούς μου σοί.
13. Οι μανδραγόραι έδωκαν οσμήν, και επί θύραις ημών πάντα ακρόδρυα, νέα προς παλαιά, αδελφιδέ μου, ετήρησά σοι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

1. Τις δώη σε, αδελφιδέ μου, θηλάζοντα μαστούς μητρός μου; ευρούσά σε έξω φιλήσω σε, και γεούκ εξουθενώσουσί μοι.
2. παραλήψαι σε, εισάξω σε εις οίκον μητρός μου και εις ταμειον της συλλαβούσης με· ποτιώ σε από οίνου του μυρεφικού, από νάματος ρωών μου.
3. ευώνυμος αυτού υπό την κεφαλήν μου, και η δεξιά αυτού περιλήψεται με.
4. ώρκισα υμάς, θυγατέρες Ιερουσαλήμ, εν ταίς δυνάμεσι και εν ταίς ισχύσεσι του αγρού εάν εγείρητε και ιεάν εξεγείρητε την αγάπην, έως αν θελήση.
5. Τις αύτη η αναδαίνουσα λελευκανθισμένη, επιστηριζομένη επί τον αδελφιδόν αυτής; υπό μήλον εξήγειρά σε· εκεί ωδίνησέ σε η μήτηρ σου, εκεί ωδίνησέ σε η τεκούσά σε.

Γυναικα: ΠΟΘΟΣ ΚΑΙ ΚΑΛΕΣΜΑ

- 10,11. Κάθε σου πόθος ακριδέ γίνεται και δικός μου το δρόμο ας πάρουμε μαζί και ας κάνουμε νυχτέρι· στα πράσινα χλωρόφυλλα στου κάμπου τα λουλούδια.
12. Κι η ροδοδάχτυλη αυγή στ' αμπέλι να μας εύρη να ιδούμε πως ξανοίγουνε μπουμπούκια φουσκωμένα πως λουλουδιάζουν οι ροδιές με κύπελλα χιλιάδες και κει σου δίνω χτήμα σου όλη μου την αγάπη.
13. Αυγούν των δένδρων τα κλωνιά με φρούτα γινωμένα και στην ποδιά μου θε να βρεις κάθε λογής σπώρα για σένα τις εμάζεψα για σένα τις φυλάγω.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΟ

Γυναικα: ΕΥΧΕΣ ΚΙ' ΕΠΙΘΥΜΙΕΣ

1. Μακάρι νάσουνα τ' αδέρφι μου και νάπινες πρωτόγαλα στης μάνας μου τον κόρφο. Ω τότε πια χωρίς ντροπή απ' τις ματιές του κόσμου στο δρόμο γλυκοφιλήμαθα σούδινα στα χείλια.
2. Στο σπίτι μου θα σ' έμπαζα με κάλεσια αγάπης και μες σε κόυπα ξέχειλη θα σούδινα τ' αψύ κρασί γουλιά - γουλιά να πίνης ανάκατο με στάγματα ροδιού.
3. Θάχα για προσκεφάλι μου τ' αριστερό σου χέρι και το δεξί στη μέση μου ζωνάρι τυλιγμένο.
4. Καλές μου κι ακριδές μου μη το διαλεχτό μου μην ξυπνάτε αφήστε τον μες σ' όνειρα να πλέει.

Άντρας: ΟΠΤΑΣΙΑ

5. Ποιά είναι η θεία οπτασία στο μπράτσο του καλού της στηριγμένη;

Γυναικα: ΠΡΩΤΗΝΗ ΟΜΙΛΙΑ

— Εγώ σου τάραξα τον ύπνο στον ίσκιο της ξυνομηλιάς στο βρεφικό το λίκνο σου ως μούπες και που σε κοιλοπόνεσε η μάνα σου η καλή.

6. Θές με ως σφραγίδα επί την καρδίαν σου, ως σφραγίδα επί τον βραχίονά σου· ότι κραταιά ως θάνατος αγάπη, σκληρός ως άδης ζήλος αυτής· περιπτερα πυρός, φλόγες αυτής.
7. ύδωρ πολύ ού δυνήσεται σδέσαι την αγάπην, και ποταμοί ού συγκλύσουσιν αυτήν. εάν δώ ανήρ πάντα τον βίον αυτού εν τή αγάπη, εξουθενώσεται· εξουθενώσουσιν αυτόν.
8. αδελφή ημών μικρά και μαστούς ούκ έχει· τί ποιήσωμεν τή αδελφή, ημών εν ημέρα, ή εάν λαληθή εν αυτής.
9. εί τείχος έστιν, οικοδομήσωμεν επ' αυτήν επάλξεις αργυράς· και εί θύρα εστί, διαγράψωμεν επ' αυτήν σανίδα κεδρίνην.
10. εγώ τείχος, και μαστοί μου ως πύργοι· εγώ ήμην εν οφθαλμοίς αυτών ως ευρίσκουσα ειρήνην.
11. αμπελών εγενήθη τώ Σαλωμών εν Βεελαμών· έδωκε τον αμπελώνα αυτού τοίς τηρούσιν, ανήρ οίσει εν καρπώ αυτού χιλίους αργυρίου.
12. αμπελών μου ειμός ενόπιόν μου· οι χίλιοι Σαλωμών και οι διακόσιοι τοίς τηρούσι τον καρπόν αυτού.
13. ο καθήμενος εν κήποις, εταίροι προσέχοντες τή φωνή σου· ακούτισόν με.
14. φύγε, αδελφιδέ μου, και ομοιώθητι τή δορκάδι ή τώ νεδρώ των ελάφων επί όρη των αρωμάτων.

6. Βάλε με όλη στην καρδιά σου βούλα με τη μορφή μου σφράγισε το μπράτσο να γίνει κι απ' το θάνατο πιο δυνατή η αγάπη μας
κι ας καίγονται οι ζηλόφθονοι
με πύρινα πλοκάμια.
7. Νεροποντές, κατεδασιές
δροσάπια αφρισμένα
μήτε να πνίξουν δεν μπορούν
το βράχο της αγάπης
μήτε και την κοιμήμητη τη φλόγα μας να σθήσουν.
Εμείς όλα τ' αλλάξαμε
του κόσμου τ' αγαθά
μόνο για την αγάπη μας.
Ποιός είναι τόσο αφελής
κι απόκοτος αντάμα
για να μας περιπαίξει;
Άντρας: ΔΙΣΤΑΓΜΟΙ
8. Στοχάζομαι την αδελφούλα μου
πόχει τον κόρφο άγουρο
κι αδύνατες τις κνήμες
τί θα γενεί όταν θα ρθει
σ' ώρα γλυκειά του γάμου;
9. Χίλιες ελπίδες ασημιές
ξανοίγουνται μπροστά της
κι όποια ζητήσει θε να βρει
στ' αδέρφια προστασία.
Γυναίκα: ΕΠΙΜΟΝΗ
10. Εγώ είμαι κάστρο δυνατό
κι οι δυο μαστοί μου πολεμιστρες
μα βλέποντας τα μάτια σου
κηρώσω την ειρήνη.
Άντρας: ΜΕΤΡΩΝΤΑΣ ΚΑΘΕ ΛΕΞΗ
- 11, 12, 13 Την πρόσχαρή σου τη λαλιά
μουρμούρισμα πηγούλας
ακούν οι φιλενάδες σου
μετρώντας κάθε λόγο
στα ρουμπινιά τα χείλη σου
που λεν το παραμύθι για κάποιον
αμπελώνα
πούχε στο Βάαλ - Χαμών ο Μέγας
Σολομώντας
μα τόσο πούμαι μακριά
φωνή δεν ξεχωρίζω
κι ας λαχταρά η καρδιά μου.
Γυναίκα: ΚΑΛΕΣΜΑ
14. Τη γρηγοράδα τ' αλαφιού, του ζαρκαδιού,
να πάρεις
και τρέχα στη βουνοπλαγιά
με τ' ακριβά τα μύρα
κι όλα τα μαγιόβότάνά της.

«Να ενεργείς και να αισθάνεσαι έτσι ώστε ποτέ να μη μεταχειρίζεσαι τον άνθρωπο ως μέσον, αλλά πάντοτε να τον έχεις σκοπό στις προθέσεις και στις πράξεις σου»

Ερμανουήλ Καντ

Οι άνθρωποι δρουν καθημερινά και σχεδόν πάντοτε, κυνηγημένοι από την ανάγκη. Βασική μέριμνα για όλους ο εύκολος και άπλειστος πλουτισμός. Οι άνθρωποι αγωνίζονται να επιδιώσουν μέσα από τις αντιθέσεις που τους εξουσιάζουν. Έτσι η βιοτική μέριμνα απορροφά το μεγαλύτερο μέρος της ζωτικής τους δραστηριότητας, καθώς ο χυδαίος ευδαιμονισμός τείνει να υποκαταστήσει την αναζήτηση μιάς ουσιαστικής ευδαιμονίας. Ο άνθρωπος χρησιμοποιείται ως μέσον και όχι ως σκοπός του ίδιου του ανθρώπου.

Προφανώς, όταν λέμε ότι πρέπει να «χρησιμοποιούμε» τον άνθρωπο ως σκοπό δεν εννοούμε τίποτα παραπάνω από την απλή, αλλά άτσο ουσιαστική «ανθρωποποίηση», που αφορά όλους μας και εξαρτάται επίσης απ' όλους μας. Η αμοιβαία επίδραση του ανθρώπου προς τον άνθρωπο και το περιβάλλον ευρύτερα, απευθύνεται στον ευγενικό όρο αλληλεγγύη, που δυστυχώς είναι δυσεύρετος στην σημερινή εποχή μας. Ο σεβασμός στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις είναι επίσης εξ ίσου απαραίτητος για την ομαλή λειτουργία μιάς κοινωνίας γενικότερα. Με γνώμονα το ευρύτερο κοινό καλό, επιβάλλεται να ενεργούν όλα εκείνα τα όντα που υπακούουν στ' ανθρώπινα χαρακτηριστικά γνωρίσματα. Η εγωπάθεια, η εξατομίκηση, η ιδιοτέλεια, η εκμετάλλευση καθώς και το πολύ συνηθισμένο συμφέρον, που κυριαρχεί στους περισσότερους από εμάς, δημιουργούν την τόσο δλαβερή αποθηρίωση του ανθρώπου, την αλλοτρίωση και την οϊσθοδρομήση του πολιτισμού, με την ευρύτερη αποδιοργάνωση της κοινωνίας. Η αξιοκρατία που εξασφάλισε τις κατάλληλες θέσεις στους κατάλληλους αν

θρώπους, ανάλογα δηλαδή με τις φυσικές τους ικανότητες, και φυσικά την βελτίωση και την ανάπτυξη σ' όλους τους τομείς των εκδηλώσεων της ζωής είναι ιδανικό υψίστης κυριολεκτικά σημασίας. Η εξαίεψη της εγκυμονεί πολλαπλούς κινδύνους για αλλοίωση και σήψη των ηθικών αξιών, αλλά και για αποτελμάτωση της εξελικτικής πορείας ε-

Της Φωτεινής Μητσοπούλου

νός κράτους. Φαινόμενα όπως βία, εγκληματικότητα, φανατισμός, ναρκωτικά και παρόμοια κοινωνικής παθογενείας θα είναι συχνά σε μιά κατάσταση «κοινωνικής ζούγκλας» που ευνοεί επαναστατικά την επικράτηση του ισχυρότερου.

Αν θελήσουμε να διαλευκάνουμε τα αίτια που στηρίζουν αυτήν την διαχρονική κατάσταση, εύκολα διαπιστώνουμε πως πρόκειται για αιτίες που έχουν πάντα την μορφή κατεστημένου, το οποίο είναι τόσο ενοχλητικό, όπως η τσίχλα που κολάει στα δόντια.

Ο άνθρωπος έτσι, προκειμένου να επιδιώσει καταφεύγει σε «άσχημους» τρόπους εύρεσης πόρων ζωής και έτσι διαμορφώνει, ένα αμοραλιστικό πνεύμα που επιταχύνει θριαμβευτικά την ολέθρια σήψη των ηθικών αξιών μ' όλες τις καταστρεπτικές συνέπειες που του επιφύλασσει.

Η υλιστική εποχή που ενθαρρύνει την ανάπτυξη της καταναλωτικής κοινωνίας, θέτει τον άνθρωπο ως μέσο παραγωγής και κατανάλωσης.

Γίνεται κατανοητό το γεγονός έτσι, πως τα δικαιώματα δεν διαφαίνονται με ισομεγέθεις ευθύνες. Δεν λογαριάζεται ο άνθρωπος ως

ευθύνη, αλλά μόνο ως δικαίωμα, κυρίως απόκτησης υλικών αγαθών, ενισχύοντας έτσι το καταναλωτικό πνεύμα. Αυτό έχει άμεση σχέση με την αναγωγή του υλικού αγαθού σε αξίες και ιδεώδη. Η αναπόφευκτη εξάρτησή μας από τις μηχανές επισφραγίζει την αθλιότητα του ζητήματος αυτού. Οι συνεχιζόμενοι εξοπλισμοί συνοδευόμενοι από το προσωπικό κέρδος είναι ένα αντιπροσωπευτικό παράδειγμα.

Ο μονοδιάστατος άνθρωπος με τον μονόπλευρο προσανατολισμό του τεχνολογικού ανθρώπου, του στερημένου από συναισθήματα, επιθυμίες και φαντασία, εγκαινίασε την κοινωνία της αθονίας οδηγώντας στην ταύτιση της ύπαρξής του με την παραγωγή και την κατανάλωση που ήδη προαναφέραμε. Ο άνθρωπος έτσι με την αφαίρεση της δυνατότητας της αντίδρασης είναι ανίκανος για επανάσταση πολιτική, προσωπική, ερωτική, γιατί η τεχνολογία τον έχει ευνοήσει. Ο ανταγωνισμός είναι το πλέον συνηθισμένο χαρακτηριστικό του μονοδιάστατου ανθρώπου, που δυναμώνει το κλίμα της σύγχυσης και της αμφισβήτησης του ανθρώπινου ρόλου. Ο ατομικιστικός χαρακτήρας, η αυτοπροβολή, οι κοινωνικές καταξιώσεις δηλαδή έρχονται να πλαισιώσουν την παραπάνω εικόνα.

Οι κάθε είδους διακρίσεις είτε αυτές είναι πνευματικές είτε ταξικές (κοινωνικά ανώτερος - κατώτερος), είτε αφορούν τις φυλετικές διακρίσεις είναι δλαβερές για την προσπάθεια «ενανθρώπισης» του γένους. Οι διακρίσεις ανάμεσα στα δύο φύλα - αρσενικό, θηλυκό - είναι αχαρακτήριστα καταστρεπτικές για την ισοπέδωση των ανθρώπινων συναισθημάτων. Οι θρησκευτικές διακρίσεις αποτελούν μια ακόμη αιτία

του θέματος.

Η κρίση της επικοινωνίας των ανθρώπων είναι φαινόμενο που δεν δύναται ν' αναλυθεί στις λιγοστές αυτές γραμμές. Είναι ζήτημα ουσιαστικά ανεξάντλητο, αλλά αξίζει να σημειωθεί πόσο λείπει στις μέρες μας η τόσο απαραίτητη επικοινωνία. Το αγαθό αυτό, είναι η ψυχική σύνδεση με τους άλλους, που σε τελική ανάλυση καθορίζει και την μορφή της πολιτείας και των κανόνων που την διέπουν.

Εδώ συμπεριλαμβάνεται και ο θεσμός της οικογένειας ο οποίος πρέπει να ομολογήσουμε περνάει κρίση μεγάλη. Ο πυρήνας κάθε κοινωνίας και ένας από τους καθοριστικούς παράγοντας διαμόρφωσης γενικότερων ιδεολογικών απόψεων είναι η παιδεία. Αυτή όμως περνάει εξ ίσου κρίση τα τελευταία χρόνια, οπότε έχει συνέπειες και στην διεξαγωγή των ανθρώπινων σχέσεων.

Η τέχνη επίσης παίζει και εδώ το ρευστό και ιδιαίτερα ευέλικτο ρόλο της. Όχι ανεύθυνη και αθέατη αλλά αντίθετα ενεργητική και αποτελεσματική στις ευρύτερες ανθρωπιστικές σχέσεις.

Αναμφισβήτητα, λοιπόν, αυτά τα αίτια επικεντρώνουν την μεγαλύτερη βαρύτητα και σημασία σχετικά με τον άνθρωπο και το ανθρωπιστικό ιδεώδες.

Εκτός από τα πιο γενικά αποτελέσματα που αναφέραμε στην αρχή, εδώ πιο εξειδικευμένα μπορούμε να διατυπώσουμε πως η καχυποψία και η μη ανθρωπιστική παιδεία παίρνουν πρωταρχικό ρόλο στη ζωή μας. Η δεύτερη δεν περιορίζεται στο στενό και κλειστό περιβάλλον του σχολείου, αλλά περιλαμβάνει όλες τις μορφές παιδείας που διοχετεύονται καθημερινά από διάφορα μέσα (π.χ. μέσα μαζικής επικοινωνίας, τύπος, κινηματογράφος, μουσική κ.τ.λ.).

Ο μονόχωνος λάτρης των μηχανών, ο σκληρός επιφανειακός άνθρωπος γίνεται απάνθρωπος, στην κυριολεξία, όταν ασυναίσθητα και

τελείως ανεπιφύλακτα καταφεύγει στην τόσο οδυνηρή και απαίσια προδοσία είτε για την μηχανή είτε για άλλες πηγές που εξασφαλίζουν χρήματα και εύκολο και «στεγνό» πλούτο.

— Αναμφίβολα η ανάγκη «χρησιμοποίησης» του ανθρώπου ως σκοπό δεν είναι ευκαιριακή και ασήμαντη. Ο κάθε άνθρωπος δεν έχει νόημα χωρίς τους άλλους γιατί σαν κοινωνικό όν που είναι, εξαρτάται απ' αυτούς και ισχύει γενικά η αρχή, «ο άνθρωπος για τον άνθρωπο» που δεν δηλώνει τίποτα άλλο από την επιβεβαίωση της συλλογικής δράσης και της μη στήριξης σε μεμονωμένα φαινόμενα εξάρσεων. Η κοινωνία ολοκληρη στηριγμένη στ' ανθρωπιστικά αγαθά, αναπτύσσεται δημιουργώντας ανεπαίσθητα ίσως, αλλά σίγουρα αποτελεσματικά τον «πολιτισμό της ψυχής». Προάγεται, βελτιώνεται και προοδεύει γενικά η κοινωνία μ' αυτόν τον τρόπο.

Επειδή ακριβώς ο άνθρωπος λειτουργεί συμπληρωματικά χωρίς να είναι αυτάρκης και αυτοδύναμος και νοιώθοντας την ανάγκη κοινωνικής αποδοχής και καταξίωσης αυτοπραγματώνεται από την σχέση αυτή αλληλεπίδρασης που οφείλεται να υπάρχει. Δεν πρέπει, όμως, να δημιουργεί μια πιθανή σύγχυση στην προσπάθεια εξήγησης της σημασίας του ανθρωπισμού. Πιο συγκεκριμένα, λοιπόν, ανθρωπισμός δεν είναι η ισοπέδωση των ατόμων σε

μία πολιτεία. Σχετικά με το δικαίωμα για τη συντήρηση και την ελεύθερη ανάπτυξη της υλικής και πνευματικής ζωής, όλοι είναι ίσοι, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει πως τα άτομα δεν έχουν φυσικές διαφορές προς την δυναμικότητα του καθενός, την ψυχοσύνθεση και τις ικανότητες.

Ο καθένας πρέπει να πάρει την θέση που του έχει ορίσει το φυσικό του και όχι η κοινωνική καθώς και η οικονομική κατάστασή του. Η σωστή ιεραρχία των προσωπικών αξιών που θ' αναγνωρίζει κάθε πολίτης, θα βοηθήσει στην ομαλή διεξαγωγή των ανθρώπινων σχέσεων.

* Άνθρωποι λοιπόν, με δυνατή θέληση και σεβασμό και αγάπη προς τους συνανθρώπους τους. Υπεύθυνοι στα προσωπικά και κοινωνικά προβλήματα χωρίς δημαγωγικές ενέργειες, απομακρυσμένα από τον τόσο «φτηνό» υλικό πολιτισμό, υπερνικώντας εσωτερικές και εξωτερικές δυνάμεις. Πρέπει νά είναι πρόθυμοι και έτοιμοι να θυσιάσουν την ίδια τους την ζωή για να βελτιώσουν την ομαλή συμβίωση με τους συνανθρώπους και την προκομμένη υλική και πνευματική ζωή. Άνθρωποι, δηλαδή, που να έχουν περάσει στο ανθρώπινο επίπεδο παλεύοντας μέσα τους, το ανθρώπινο βάθος και καλλιεργώντας όλο και περισσότερο το τόσο ανεκτίμητο ανθρωπιστικό ιδανικό.

Π ρ ο σ έ ξ α τ ε

— Οι στήλες της «ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ» είναι στη διάθεση όλων των Ναουσαίων και των φίλων του περιοδικού.

— Οι αποστέλλόμενες για δημοσίευση εργασίες και άρθρα να είναι σύντομες σε 6 το πολύ σελίδες γραφομηχανής και να μην έχουν δημοσιευθεί σε άλλο περιοδικό ή εφημερίδα.

— Παράκληση οι εργασίες να γράφονται στη Δημοτική και με το μονοτονικό σύστημα.

— Η «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» δεν φέρει καμία ευθύνη για τις εκφραζόμενες ννώμες των συνεργατών της.

— Εργασίες είτε δημοσιευθούν είτε όχι δεν επιστρέφονται.

Ο ΚΑΡΚΙΝΟΣ ΤΟΥ ΓΕΝΝΗΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΤΕΣΤ ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ

Του
Δρ. Ελ. Μαγγανάρη

Ο καρκίνος μαζί με τα καρδιοαγγειακά νοσήματα, είναι η πρώτη αιτία θανάτου στις ημέρες μας. Ο καρκίνος στα 2)3 των περιπτώσεων οφείλεται σε κάποιο ενδογενή λόγο, σε κάποια γενετική καταβολή. Στο 1)3 των περιπτώσεων δημιουργείται λόγω της επίδρασης κάποιου βλαπτικού παράγοντα.

Για την αναφορά στον καρκίνο του γεννητικού συστήματος, είναι απαραίτητη η διάκριση σε καρκίνο του τραχήλου της μήτρας, σε καρκίνο του σώματος της μήτρας και σε καρκίνο των ωοθηκών.

Α Ο καρκίνος του τραχήλου της μήτρας.

Ο καρκίνος του τραχήλου της μήτρας, όσο αφορά την ηλικία, εμφανίζεται γύρω στα 45 χρόνια. Θεωρείται σαν αφροδίσιο νόσημα. 1) Προσβάλλει περισσότερο γυναίκες που έχουν σεξουαλική ζωή με πολλά πλούς ερωτικούς συντρόφους, χωρίς να παίρνουν μέτρα προφύλαξης και έτσι εκτίθενται σε αφροδίσια νοσήματα. Πιο πολύ έχουν συνδεθεί σαν πιθανοί αιτιολογικοί παράγοντες ο έρπης, τα κονδυλώματα και λιγότερο οι τριχομονάδες. 2) Σαν αίτιο ενοχοποιείται για τον καρκίνο του τραχήλου της μήτρας η πρόωρη έναρξη σεξουαλικής ζωής από γυναίκα (π.χ. από τα 15 χρόνια της ζωής) και 3) Η γυναίκα στην διάρκεια της εγκυμοσύνης πρέπει να γνωρίζει ότι είναι με μειωμένη αντίσταση και πρέπει να προσέχει την σεξουαλική της ζωή (δηλ. να είναι μονογαμική ή να παίρνει μέτρα προφύλαξης εφ' όσον είναι πολυγαμική, το ίδιο ισχύει και για τον σύζυγό της).

Ο καρκίνος του τραχήλου της μήτρας είναι ο πιο κακοήθης καρκίνος του γεννητικού συστήματος με την έννοια ότι κάνει γρήγορα μετα-

στάσεις σε άλλα όργανα του σώματος. Ευτυχώς, η μεγάλη αυτή κακήθεια μπορεί να αντιμετωπισθεί εάν η γυναίκα κάνει το TEST Παπανικολάου. Η εξέταση αυτή έχει βρει εδώ την ιδανική εφαρμογή, διότι ο τράχηλος της μήτρας εύκολα προσεγγίζεται για να πάρουμε επίχρισμα για εξέταση.

Το επίχρισμα αποτελείται από κύτταρα που αποπίπτουν λόγω της φυσιολογικής διαδικασίας αναγεννήσεως του οργανισμού, στην οποία τα παλαιότερα αποπίπτουν για να αντικατασταθούν από καινούργια κύτταρα. Το επίχρισμα μετά την λήψη επιστρώνεται σε αντικειμενοφόρο πλάκα και αφού μονιμοποιηθεί αποστέλλεται σε κυτταρολογικό εργαστήριο για εξέταση. (Μονιμοποίηση είναι η διαδικασία που χρειάζεται να γίνει για να διατηρηθούν τα κύτταρα του επιχρίσματος αναλλοίωτα μέχρι την εξέταση και γίνεται με απλό ψεκασμό).

Στο Νοσοκομείο μας το TEST Παπανικολάου γίνεται κάθε Τρίτη και Πέμπτη. Το TEST Παπανικολάου συνιστάται να το κάνει κάθε γυναίκα που βρίσκεται στην γενετήσια περίοδο της ζωής της και η εξέταση επαναλαμβάνεται κάθε 1—2 χρόνια μέχρι την ηλικία των 60 ετών.

Όταν η γυναίκα κάνει το TEST Παπανικολάου, τότε ανευρίσκεται ο καρκίνος σε προκαρκινική μορφή και μπορεί να θεραπευτεί σε ποσοστό 100%, αντίθετα όσο πιο προχωρημένος είναι τόσο το ποσοστό θεραπείας μειώνεται. Ο καρκίνος εξακολουθεί και σήμερα να είναι η επάρατος νόσος και παρά τις σημαντικές δελτιώσεις που έγιναν στις μεθόδους θεραπείας (εγχειρητική, ακτινοβολία, κυτταροστατικά, ενίσχυση ανοσοποιητικού) την πρόγνωση της νόσου εξακολουθεί να κα-

θορίζει η έγκαιρη διάγνωση.

Γι' αυτό και το TEST Παπανικολάου θεωρείται η σημαντικότερη συμβολή μέχρι και σήμερα για την αντιμετώπιση του καρκίνου του τραχήλου της μήτρας. Η αξιοπιστία του TEST για τον τράχηλο φθάνει το 95% και θεωρείται ότι φθάνει το 100% όταν η γυναίκα κάνει 2—3 TEST οπότε και καλύπτεται η πιθανότητα λάθους. Ενώ για το σώμα της μήτρας η αξιοπιστία είναι μόνο 50% και για τις ωοθήκες είναι μηδενική. Για τις δύο αυτές μορφές καρκίνου αναφέρεται πιο κάτω ο τρόπος διάγνωσης τους.

Β Ο καρκίνος του σώματος της μήτρας.

Το υψηλότερο ποσοστό που εμφανίζεται αυτή η μορφή του καρκίνου είναι γύρω στα 55 χρόνια. Σαν αιτιολογικοί παράγοντες ενοχοποιούνται: η παχυσαρκία, η υπέρταση και ο σακχαρώδης διαβήτης. Επίσης άλλος αιτιολογικός παράγοντας για τον καρκίνο του σώματος της μήτρας, είναι τα ινομύωματα. Το ινομύωμα της μήτρας είναι αρκετά συχνός καλοήθης όγκος της μήτρας που σε ένα μικρό ποσοστό γύρω στο 1% είναι δυνατόν να εξελιχθεί σε καρκίνο. Εμφανίζεται συνήθως στην πέμπτη δεκαετία της ζωής της γυναίκας και συνδέεται με την ορμονική διαταραχή που παρατηρείται στην κλιμακτήριο και επίσης θεωρείται πιθανή η ύπαρξη καταβολής γενετικής δηλ. να ξεκινάει εκ γενετής.

Όσον αφορά την πρόληψη από τον καρκίνο του σώματος της μήτρας σημασία έχει η τήρηση των κανόνων υγιεινής διατροφής, ώστε να αποφεύγεται η παχυσαρκία.

Από πλευράς ιατρικής για την
Συνέχεια στη σελίδα 94

Παρά τη μεγάλη σημασία του θείου για τα φυτά, πολύ σπάνια δημιουργούνται προβλήματα από έλλειψη θείου στις καλλιέργειες. Αυτό κυρίως οφείλεται στο ότι κατά κανόνα το θείο προστίθεται συμπτωματικά στις καλλιέργειες, με τη χρησιμοποίηση τόσο χημικών λιπασμάτων, όσο και εντομοκτόνων και μυκητοκτόνων. Τελευταία, όμως, παρατηρείται ένας αυξανόμενος αριθμός με ελλείψεις θείου που οφείλονται:

1. στην εντατικοποίηση των καλλιεργειών και παράλληλα στην αύξηση των αποδόσεων τους, που έχει σαν αποτέλεσμα την αφαίρεση μεγαλύτερων ποσοτήτων στο έδαφος.
2. στην συνεχώς αυξανόμενη χρήση καθαρών λιπασμάτων, που δεν έχουν θείο,
3. στην μειωμένη χρησιμοποίηση θείου στα εντομοκτόνα και μυκητοκτόνα και
4. στην κατανάλωση καυσίμων και άλλων πηγών ενέργειας με πολύ χαμηλή περιεκτικότητα σε θείο.

Η ατμόσφαιρα περιέχει συχνά σημαντικές ποσότητες θείου και οι ποσότητές του μεταφέρονται με τα ατμοσφαιρικά κατακρημνίσματα στο

έδαφος ετησίως ως SO_4 = εξαρτώνται γενικά, από την κατανομή των βιομηχανικών περιοχών, την απόσταση από τη θάλασσα και ειδικότερα από την καύση πετρελαίων - γαιανθράκων - ξύλων. Στις βιομηχανικές περιοχές, ποσότητες μέχρι και 10 kg S/στρέμμα/έτος στα νερά της βροχής, δεν είναι ασυνήθεις.

του Αστερίου Σιμών Δ)ντού Ινστιτούτου Εδαφολογίας Θεσσαλονίκης

Σαν μέσες τιμές για την Δυτ. Ευρώπη δίνονται τα 1,5 kg S/στρέμμα/έτος. Η ποσότητα αυτή θεωρείται επαρκής για την ανάπτυξη των καλλιεργειών. Όμως θα πρέπει να έχουμε υπόψη ότι το SO_4 = πολύ εύκολα εκπλύνεται από το έδαφος, με συνέπεια ένα αρνητικό ισοζύγιο θείου στο έδαφος να μπορεί να δημιουργηθεί ακόμα και στις περιοχές, όπου σχετικά μεγάλες ποσότητες θείου προστίθενται στο έδαφος από την ατμόσφαιρα. Γενικά, οι ποσότητες που εκπλύνονται είναι συχνά κατά πολύ μεγαλύτερες από τις ποσότητες που προσλαμβάνονται από τις καλλιέργειες. Ένα μεγάλο

ποσοστό θείου μπορεί να υπάρχει στην ατμόσφαιρα, με την αέρια μορφή σαν SO_2 , που τα φυτά μπορούν να προσβάλουν με τα φύλλα τους, μέσω αερίων διάχυσης. Η κρίσιμη συγκέντρωση SO_2 στην ατμόσφαιρα, πάνω από την οποία παρατηρούνται τοξικές επιδράσεις (νεκρωτικά συμπτώματα στα φύλλα), βρίσκεται στην περιοχή 0,5 - 0,7 mg SO_2 -S/m³. Η συγκέντρωση σε SO_2 της ατμόσφαιρας είναι, γενικά, περίπου 0,1-0,2 mg SO_2 - Sm³. Στις βιομηχανικές περιοχές, πάντως, συγκεντρώσεις αρκετές φορές μεγαλύτερες, από τα κανονικά επίπεδα, έχουν παρατηρηθεί.

Η προσθήκη θείου σε αλκαλιωμένα εδάφη (σαν στοιχειακό θείο ή θειικό ανιόν), βελτιώνει τις φυσικοχημικές ιδιότητές τους. Η ελάττωση του υπερβολικά υψηλού pH, εκτός του ότι ευνοεί τη διαλυτότητα ορισμένων στοιχείων και ιδιαίτερα των μικροστοιχείων και τη δραστηριοποίηση των ενώσεων του θειικού ασβεστίου και την αντικατάσταση του ανταλλάξιμου Na^+ και των άλλων προσροφημένων κατιόντων τους από το Ca^{++} . Αυτό έχει πολύ μεγάλη σημασία για τη χώρα μας, όπου ως γνωστό υπάρχουν αρκετές εκτάσεις αλκαλιωμένων εδαφών, που χρειάζονται βελτίωση.

ΜΑΓΝΗΣΙΟ

Η σπουδαιότητα του Mg σαν λίπασμα έχει αυξηθεί σημαντικά κατά τα τελευταία χρόνια. Κατά τα προηγούμενα χρόνια, το Mg προστίθετο συνήθως συμπτωματικά, μαζί με άλλα λιπάσματα. Η υψηλή καθαρότητα των λιπασμάτων που χρησιμοποιούνται σήμερα γενικά, σημαίνει ότι η πηγή αυτή προσθήκης Mg στο έδαφος δεν υπάρχει πιά. Επίσης ο ολοένα αυξανόμενος ρυθμός εντατικοποίησης της γεωργίας συντελεί στη γρηγορότερη εξάντληση

των εδαφών σε Mg. Παράλληλα υψηλά επίπεδα K ή NH_4^+ στο έδαφος περιορίζουν τη πρόσληψη Mg από τα φυτά. Για τους λόγους αυτούς ελλείψεις Mg στα φυτά παρουσιάζονται ολοένα και πιο συχνά και η προσθήκη Mg είναι τώρα πιο επιτακτική.

Ανταγωνιστικές επιδράσεις μεταξύ των κατιόντων στο έδαφος παίζουν σπουδαίο ρόλο, καθώς τέτοιες επιδράσεις οδηγούν συχνά σε συμπτώματα τροφопενίας Mg στα φυ-

τα. Μεγάλες συγκεντρώσεις K ή Ca, στο περιβάλλον των ριζών μπορεί να επηρεάσει σημαντικά (αρνητικά) τη πρόσληψη από τα φυτά. Γενικά στα όξινα εδάφη είναι δυνατό να έχουμε ανταγωνισμό μεταξύ Mg και H^+ ή ακόμα και Al^{+++} , ενώ στα πολύ ασβεστούχα εδάφη ανταγωνισμό μεταξύ Mg και Ca. Επιπλέον, ελλείψεις Mg μπορούν να προκληθούν από την παρουσία διαλυτού εναλλακτικού K, ανταγωνιστικά, σε ορισμέ-

πτικό διάλυμα έχει σημασία για την πρόσληψη του Mg. Βρέθηκε χαρακτηριστικά, να εμποδίζεται η εμφάνιση τοξικότητας Mg από την παρουσία μεγάλης συγκέντρωσης Mg.

Η μικρή περιεκτικότητα σε Mg των χορτοδοτικών φυτών (<0,2 % του ξηρού βάρους τους), προκαλεί συχνά στα ζώα που καταναλώνουν τα φυτά αυτά, μία μεταβολική ανωμαλία, που προκαλείται από ένα πολύ χαμηλό επίπεδο Mg στον ορό του αίματος των ασθενών ζώων. Η ανωμαλία αυτή ονομάζεται υποαγνησαιμία και είναι γνωστή στην ξένη βιβλιογραφία ως «τετανία του χόρτου». Γψηλές ποσότητες αζωτούχων λιπασιμάτων, ιδιαίτερα αμιμονιακής μορφής και υψηλά επίπεδα K μπορούν να μειώσουν το επίπεδο Mg στους φυτικούς ιστούς, ενώ εδάφη με μικρή περιεκτικότητα οξυγόνου (κακώς στραγγιζόμενα εδάφη) παράγουν χόρτο με μικρή περιεκτικότητα Mg. Η υποαγνησαιμία είναι πιό διαδεδομένη στις βοσχές όπου τα φυτά των αγρωστωδών υπερτερούν σημαντικά έναντι εκείνων των ψυχανθών. Τα αγρωστώδη φυτά προσλαμβάνουν τα μονοθενή κατιόντα σε μεγαλύτερη έκταση απ' ό,τι τα διθενή, το αντίθετο συμβαίνει με τα ψυχανθή φυτά.

Οι αροτριάες καλλιέργειες (σιτηρά) προσλαμβάνουν 1-2,5kg Mg/ στρέμμα/έτος, ενώ τα ζαχαρότευτλα, πατάτες, φρούτα και καλλιέργειες στο θερμοκήπιο, προσλαμβάνουν διπλάσιες ποσότητες Mg. Προσθήκες Mg συνιστώνται για όλες τις καλ. γειες που αναπτύσσονται σε εδάφη με περιεκτικότητα σε εναλλακτικό Mg μικρότερη από 25 ppm και για ευαίσθητες καλλιέργειες στο Mg, όταν η περιεκτικότητα σε εναλλακτικό Mg είναι μικρότερη από 50 ppm. Πάνω από τα επίπεδα αυτά, η προσθήκη του Mg κρίνεται αναγκαία, μόνο στις περιπτώσεις όπου το επίπεδο K στο έδαφος είναι πολύ υψηλό και όταν υποαγνησαιμία είναι δυνατό να συμβεί στα ζώα, ή

όταν αναπτύσσονται καλλιέργειες θερμοκηπίων ή σπυροφόρων.

Το Mg προστίθεται, τις περισσότερες φορές, σαν ανθρακικό ή θειϊκό άλας ή οξείδιο. Γενικά, τα θειϊκά λιπάσματα του Mg δρουν γρηγορότερα και είναι πιό αποτελεσματικά, απ' ό,τι τα ανθρακικά λιπάσματα, είναι όμως πιό ακριβά. Η προσθήκη βολαμινικού ασβεστολίθου είναι ιδιαίτερα επωφελής στα όξινα εδάφη, όπου η αποσύνθεση του υποδοθείται από το χαμηλό pH του εδάφους. Στα ουδέτερα αλκαλικά εδάφη το $MgSO_4$ είναι πιό κατάλληλο, ιδιαί-

τερα στις περιπτώσεις, που απαιτείται άμεσος εφοδιασμός των φυτών με υψηλά επίπεδα Mg. Οι διάφορες μορφές του $MgSO_4$ διαφέρουν σημαντικά ως προς την διαλυτότητά τους. Το άλας του Epson ($MgSO_4 \cdot 7H_2O$, 16 % MgO), είναι πιό διαλυτό από τον κιζερίτη ($MgSO_4 \cdot H_2O$ 27 % MgO). Αυτό έχει πρακτική σημασία, γιατί για να καταπολεμηθεί μία έλλειψη Mg στις τομάτες θα χρειαζόταν να προστεθούν 50 kg/στρέμμα κιζερίτη ή με ψευκαμύς (διαφυλλικά) μόνο 3,5 kg άλατος Epson, διαλυμένα σε 400 λίτρα νερό.

Ο καρκίνος του γεννητικού συστήματος και το τεστ Παπανικολάου

Συνέχεια από την σελίδα 92

πρόληψη του καρκίνου λαμβάνονται δύο βασικά μέτρα:

1. Η αφαίρεση της μήτρας σε γυναίκες που έχουν ινομύωμα μήτρας, διότι μπορεί να μετατραπεί σε καρκίνο και
2. Ο έλεγχος της μήτρας με διαγνωστική απόξεση όταν παρατηρείται διαταραχή της περιόδου σε γυναίκες που βρίσκονται στην κλιμακτήριο. Περισσότερο επιβεδλημένη είναι η διαγνωστική απόξεση εάν η γυναίκα παρουσιάσει αιμορραγία, ενώ βρίσκεται στην εμμηνόπαυση, δηλ. μετά τα 50 χρόνια της. Έχει στατιστικά βρεθεί ότι ο έλεγχος της αιμορραγίας μετά την εμμηνόπαυση να αποδεικνύει καρκίνο σε μία από τις τρεις περιπτώσεις.

Γ Ο καρκίνος των ωοθηκών.

Συνήθως εμφανίζεται σε γυναίκες μεγάλης ηλικίας, γύρω στα 60 χρόνια. Είναι ο καρκίνος με την πιο αθόρυβη πορεία γι' αυτό και διαγιγνώσκεται συνήθως καθυστερημένα. Σαν αιτιολογικοί παράγοντες ενοχοποιούνται γενετικές καταβολές, ορμονικές διαταραχές και μη τήρηση των κανόνων υγιεινής διατροφής με παχυσάρκια.

Για την έγκαιρη διάγνωση συνιστάται η τακτική γυναικολογική εξέταση και το υπερηχογράφημα.

Τελειώνοντας, θέλω να τονίσω τις δύο λέξεις «ΑΓΩΓΗ ΥΓΕΙΑΣ», στην οποία δίδει μεγάλη σημασία η σύγχρονη ιατρική. Η Αγωγή Υγείας σημαίνει τις γνώσεις που πρέπει να έχουμε και οι οποίες καθορίζουν την συμπεριφορά για την πρόληψη από την ασθένεια.

ΔΙΑΒΑΖΕΤΕ

ΚΑΙ

ΔΙΑΔΙΔΕΤΕ

ΤΗ

(ΝΙΑΟΥΣΤΑ)

ΔΙΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ
ΟΙΝΟΥ ΟΝΟΜΑΣΙΑΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ
Ν. Α. Ο. Υ. Σ. Α

1) Εισηγητική έκθεση - περιγραφή προγράμματος - Στόχοι του προγράμματος:

Το ερευνητικό πρόγραμμα που ξεκινάει ο Διεπαγγελματικός Σύνδεσμος με την εγκατάσταση από τη φετινή χρονιά, πειραματικών αμπελώνων, σε τέσσερα σημεία της ζώνης Ο.Π.Α.Π. Νάουσα που παρχωρήθηκαν από τις κοινότητες Μαρίνας, Στενιμάχου, Τριλόφου και από το δήμο της Νάουσας, είναι ανάγκη, που επιβάλλεται από την απαίτηση των αμπελουργών και των οινοπαραγωγών, η συμβουλευτική και ελεγκτική δραστηριότητα του Συνδέσμου να στηρίζεται σε συγκεκριμένα πειραματικά δεδομένα, όσον αφορά την καλλιέργεια του ξυνόμαυρου, καθώς και σε αναλύσεις που θα γίνονται στα εργαστήρια του Συνδέσμου, με σκοπό την μείωση του κόστους παραγωγής, την ελαχιστοποίηση της επιβάρυνσης του περιβάλλοντος από την χρήση λιπασμάτων - φυτοφαρμάκων και την προσφορά στην καταγωγή ενός ποιοτικά αναβαθμισμένου και ηλεγμένου από τον Διεπαγγελματικό Σύνδεσμο Οίνου Ο.Π.Α.Π. Νάουσα, προϊόντος.

2) Επιμέρους τομείς του προγράμματος και περιγραφή αυτών:

Το πρόγραμμα έρευνας του Διεπαγγελματικού Συνδέσμου περιλαμβάνει: α) Εγκατάσταση πειραματικών αμπελώνων σε τέσσερα σημεία της ζώνης παραγωγής οίνων

**ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ
ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΤΗΣ ΑΜΠΕΛΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ ΚΑΙ
ΟΙΝΟΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΤΗΣ ΖΩΝΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΟΙ-
ΝΩΝ Ο.Π.Α.Π. ΝΑΟΥΣΑ.**

Ο.Π.Α.Π. Νάουσα,
β) Οινολογικό εργαστήριο,
γ) Εδαφολογικό εργαστήριο -
εδαφολογικός χάρτης.

**ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΟΙ ΑΜΠΕ-
ΛΩΝΕΣ**

Η εγκατάσταση των πειραματικών αμπελώνων σε διάφορα μικροκλίματα θα δώσει τη δυνατότητα να δοκιμαστούν:

1. Διάφορες καλλιεργητικές φροντίδες (αποστάσεις φύτευσης, κλαδέματα, λιπάνσεις, αρδεύσεις, ψεκασμοί - φάρμακα κλπ.).

2. Υποκείμενα σε σχέση με το ξυνόμαυρο, κατάλληλα για τα διαφορετικά εδάφη των μικροπεριοχών της ζώνης.

3. Ποικιλίες που πιθανά να βελτιώσουν το ξυνόμαυρο υποβαθμισμένων ποιοτικά περιοχών.

4. Τρόποι καλλιέργειας που θα στηρίζονται στη χρησιμοποίηση βιολογικών μεθόδων, στην αποφυγή κατά το δυνατό χημικών μέσων καλλιέργειας και στο σεβασμό για τον άνθρωπο και το περιβάλλον.

5. Κλώνοι του ξυνόμαυρου με διαφορετικά χαρακτηριστικά και προσαρμογή στα διάφορα μικροκλίματα της ζώνης.

Επίσης ο χώρος θα μπορεί να προσφέρεται για την εκπαίδευση σπουδαστών που εκδηλώνουν το ενδιαφέρον τους για την αμπελοκαλλιέργεια.

Όλα τα παραπάνω, πέρα από τη δυνατότητα που θα δίνουν για την παροχή συμβουλών που θα στηρίζονται σε πειραματικά δεδομένα, θα έχουν σαν στόχο την με τους κα-

λύτερους όρους και συνθήκες μελλοντική αναμπέλωση της ζώνης.

**ΟΙΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΡΓΑΣΤΗ-
ΡΙΟ**

Η ολοκλήρωση της δραστηριότητας του Διεπαγγελματικού Συνδέσμου όσον αφορά τον έλεγχο του τελικού προϊόντος, την υποστήριξη των μικρών οινοπαραγωγών και την αποτελεσματικότητα των πειραματικών τεχνικών που θα εφαρμόζονται στους πειραματικούς αμπελώνες, δημιουργεί την ανάγκη ύπαρξης και λειτουργίας ενός άρτιου οινολογικού εργαστηρίου, που παράλληλα με την επιτροπή ελέγχου που λειτουργεί στον Διεπαγγελματικό Σύνδεσμο, θα ολοκληρώσει την ελεγκτική δραστηριότητα που έχει αναλάβει και προωθεί.

**ΕΔΑΦΟΛΟΓΙΚΟ ΕΡΓΑΣ-
ΤΗΡΙΟ - ΕΔΑΦΟΛΟΓΙ-
ΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ**

Το εδαφολογικό εργαστήριο και ο εδαφολογικός χάρτης (έχει ήδη ανατεθεί η εκπόνησή του στο Εδαφολογικό Ινστιτούτο Θεσσαλονίκης) θα δώσουν στους αμπελουργούς τις απαραίτητες εδαφολογικές αναλύσεις, προϋπόθεση για την ορθολογική χρήση των λιπασμάτων και την επιλογή των υποκειμένων στην εγκατάσταση των αμπελώνων. Η πληροφόρηση που θα στηρίζεται σε επιστημονικά τεκμηριωμένα στοιχεία όσον αφορά τη λιπαντική τακτική, θα περιορίσει το κόστος καλλιέργειας και θα δώσει κατευθύν-

Συνέχεια στη σελίδα 96

ΔΕΝΤΡΟΚΟΜΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

Το «Βακτηριακό κάψιμο» των μηλοειδών και οι λιχοστές φετεινές ζημιές

Του Οδ. Ντινόπουλου

Σε γενικές γραμμές, το «βακτηριακό κάψιμο» φέτος έχει μια στασιμότητα, που προξενεί ιδιαίτερη εντύπωση. Πολύ σπάνια βλέπει κανείς προσβολές. Ως εκ μαγείας εξαφανίσθηκε το «βακτηριακό κάψιμο» από τους αχλαδεώνες. Η περσινή χρονιά χαρακτηρίζεται ως κατ' εξοχήν χρονιά «μολυσματική». Η εξήγηση είναι απλή. Φέτος κατά την περίοδο της ανθοφορίας δεν είχαμε υψηλές θερμοκρασίες. Βεβαίως, σημειώθηκαν δροχοπτώσεις. Η ασθένεια για να εξελιχθεί, όμως, χρειάζεται ταυτόχρονα ζέστη. Φέτος η άνοιξη γενικά ήταν ψυχρή. Η θερμοκρασία κατά τον μήνα Απρίλιο δύο φορές ξεπέρασε τους 20 βαθμούς, ενώ πέρυσι, σχεδόν όλο τον μήνα. Η θερμοκρασία είναι ευνοϊκή για την εξέλιξη της ασθένειας α) όταν η μέγιστη θερμοκρασία την μέρα ξεπερνά τους 24 βαθμούς, αδιάφορο ποιά είναι η ελαχίστη τη νύχτα και β) Όταν η

μέγιστη φθάνει τους 21 βαθμούς και τη νύχτα δεν κατεβαίνει κάτω από τους 12 βαθμούς. Αυτές είναι ιδεώδεις συνθήκες εξέλιξης του βακτηρίου.

Οι περισσότεροι αχλαδεώνες δεν παρουσίασαν συμπτώματα προσβολής. Αναφέρθηκαν λίγες περιπτώσεις. Και οι προσβολές εντοπίζονται στις ευπαθείς ποικιλίες Πασα Κρασάνα και Σάντα Μαρία. Επίσης σε μερικές περιπτώσεις και σε αχλαδιές της ποικιλίας Κρυστάλλι και όχι σε όλους τους οπωρώνες. Επομένως ο συνδυασμός Κρυστάλλι και Κόσια για επικοινωνία ποικιλία παραμένει ένας συνδυασμός γενικής αποδοχής. Η Μπερέ Αρντί, μια ποικιλία θερινοφθινοπωρινής κατανάλωσης, που παράγει καρπούς με άριστες γευστικά ιδιότητες, μπορεί να καταλάβει μια θέση στους αχλαδεώνες. Η ευπάθεια στο «βακτηριακό κάψιμο» κρίνεται μέτρια.

— Όσον αφορά τις μηλιές, η προσβολή χαρακτηρίζεται μηδενική, ανύπαρκτη για φέτος. Για την ασθένεια θα επανέλθουμε, μόλις συγκεντρώσουμε νεώτερα στοιχεία. Βλέπε σχετικό πίνακα. >

Ερευνητικό πρόγραμμα ανάπτυξης και στήριξης της αμπελοκαλλιέργειας και Οινοπαραγωγής

Συνέχεια από τη σελίδα 95
σεις σε φυσικότερους τρόπους λιπαντικής τακτικής.

3) ΧΡΟΝΟΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ - ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Στην οικονομική μελέτη περιέχεται το κόστος του προγράμματος για 4 χρόνια, αρχής γενομένης από το 1991, με σημερινές τιμές. Φυσικά το πρόγραμμα είναι μακροχρόνιο, επίπονο και φιλόδοξο. Η τεκμηρίωση των πειραματικών αποτελεσμάτων χρειάζεται πολλά χρόνια

(ενδεικτικά, η κλωνική επιλογή για να ολοκληρωθεί χρειάζεται τουλάχιστον 10 χρόνια ερευνητικής δουλειάς, ενώ τα αποτελέσματα της εφαρμογής διαφόρων καλλιεργητικών τεχνικών θα 'ναι αντιπροσωπευτικά μετά το πέμπτο έτος ηλικίας των πρέμων). Γνίεται λοιπόν αντιληπτό ότι τα αποτελέσματα της έρευνας θα φανούν μετά από 10 χρόνια τουλάχιστον. Ο χρόνος εγκατάστασης πιστεύουμε ότι θα ολοκληρωθεί σε τέσσερα χρόνια.

Η ολοκλήρωση του προγράμματος θα στηριχθεί στο μέλλον και α-

πό την εγκατάσταση ενός μικρού πειραματικού οινοποιείου όπου θα στεγασθεί και το οινολογικό και το εδαφολογικό εργαστήριο, για τα οποία έχουμε την πρόθεση να υποβάλλουμε μελέτη μετά από τέσσερα χρόνια γιατί αυτή τη στιγμή το οικονομικό κόστος είναι αδύνατο να αναληφθεί από το Διεπαγγελματικό Σύνδεσμο Οίνων Ο.Π.Α.Π. Νάουσα.

Ο Διευθυντής του Διεπ)κού Παναγιώτης Γεωργιάδης
Η Γεωπόνος του Διεπ)κού
Χαρούλα Σπινθηροπούλου

**Θερμοκρασίες και βροχοπτώσεις κατά τον μήνα Απρίλιο στα
έτη 1990 και 1991 στο Ι.Φ.Δ.**

1990				1991			
Ημερομηνία	Μεγίστη θερμοκρασία	Ελαχίστη θερμοκρασία	Χιλιοστά βροχής	Ημερομηνία	Μεγίστη θερμοκρασία	Ελαχίστη θερμοκρασία	Χιλιοστά βροχής
1	22,6	8,3	—	1	10	6,5	3
2	22	6,2	—	2	9,5	7	5
3	21,5	7	2	3	10,5	7	1,5
4	20	9	—	4	14,5	7,5	1,5
5	22	8,7	—	5	16	6,5	5
6	21,7	8,6	—	6	12	9	16
7	17,7	12,8	2	7	17	9	10
8	23	7,5	—	8	19,5	7,5	—
9	23,5	9	—	9	16	11,5	—
10	18,7	11	11	10	19,2	10	—
11	15	9,5	6,5	11	17	8,5	—
12	14,3	14,3	6	12	13	9	6
13	16,5	8,2	3	13	12	8,5	17
14	19,5	6	—	14	16	9	1
15	20,3	7,4	—	15	19,5	4,4	—
16	16,5	10,7	1,5	16	19	6,5	—
17	18,3	9,7	11	17	19,5	6	—
18	18,4	9	5	18	14,5	10	5
19	18,2	8	—	19	21,7	12	—
20	17,7	9,8	—	20	22	9	—
21	20,3	6,7	—	21	17,5	12	—
22	21	10	—	22	19	8,5	—
23	21,7	11	—	23	13	10,5	16
24	19	12,8	1	24	17	6,5	—
25	23	10	—	25	16	6,8	1
26	20,6	12	—	26	15,5	5	—
27	22	8	—	27	10,5	9,5	7
28	23,5	10,6	—	28	16,5	10	2
29	19	7,5	—	29	15	10	8,5
30	17,5	6	—	30	17	10,7	25,5

**ΔΙΑΒΑΖΕΤΕ ΚΑΙ ΔΙΑΔΙΔΕΤΕ
ΤΗ «ΝΙΑΟΥΣΤΑ»**

ΧΑΡΡΟΥ ΣΟΥΪΤ (HARROW SWEET)

ΜΙΑ ΝΕΑ ΦΘΙΝΟΠΩΡΙΝΗ ΠΟΙΚΙΛΙΑ ΑΧΛΑΔΙΑΣ ΑΝΘΕΚΤΙΚΗ ΣΤΟ «ΒΑΚΤΗΡΙΑΚΟ ΚΑΨΙΜΟ»

— Στον ομώνυμο ερευνητικό σταθμό του Καναδά του Χάρου, δημιουργήθηκε και αξιολογήθηκε μια νέα ποικιλία αχλαδιάς αρκετά ενδιαφέρουσα, αφού παρουσιάζει το αξιόλογο προσόν να είναι ανθεκτική στο «βακτηριακό κάψιμο». Θα πούμε λίγα λόγια γι' αυτή, μεταφέροντας την γνώμη ξένων ειδικών που την αξιολόγησαν. Εμείς για χάρη των αχλαδοκαλλιεργητών, την παρουσιάζουμε. Ιδού τα στοιχεία της ταυτότητας. Προήλθε από την Ουίλλιαμς (WILLIAMS) που χρησιμοποιήθηκε ως μητέρα. Ως πατέρας επιλέχθηκε κάποιο υβρίδιο που προήλθε από την διασταύρωση των

δύο ποικιλιών Όλντ Χομ Χ Έρλυ Σουΐτ (OLD HOME X EARLY SW-EET).

— Στην περίπτωση της ποικιλίας Χάρου Σουΐτ, η ανθεκτικότητά στην ασθένεια, οφείλεται, διότι έχει κληρονομήσει την ιδιότητα αυτή από την ποικιλία Όλντ Χομ, που είναι αποδεδειγμένα πολύ ανθεκτική στο «βακτηριακό κάψιμο».

Το πόσο ανθεκτική είναι η νέα ποικιλία φαίνεται από τον παρακάτω πίνακα σε σύγκριση με άλλες 10 γνωστές ποικιλίες. Τα στοιχεία προέρχονται από εργασία που δημοσιεύθηκε σε ξένο περιοδικό.

Η παραπάνω ποικιλία στα πρώ-

ση. Οι κλάδοι που εκπύσσονται σχηματίζουν ανοιχτή γωνία. Ανθίζει και επί θλαστών ενός έτους. Εισέρχεται στην παραγωγή πολύ γρήγορα. Δεν έχει τάση για παριενιαυτοφορία. Απαιτείται αραίωμα των καρπών.

— Ανθίζει μερικές μέρες πριν την Ουίλλιαμς.

— Συγκομίζεται περίπου ένα μήνα μετά την Ουίλλιαμς. Δεν παρουσιάζει φαινόμενα καρπόπτωσης. Αντίθετα, με άλλες ποικιλίες, το μέγεθος του καρπού, το αποκτά μερικές μέρες πριν την συγκομιδή. Η εμφάνιση του καρπού, είναι όμοια μ' εκείνη της Ουίλλιαμς. Διακρίνεται εν τούτοις, από μια τάση αχλαδόμορφη πιο κωνική, με ένα εξόγκωμα (καμπουρίτσα) στη βάση του ποδίσκου. Η επιδερμίδα είναι πρασινοκίτρινη, όταν πλησιάζει η συγκομιδή. Στην ηλιαζόμενη επιφάνεια αποκτά ένα επίχρωμα κόκκινο αρκετά ελκυστικό.

Οι εξωτερικές διαστάσεις του καρπού, γενικώς είναι κατώτερες απ' εκείνες της Ουίλλιαμς. Το βάρος κυμαίνεται γύρω στα 200 γραμμάρια. Η σάρκα είναι λεπτή, σακχαρώδης με ένα άρωμα χαρακτηριστικό. Διατηρείται στα ψυγεία 3—4 μήνες σε κοινή ψύξη και σε θερμοκρασία 0,5° C.

— Οπωσδήποτε, η αναφερόμενη ποικιλία καλείται να παίξει τον ρόλο της, ως ποικιλία φθινοπωρινή. Έχει πολλά ατού (παραγωγικότητα της ποικιλίας - ποιότητα καρπών κλπ.) και προπαντός το προτέρημα, την ανθεκτικότητα στο «βακτηριακό κάψιμο». Η Χάρου Σουΐτ κρίνεται κατάλληλη για χειμωνιάτικη και ανοιξιάτικη κατανάλωση. Η διατήρηση των καρπών σε ψυκτικούς θαλάμους με ελεγχόμενη ατμόσφαιρα δίνει ελπίδες και υποσχέσεις.

Ευπάθεια μερικών ποικιλιών αχλαδιάς στο «βακτηριακό κάψιμο»

Επίπεδο ευπάθειας	Ποικιλίες αχλαδιάς
Πολύ μεγάλη ευπάθεια	Ντεκάνα ντελ Κομίτσιο Πάκας Τραϊομφ Πάσα Κρασάνα
Μεγάλη ευπάθεια	Δόκτωρ Ζουλ Γκιγιώ Κόνφερανς Πρέζινταντ Χερόν
Μέτρια ευπάθεια	Ουίλλιαμς Αμπάτε Φέτελ Μπερέ Αρντύ Πιέρ Κορνέγι
Μικρή ευπάθεια	—
Πολύ μικρή ευπάθεια	Χάρου Σουΐτ

τα πειράματα έδειξε ότι είναι ολιγότερη ευπαθής από άλλες ποικιλίες στην ψύλλα της αχλαδιάς. Ως προς την παραγωγικότητά της, σε

σχετικό πείραμα, έδειξε σε σύγκριση με την Ουίλλιαμς, την υπεροχή της. Είναι δέντρο μέτριας ζωηρότητας. Παρουσιάζει πλάγια δλάστη-

ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΗΣ ΚΑΡΠΟΚΑΨΑΣ ΤΗΣ ΜΗΛΙΑΣ

ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΗΝ ΜΕΘΟΔΟ ΤΩΝ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΠΡΟΕΙΟΔΟΠΟΙΗΣΕΩΝ

Β'

Συνέχεια από το τεύχος 54.

ε) Επόμενοι ψεκασμοί

Στην περιοχή του Ινστιτούτου Φυλλοβόλων Δένδρων (Ι.Φ.Δ.) διαπιστώθηκε σε γενικές γραμμές ότι ο μήνας Ιούνιος μπορεί να περάσει απέκαστος. Η εξήγηση είναι απλή. Τον μήνα αυτό δεν παρατηρείται εμφάνιση νέων ακμαίων ούτε ωοτοκίες φρέσκες και κατά συνέπεια δεν αναμένονται προσβολές σημαντικές. Τον μήνα αυτό όσες προνύμφες καρπόκαψας διασώθηκαν από τα φάρμακα, άλλες βρίσκονται κάτω από τις φλούδες του δέντρου ή σ' άλλα καταφύγια και έχουν σχηματίσει τα δομύκιά τους (οι πιό πρώιμες) και άλλες βρίσκονται μέσα στον καρπό (οι πιό όψιμες). Ο ψεκασμός κατά τον Ιούνιο δεν έχει νόημα. Αυτά ισχύουν για την περιοχή του Ι.Φ.Δ., και σε περιοχές που έχουν παρόμοιες κλιματικές συνθήκες. Εάν η χρονιά είναι πρώιμη, ο δεύτερος ψεκασμός μπορεί να πραγματοποιηθεί και τέλος Ιουνίου. Είναι αυτονόητο ότι σ' άλλες περιοχές το απέκαστο διάστημα μετατοπίζεται.

Από τον δεύτερο ψεκασμό ως την συγκομιδή επιβάλλεται συνεχής κάλυψη των καρπών.

— Στις πεδιάδες το έντομο εμφανίζει τρεις γενεές. Στις ημιορεινές και ορεινές περιοχές δύο γενεές.

Ένα θηλυκό γεννάει τα αυγά, σε διάστημα αρκετών ημερών. Κάθε αυγό απαιτεί μερικές μέρες για να εκκολαφθεί. Η προνύμφη για να ολοκληρώσει την ανάπτυξη της, χρειάζεται κάμποσες μέρες. Ακολουθεί το στάδιο της νύμφης (χρυσάλιδα). Ο βιολογικός κύκλος συντομεύεται εφ' όσον ο καιρός είναι

ζεστός (από τα μέσα Μαου και μετά). Αντίθετα ο βιολογικός κύκλος επιμηκύνεται όταν επικρατούν χαμηλές θερμοκρασίες. (Αρχές Μαΐου). Όπως φαίνεται και στον σχετικό πίνακα ο βιολογικός κύκλος, από ακμαίο της πρώτης γενεάς σε

Του Οδ. Ντινόπουλου

ακμαίο δεύτερης γενεάς, συμπληρώνεται σε 55—60 μέρες (αρχές Μαΐου), και σε 45—50 μέρες το τρίτο δεκάημερο του μηνός Μαΐου.

— Τα παραπάνω ισχύουν εφ' όσον οι θερμοκρασίες με την πάροδο των ημερών αυξάνουν και δεν παρατηρούνται αυξομειώσεις θερμοκρασιών σοβαρές. Οι βροχοπτώσεις και οι χαμηλές θερμοκρασίες επηρεάζουν αρνητικά την έξοδο των ακμαίων, τα οποία καθυστερούν να εμφανισθούν (παράταση του σταδίου της νύμφης). Επιπλέον σε περίοδο χαμηλών θερμοκρασιών και βροχοπτώσεων οι πεταλούδες της καρπόκαψας δεν κυκλοφορούν.

Όπως φαίνεται και στον πίνακα, το μεγαλύτερο ποσοστό της εμφάνισης των ακμαίων συγκεντρώνεται μεταξύ 15 και 25 Μαΐου. Αν δε ληφθεί υπόψη ο χρόνος ενηλικίωσης των ακμαίων, το ζευγάριμα, η διάρκεια εγκυμοσύνης, η διάρκεια ωοτοκίας και ο χρόνος εκκόλαψης τότε έχουμε κάθε συμφέρον να μετατοπίσουμε την ημερομηνία επέμβασης (ψεκασμός), για να έχουμε τις μεγαλύτερες πιθανότητες να σκοτωθούν οι νεογέννητες προνύμφες (σκούληκια). Σύμφωνα με το παράδειγμα του πίνακα, οι περισσότερες εμφανίσεις πραγματοποιήθηκαν στις 22 Μαΐου. Επομένως γύρω στις 24—25 Μαΐου συνιστάται η διενέργεια του πρώτου ψεκασμού. Όπως γράφηκε και στο προηγούμενο τεύχος, η ημερομηνία ψεκασμού πρέπει να συνδυασθεί με το

μέγεθος των καρπιδίων της ποικιλίας Γκόλντεν Ντελίτσιους και Στάρκιν. **Ψεκάζει κανείς στη συγκεκριμένη περιοχή, όταν τα καρπιδία των αναφερομένων ποικιλιών αποκτήσουν το μέγεθος του μικρού καρυδιού. Ο ψεκασμός φυσικά θα περιλάβει όλες τις ποικιλίες αχλαδιάς και μηλιάς που έχουν καρπό.**

— Μεταξύ πρώτου και δεύτερου ψεκασμού υπάρχει ένα διάστημα 30—40 ημερών (Ιούνιος) όπου οι προσβολές από την καρπόαψα είναι ελάχιστες ή περιορισμένες. **Αν ο πρώτος ψεκασμός πραγματοποιηθεί σωστά, σωστά θα ακολουθήσει και ο δεύτερος.** Ας μην ξεχνούμε και τα εξής: 1) Ότι τον μήνα Ιούνιο εμφανίζονται τα φυσιολογικά κύματα καρποπτώσεων. Είναι φυσικό στην καρποπτώση να προηγηθούν οι προσβλημένοι καρποί. 2) Ότι τον μήνα Ιούνιο εμφανίζονται τα ωφέλιμα έντομα. 3) Περιορισμός στη μόλυνση του περιβάλλοντος και 4) Μείωση του κόστους, με την μείωση των ψεκασμών.

— Υπάρχουν πάρα πολλά εντομοκτόνα. Αναφέρουμε μερικά. Ζολόν Χοσταθείο, αζινφώς μεθίλ. Επίσης το Ντιμιλίν Ινσεγκάρ και άλλα. Το καλοκαίρι, όταν μεγαλώσουν τα καρύδια, ψεκάσουμε και τις καρυδιές. Και το φθινόπωρο στο πρόγραμμα ψεκασμού συμπεριλαμβάνουμε και τις κυδωνιές.

Αριθμός ακμαίων καρπόκαψας της μηλιάς, της διαχειμάζουσας γενεάς, που εμφανίζονται στις διάφορες μέρες του Μαΐου και αριθμός ημερών που απαιτούνται για την εμφάνιση των ακμαίων της δεύτερης γενεάς.

Ημερομηνία Μαΐου	Αριθμός ακμαίων της διαχειμάζουσας γενεάς που εμφανίζονται στις διάφορες μέρες κατά τον μήνα Μάιο	Ημέρες που απαιτούνται για την εμφάνιση των πρώτων ακμαίων της δεύτερης γενεάς	Πιθανή ημερομηνία εμφάνισης των πρώτων ακμαίων της δεύτερης γενεάς μετά το ζευγάρισμα
1	1		
2	0	*Υστερα	
3	2	από 60 μέρες	2— 3 Ιουλίου
4	1	περίπου	
5	4		
6	4		
7	2	*Υστερα	
8	6	από 55—60 μέρες	4— 6 Ιουλίου
9	3	περίπου	
10	6		
11	9		
12	9		
13	13		
14	12	*Υστερα	
15	16	από 50—55 μέρες	7—10 Ιουλίου
16	22	περίπου	
17	32		
18	37		
19	39		
20	47		
21	56		
22	59		
23	43		
24	30		
25	17	*Υστερα	
26	12	από 45—50 μέρες	10—15 Ιουλίου
27	9	περίπου	
28	6		
29	4		
30	3		
31	3		

Η Φιλαρμονική της Νάουσας

Θυμάμαι με πόση λαχτάρα μικρά παιδιά περιμένουμε στη μία μετὰ τα μεσάνυχτα της παραμονής των Χριστουγέννων ν' ακούσουμε τη μπάντα της Αθηνάς να παίζει τα κάλαντα «Καλὴν ἡμέραν ἄρχοντες». Ρίγη συγκίνησης και χαρὰς μας συγκλόνιζαν γιατί δε μας κολούσε ο ὕπνος μη τυχόν και δεν ξυπνήσουμε για τα κάλαντα.

Η μπάντα ἔδιδε το σύνθημα της ἐγερσης για τη γιορτὴ της παραμονῆς κι' ἔτσι ξεκινούσαμε με τη τζιουμπανίκα και το σακούλι στις μία - δύο μετὰ τα μεσάνυχτα.

Συνεχίζοντας την παράδοση μια ομάδα συμπατριωτῶν μας ξαναἱδρύσε μεταπολεμικὰ την μπάντα στη Νάουσα. Ο Γιώργος Χριστοδούλου μαζί με το Γιώργο Δεινόπουλο βρήκαν στιβαγμένα και κατασκευασμένα σε μια αποθήκη του Κουγιουμτζή αρκετὰ χάλκινα ὄργανα. Γύρισαν στα σπίτια τους μέσα στη σκὴν και τη λέρα. Τα ὄργανα αὐτὰ πλύθηκαν, γυαλίστηκαν με μπράσσο και ἀπετέλεσαν τον πρῶτο πυρήνα της μπάντας με πρωτοπόρους και τον ακούραστο Παῦλο Παπαϊωάννου, τον Τάκη Δάρη, το Νικηφόρο Κούλη και ἄλλους φιλόμους, που ἔκαναν το σύλλογο που λέγεται Φιλαρμονικὴ Ναούσης.

Πρὶν ἀπὸ αὐτὴν για ἓνα διάστημα ἀμέσως μετὰ την κατοχὴ, εἶχε μια μπάντα και το εργοστάσιο Λαυραρά. Σ' αὐτὴν ἔπαιζαν ὄργανο, ο Κύρκας, ο Νικηφόρος Κούλης, ο ἀδελφοὶ Ζαχαριάδης, ο Παῦλος Παπαϊωάννου, ο Σταύρος Πάσχος, ο Μπακάλης και ἄλλοι πολλοί. Ὅλες αὐτὲς οἱ προσπάθειες στηρίχθηκαν περισσότερο στην αὐθόρμητη προσφορὰ, την ὀρεξη και το μεράκι, στην ιδιωτικὴ πρωτοβουλία περισσότερο και λιγότερο σε ἐπιχορηγήσεις.

Ἐτσι με τη λαχτάρα της προσφοράς οἱ φίλοι και διοικούντες της

Φιλαρμονικῆς μας δίδουν αὐτὴ την λαμπρότητα στις διάφορες ἐπετείες στις παρελάσεις, στις ἀποκριές και σ' ἓνα σωρὸ ἄλλες ἐκδηλώσεις.

Για να πληρωθεῖ, ὅμως, ο δῆσκαλος - μαέστρος της μπάντας, η ἐπιτροπὴ ἀναγκάζεται να κάνει ἐπαιτείες ἀπὸ διάφορες πηγές ἢ κάνοντας ἔρανο τα κάλαντα και περιμένοντας κάποιες δωρεές. Εὖνὸ προσφέρει περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο σωματεῖο, παίρνει τα λιγώτερα ἀπὸ τη δημοτικὴν ἀρχή. Στην οὐσία εἶναι δημοτικὴ Φιλαρμονικὴ, γιατί κυρίως το Δῆμο (το σύνολο) ἐξυπηρετεῖ στα διάφορα προγράμματα ἐορτασμῶν, στις δεξιώσεις ἐπισήμων ἀνακρούοντας τον ἐθνικὸ ὕμνο, παινίζοντας στην προσέλευση των ἐπισήμων σε δοξολογίες ἢ παίζοντας ἐμβατήρια για τις παρελάσεις και τον ἐωθινὸ σε ἐθνικὲς ἐπετείες ἢ ἀκόμη δίδοντας συναυλίες δωρεάν για το κοινὸ σε ἀνοιχτοὺς ἢ κλειστοὺς χώρους. Ελάχιστα, ὅμως, ἐπιδοτεῖται ἀπὸ τη Δημοτικὴ ἀρχή. Εὖνὸ Δῆμος πληρώνει μισθοὺς για περισσότερους ἀπὸ δεκαπέντε καθηγητὰς στην Εστία Μουσῶν, δεν πληρώνει το μαέστρο της μπάντας που το ἔργο του εἶναι ἀρκετὰ σπουδαῖο, γιατί στην οὐσία η μπάντα εἶναι Δημοτικὴ, γιατί ἐξυπηρετεῖ την πόλη της Νάουσας.

Η Φιλαρμονικὴ δίδει το μέτρο της προόδου και της ἐξέλιξης για τη Νάουσα και ἀνεβάζει την πόλη μας στο ἐπίπεδο των πιο ἐξελιγμένων πόλεων της Ευρώπης. Το ὅτι η Φιλαρμονικὴ συντηρεῖται με δικούς της πόρους με τη φροντίδα ολίγων ἀνθρώπων και ἐπιβιώνει ἐδῶ και τόσα χρόνια, αὐτὸ δίδει αὐξημένες υποχρεώσεις σε ὅλους τους Ναουσαῖους να την προσέξουν περισσότερο. Και ὄχι μόνο για το λόγο ὅτι μας δῶζει ἀσπροπρόσωπους στις γιορτές και τις παρελάσεις, ἀλλὰ περισσότερο γιατί μορφώνονται μουσικὰ ἔ-

να σωρὸ παιδιὰ, ὅπως συμβαίνει με το Ωδεῖο και την Εστία Μουσῶν.

Ἐτσι προάγεται το μορφωτικὸ ἐπίπεδο της πόλης μας, ἐξυψώνονται τα ἤθη, ἡμερώνονται οἱ κακίες, και τα μῖση ἐιδικώτερα στην τόσο ταραγμένη ἐποχὴ μας. «Ἄπ' των ἀγγέλων τα στόματα δγαλμένη...», λέει ο ποιητὴς μας για την μουσικὴ. Ἐτσι, μια μουσικὴ μόρφωση πέρα ἀπὸ τις γυμνασιακὲς σπουδὲς ἀνεβάζει τις ἀνθρώπινες ἀξίες ἀκόμη πιο πάνω ἀπ' το κανονικὸ. Αὐτοὶ οἱ λίγοι που πίστεψαν στις ἀξίες αὐτὲς εἶναι ἀξιέπαινοι. Η ἐπιτροπὴ της διοίκησης, ο Γιώργος Δεινόπουλος και προπαντὸς ο Παῦλος Παπαϊωάννου, που ζεῖ και ἀνασαίνει, θάλεγε κανεῖς, μόνο για τη Φιλαρμονικὴ.

Θάταν πολὺ καλὸ για τη Νάουσα και την παράδοσή της να διασωθοὺν οἱ σκοποὶ των χορῶν του παλιοῦ ναουσαϊκοῦ γάμου. Να γραφοὺν σε ὑότες κι' ἴσως να διασκευαστοὺν κατὰλληλα και για τη μπάντα, η μουσικὴ που παιζόταν ὅταν η νύφη ἔκανε το σταυρὸ της ἀποχαιρετῶντας το σπίτι της, η μουσικὴ που παιζόταν ὅταν πήγαινε στην ἐκκλησίαν, τα ἐμβατήρια που ἔπαιζε η μουσικὴ ὅταν ἔπαιρναν την προίκα, ὅταν ξυριζόταν ο γαμπρός, οἱ χοροὶ που παίζονταν στην ἰκνὰ, καλαματιανός, καραβλάχικος, ξεχωριστός, ἀντικρυστός, συγκαθιστός και τόσοι ἄλλοι. Οἱ γάμοι γινόταν με ομάδα ὁργάνων ἀπὸ ἓνα - δύο τρομπόνια, σαξόφωνα, κορνέττα, κλαρίνο, γκρανκάσα και τύμπανο. Τέτοιες ομάδες εἶχαν οἱ Ἀτσίδες και οἱ Βελιγκτένιδες παλιότερα στη Νάουσα κι' ο Δημητριάς.

Για το γλέντι μετὰ τα στέφανα και την πατινάδα τα ἴδια ἄτομα της ομάδας ἀλλάζαν ὄργανα, ἀλλὰ τούρκα, ὅπως ἔλεγαν. Εἶχαν βιολί, οὔτι, ντέφι και κάποτε και κλαρίνο κι' ἐ-

Συνέχεια στη σελίδα 102

Ο Τοπικός Ερυθρός Σταυρός Νάουσας με αποστολή στη Βουλγαρία

Στις αρχές Μαΐου 1991 το Δ.Σ. του Ε.Ε.Σ. Νάουσας αποφασίζει να εκφράσει την συμπαράστασή του στο δοκιμαζόμενο λαό της Βουλγαρίας, προσφέροντας τρόφιμα και γραφική ύλη σε παιδιά σχολικής ηλικίας.

Η απόφαση αυτή γίνεται πράξη σε 15 μέρες. Το συμβούλιο δουλεύει πυρετωδώς, βοηθούμενο και από τις εθελόντριες και από τους κατοίκους της πόλης μας, επαγγελματίες και ιδιώτες, που ανταποκρίθηκαν στην πρόσκληση και προσφεραν πρόθυμα ό,τι μπορούσαν.

Έτσι το Σάββατο, 18 Μαΐου, ώρα 5 π.μ., ξεκινάει από την πόλη μας η αποστολή του Τ.Τ. ΕΕΣ για τη Βουλγαρία με πούλμαν, που μεταφέρει το υλικό που συγκεντρώθηκε για 200 παιδιά.

Από το Τ. Τμήμα συμμετέχουν στην αποστολή η Δήμητρα Νέστορα, αρχηγός, η Βασιλική Βαλσαμίδου - Παπαπαναγιώτου και η Ευγενία Ζάλιου - Μπασιακούλα. Από τις εθελόντριες η Σοφία Παπαδοπούλου, η Λευκή Σαμαρά, η Αικατερίνη Γιώτη και η Ρίτσα Μαυρογιώργου, ενώ από τα μέλη του ΕΕΣ η Ευδοξία Μπέρσου, Αλέκα Κολ-

τσάκη, Σοφία Θεοχαροπούλου, Αθηνά και Ολυμπία Μπιλιώρη.

Στις 8 η ώρα, η αποστολή βρίσκεται στα σύνορα. Εκεί γίνεται συνάντηση με κλιμάκιο του βουλγαρικού Ε.Σ. που είχε ενημερωθεί εκ των προτέρων. Η συγκίνηση είναι έκδηλη και οι εκδηλώσεις αγάπης αμοιβαίες.

Πρώτος σταθμός της αποστολής τα γραφεία του Ε.Σ. της πόλης ΜΠΛΑΓΚΟΕΦΓΚΡΑΝΤ. Εκεί γίνεται η συνεννόηση για τη μετάδοση στη Σόφια και την συνάντηση με τον Πρόεδρο του Βουλγαρικού Ε.Σ. Εκεί, όσες συμμετέχουν στην αποστολή, κοντά στο σήμα του Ε.Ε.Σ. που φορούν στο πέτο ή την στολή, φορούν και το σήμα του Βουλγαρικού Ε.Σ. που με αγάπη προσφέρει η προϊσταμένη του Ε.Σ.

Στη Σόφια, στο ξενοδοχείο «Ε-ΟΥΡΟΠΑ» φθάνει το πούλμαν στις 2.30', όπου υπάρχουν δύο αντιπρόσωποι του Β.Ε.Σ. και όλοι κατευθυνόμαστε στα κεντρικά γραφεία, όπου μας περιμένει ο Πρόεδρος του Β.Ε.Σ., ένας άνθρωπος με ευγενική φυσιογνωμία, γεμάτος καλωσύνη και εγκαρδιότητα. Τον προσφέρουμε για το γραφείο του μία προτομή του Ιπποκράτη, που την δέχεται με μεγάλη συγκίνηση. Έπειτα του εκθέτουμε το αίτημά μας: να μας οδηγήσουν σ' ένα σχολείο επαρχιακό για να διανείμουμε τα δέματα σε παιδάκια όπως είχαμε προγραμματίσει. Πράγματι, σε μισή ώρα δρισκόμαστε στο χωριό ΛΟΖΕΝ, 20 χλμ. έξω από τη Σόφια. Ένα χωριό στους πρόποδες του βουνού, μέσα στο πράσινο, που γιόρταζε τον τοπικό του άγιο, με φολκλορικές εκδηλώσεις.

Σε λίγο στο προαύλιο του σχολείου, που γέμισε παιδιά, παρουσία του κοινοτάρχου, της Διευθύντριας του σχολείου και των δύο αντιπροσώπων του Β.Ε.Σ. αρχίζει η διανομή των δεμάτων στα 130 παιδάκια, που έκπληκτα κοιτούν το περιεχό-

μενο του δέματος. Είναι στιγμές που νοιώθουμε ικανοποίηση, γιατί δίνουμε λίγη χαρά σ' αυτά τα παιδιά, αν και θα ευχόμασταν να μην υπάρχουν τέτοιες καταστάσεις. Όμως οι θερμές ευχαριστίες των κατοίκων μας κάνουν να καταλάβουμε πως πράγματι η αποστολή μας πέτυχε το στόχο της, που ήταν να εκδηλώσουμε την αγάπη μας στους κατοίκους της γείτονος χώρας και έστω προσωρινά να τους ανακουφίσουμε.

Μετά τη διανομή, παρ' ότι η κούρασή μας ήταν έντονη και η ώρα είχε προχωρήσει πολύ, παραδρεθήκαμε για λίγο στο χώρο των εκδηλώσεων, όπου ο κοινοτάρχης μας ευχαρίστησε και δημόσια για την χειρονομία που κάναμε και μας αφιέρωσαν δύο χορούς και δύο τραγούδια. Η ατμόσφαιρα που δημιουργήθηκε ήταν άκρως συγκινητική. Εκεί ξεχάστηκε και η κούραση όλων των ημερών της πορευομενότητας και η αγωνία για την επιτυχία της αποστολής. Σ' όλα τα πρόσωπα υπήρχε ένα χαμόγελο ικανοποίησης, γιατί με την βοήθεια των κατοίκων της πόλης μας, το Τ. Τμήμα του Ε.Ε.Σ. έκανε το καθήκον του.

Την επομένη μέρα ξεναγηθήκαμε στη Σόφια, την πόλη με το άφθονο πράσινο, με τα παλιά ωραία κτίρια και τους επιβλητικούς ναούς. Το μεσημέρι άρχισε το ταξίδι της επιστροφής. Στις 5 το απόγευμα δρισκόμασταν και πάλι στην πόλη ΜΠΛΑΓΚΟΕΦΓΚΡΑΝΤ όπου μας περίμενε η προϊσταμένη του Β.Ε.Σ. για να δώσουμε τα υπόλοιπα δέματα σ' ένα σχολείο με προβληματικά παιδιά και δεχθήκαμε μια θερμή φιλοξενία στα γραφεία του Β.Ε.Σ.

Ευχή και ελπίδα μας να μπορούμε πάντοτε να συμβάλουμε στην ανακούφιση των συνανθρώπων, όταν παρίσταται ανάγκη, σύμφωνα με τους σκοπούς του Ε.Ε.Σ.

Φιλαρμονική της Νάουσας

Συνέχεια από τη σελίδα 101

παιζαν χορούς και πατινάδες που αρκετές ξεχάστηκαν και θα πρέπει να γραφούν σε νότες για να μείνουν. Αυτό είναι χρέος περισσότερο της Φιλαρμονικής, αλλά και των χορευτικών συγκροτημάτων Λύκειο, Πυρσός και του Ωδείου ή και της Εστίας Μουσών. Επιβάλλεται χάριν της παράδοσης να γραφούν σε νότες ή και να διασκευαστούν ακόμη και να παιχθούν στη μπάντα, όσο μπορεί να γίνει αυτό, για χάρη της παράδοσης και όσο υπάρχουν ακόμη άνθρωποι που μπορούν να τραγουδήσουν τους σκοπούς αυτούς.

Ν. Σπάρτης

